

**O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim
vazirligi**

Namangan davlat universiteti

**TARIX FAKUL'TETI JAHON TARIXI
KAFEDRASI**

«Muzeyshunoslik» fanidan

O'QUV-USLUBIY

M A J M U A

Namangan – 2008

**Namangan Davlat universiteti Tarix fakul'teti Ilmiy
Kengashining 1 – majlis bayonnomasidan**

K O' CH I R M A

26 avgust 2008 yil

Namangan shahri

QATNASHDI: Ilmiy Kengash 13 a'zosi

K U N T A R T I B I :

3. Har xil masalalar.

«Jahon tarixi» kafedrasining «Muzeysunoslik» fanidan o'quv majmuasini tasdiqlash va nashrga tavsiya etish haqida - Ilmiy Kengash raisi B. Talapov axboroti

ESHITILDI: B. Talapov o'z axborotida « Muzeysunoslik » fanidan yaratilgan o'quv majmuasi Standartdagi talablarga to'la javob berishi, majmuada ma'ruzalar matnining elektron varianti, nazorat shakllari va boshqa o'quv jarayonini tashkil etish xujjatlarini o'z ichiga olishi xususida aytib, ushbu o'quv majmuasini nashrga tavsiya etishni ta'kidladi.

Bu masala bo'yicha so'zga chiqqan Ilmiy Kengash a'zolari: t.f.d. A. Rasulov, t.f.n., B. Isoqov, t.f.n.Q. Asqarov va boshqalar xulosasiga asosan « Muzeysunoslik » fanidan o'quv majmuasini nashrga tavsiya etdilar.

«Jahon tarixi» kafedrasining « Muzeysunoslik » fanidan o'quv majmuasini tasdiqlash va nashrga tavsiya etish haqida - Ilmiy Kengash a'zolarining fikr-mulohazalari asosida

QAROR QILADI:

1. «Jahon tarixi» kafedrasining «Muzeysunoslik» fanidan o'quv majmuasi nashrga tavsiya etilsin.
2. Ushbu qarorni qo'llab quvvatlash Universitet Ilmiy Kengashidan so'ralsin.

**Ilmiy Kengashi raisi, t.f.n.
Kotib:**

**B. Talapov
N. G'ofurov**

«Jahon tarixi» kafedrasi yig'ilishining
№ 1 - sonli majlis bayonnomasidan
K O' CH I R M A

Namangan shahri

2008 yil

Qatnashdilar: Kafedra mudiri. T.f.n. M. Qayumov,
t.f.d. prof I. YUsupov, t.f.n. A. Pozilov,
t.f.n. B. Isoqov, t.f.n. R. Jo'raev, katta
o'qituvchilar YO. Boltaboev, N. G'ofurov,
SH. Haydaraliev, o'qituvchilar- e. Kenjaev,
B. Xolmurodov, R. Zamilova, N. Ismoilova

K U N T A R T I B I :

3. Har xil masalalar.

**«Jahon tarixi» kafedrasining «Muzeyshunoslik» fanidan o'quv
majmuasini tasdiqlash va nashrga tavsiya etish haqida**

eSHITILDI: N. G'ofurov o'z axborotida «Muzeyshunoslik» fanidan yaratilgan o'quv majmuasi Standartdagi talablarga to'la javob berishi, majmuada ma'ruzalar matnining elektron varianti, nazorat shakllari, «Muzeyshunoslik» fani kursi mashg'ulotlarida pedagogik va informatsion texnologiyalarni ko'llash bo'yicha uslubiy kursatmalar, JN va ON baholash bo'yicha savolnomalar va boshqa o'quv jarayonini tashkil etish xujjatlarini o'z ichiga olishi xususida ushbu o'quv majmuasini fakul'tet Ilmiy Kengashida nashrga tavsiya etilishi haqida so'ralishini aytib o'tdi.

Bu masala bo'yicha so'zga chiqqan kafedra a'zolari: prof. I. YUsupov, t.f.n. M. Qayumov, t.f.n. A. Pozilov, katta o'qituvchi SH. Haydaraliev va boshqalar xulosasiga asosan «Muzeyshunoslik» fanidan o'quv majmuasini nashrga tayyorligini ta'kidladilar.

«Jahon tarixi» kafedrasining «Muzeyshunoslik» fanidan o'quv majmuasini tasdiqlash va nashrga tavsiya etish haqida – kafedra a'zolarining fikr mulohazalari asosida

QAROR QILADI:

- 1.«Jahon tarixi» kafedrasi katta o'qituvchisi N. G'ofurovning «Muzeyshunoslik» fanidan tayyorlagan o'quv majmuasi nashrga tavsiya etilsin.
- 2.Ushbu qarorni qo'llab quvvatlash fakul'tet Ilmiy Kengashidan so'ralsin.

Kafedra mudiri:

t.f.n. M. Qayumov

Namangan davlat universiteti Tarix fakul'teti
Jahon tarixi kafedrası katta o'qituvchisi
N. G'ofurovning "Muzeysunoslik" fanidan tayyorlagan o'quv- uslubiy
majmuasiga

T A Q R I Z

Ushbu o'quv uslubiy majmua muzeylar va ularning tashkil etilishi, muzey ashyolari, tadqiq etish, O'zbekiston tarixining dolzarb masalalarini yoritishda, ilmiy tadqiq qilishda muzey ashyolaridan foydalanish, O'zbekistondagi va jahon muzeylari va ularning faoliyatlari kabi masalalarni ahamiyatini ochib beriladi. Hamda, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da ko'rsatib o'tilgan talaba-yoshlarning tarixiy dunyoqarashini boyitish, ularda mustaqil fikrni qaror toptirish, tarixni mukammal darajada bilish, insoniyat tsivilizatsiyasining yutuqlaridan va tajribasidan to'la bahramand bo'lish, umuminsoniy qadriyatlarni anglab etishga ko'maklashish va dunyo miqyosida mavjud bo'lgan muammolarning tarixiy ildizlarini izlab topish kabi dolzarb masalalarni o'rganadi.

SHuningdek, "Muzeysunoslik" fani haqidagi bilimlarni qaror topshirish mavjud ilmiy adbiyotlar va zamonaviy nazariyalar hamda olib borilayotgan tadqiqot ishlarini o'rganish, fan bo'yicha to'plangan ilg'or tajribalar, kadrlar buyurtmachilarining fikr, talab va takliflari kabi masalalarni o'z ichiga qamrab oladi.

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda muzeysunoslik fani va uning vazifalari, O'zbekistonda muzey ishi tarixi, muzeylar faoliyatlari, vazifalari, muzey ashyolaridan foydalanishni o'rgatishga oid bilim, ko'nikma va malaka shakllantirishdir.

Fanning vazifasi – talabalarga muzey ishi nazariyasi, muzey ashyolarni saqlash, muzey fondlarini boyitish, arxiv hujjatlarining tavsiflari, davlat arxivlarining yo'l ko'rsatkichlarini, kataloglar turlari, arxiv fondlari hujjatlaridan foydalanishni tashkil etish o'rgatishdan iborat.

O'quv uslubiy majmuaga fanning namunaviy dasturi, ishchi dasturi, taqvim rejalari, tematik xaritalar, testlar, reyting mezonlari kiritilgan.

Majmuada talabalrga bilim berishda yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashga ham aloqida e'tibor berilganligi tahsinga loyiqdir.

Mazkur o'quv uslubiy majmua barcha talablarga javob beradi.

**Nam DU Ijtimoiy madaniy faoliyat
kafedrası mudiri:**

t.f.n. Z. Xaydarov

Namangan davlat universiteti Tarix fakul'teti
Jahon tarixi kafedrası katta o'qituvchisi
N. G'ofurovning "Muzeysunoslik" fanidan tayyorlagan o'quv- uslubiy
majmuasiga

T A Q R I Z

Ushbu o'quv uslubiy majmua muzeylar tarixi va ularning tashkil etilishi, muzey ishining dolzarb masalalarini yoritishda, O'zbekistondagi va jahon muzeylari va ularning faoliyatlari kabi masalalarni ahamiyatini ochib beriladi.

Majmuada yoshlarni muzeylar faoliyatiga qiziqtirish, ularda muzeylarda ishlash ko'nikmalarini hosil qilishga alohida e'tibor qaratilgan.

SHuningdek, "Muzeysunoslik" fani haqidagi bilimlarni qaror toptirish mavjud ilmiy adbiyotlar va zamonaviy nazariyalar hamda olib borilayotgan tadqiqot ishlarini o'rganish, fan bo'yicha to'plangan ilg'or tajribalar, kadrlar buyurtmachilarining fikr, talab va takliflari kabi masalalarni o'z ichiga qamrab oladi.

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda muzeysunoslik fani va uning vazifalari, O'zbekistonda muzey ishi tarixi, muzeylar faoliyatlari, vazifalari, muzey ashyolarilaridan foydalanishni o'rgatishga oid bilim, ko'nikma va malaka shakllantirishdir.

Fanning vazifasi – talabalarga muzey ishi nazariyasi, muzey ashyolarni saqlash, muzey fondlarini boyitish tashkil etish o'rgatishdan iborat.

O'quv uslubiy majmuaga fanning namunaviy dasturi, ishchi dasturi, taqvim rejalari, tematik xaritalar, testlar, reyting mezonlari kiritilgan.

Majmuada talabalarga bilim berishda yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashga ham aloqida e'tibor berilganligi tahsinga loyiqdir.

**Namangan viloyat o'lkani
o'rganish muzeyi direktori:**

t.f.d., prof. I. YUsupov

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

Ruyxatga olindi

Tasdiqlandi
O'z.R. OO'MTV

№ _____

« ____ » _____ 2006 y

« ____ » _____ 2006 y

Muзейshunoslik
fanidan

DASTUR

200000–Gumanitar fanlar va fanlar ta'lim sohasi
5220200–Tarix bakalavr yinalishlari uchun

Toshkent - 2006

Tuzuvchi: dots. SH.M.O'ljaeva
O'qit. Z.M.Jo'raev

Taqrizchilar:

t.f.n. M.S.Isakova (O'zMU tarix fakul'teti dotsent v.b.)

t.f.n. O.Bo'riev (O'zFA SHarqshunoslik instituti katta ilmiy xodimi)

Dastur Mirzo Ulug`bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti uslubiy ilmiy kengashida kirib chiqilgan va tavsiya qilingan.

«__» _____ 2006 y. ____ -son majlis bayoni.

Muvofiqlantiruvchi kengashning _____ qaydnomasi bilan tasdiqqa tavsiya etilgan.

.

Kirish

Fanning predmeti, maqsadi va vazifalari. Muzeyshunoslikning yordamchi tarixiy fanlar bilan bog'liqligi (numizmatika, arxeografiya, geraldika va hokazo). Asosiy tushunchalar. Muzeyshunoslik uslublari. Muzeyshunoslik fanining tarixi va ijtimoiy vazifalari, muzey ishining nazariyasi va metodikasi. Muzey ishi tarixi. Muzey manbashunosligi. Muzeyshunoslikning ilmiy metodikasi. Muzey eksponatlarini saqlash, komplektlashtirish. Muzey buyumlarini hujjatlashtirish. ekspozitsiya va kirgazmalar tashkil etish. Yodgorliklarni hisobga olish.

O'zbekistonda muzey ishi tarixi.

Turkistonda dastlabki muzeylarning vujudga kelishi. O'rta asrlarda muzeylarning shakllanishi. Chor Rossiyasi bosqini davrida madaniy boyliklarning tashib ketilishi va muzey ishi. O'rta Osiyo xalqlarining qadimdan Yaqin Sharq va G'arb davlatlari ya'ni Urartu, Misr, Gretsiya, Bobil, Rim davlatlari bilan iqtisodiy va madaniy aloqalari. O'rta Osiyodan o'tgan mashhur "Buyuk ipak yuli". Sharqiy Osiyo va Hindistonning O'rta Yer dengizi bilan bog'liq masalalar.

1917-1941 yillarda muzey ishi va Yodgorliklarni asrash

Sovet hukumatining muzeylar sohasidagi chora tadbirlari. Turkomstaris va uning faoliyati. O'zkomstaris va uning faoliyati. 1917 yil Oktyabrida Peterburgdagi Lenin boshliq bol'sheviklar davlat to'ntarishi salbiy oqibatlari. Rossiya mustamlakasi bo'lgan Turkistonning muzeyshunoslikdagi iziga xos vaziyatlari. Toshkentdagi bol'sheviklar hokimiyatining muzeyshunoslikka doir ishlari. 1918 yil 23 may dekreti. 1921 yil 23 may Turkomissiya va TaSSR XKS maorif xalq komissarligi qoshida "Muzey ishlari, qadimiy Yodgorliklar, san'at va tabiatni muhofaza qilish biyicha qo'mita" ishi. 1928 yil 20 avgustdagi "Muzey qurilishi haqidagi" Qaror. 1930 yil 1 dekabr Muzeylarning 1-se'zdi materiallari. 1933 yil Toshkentdagi 1-Respublika konfrentsiyasi. 1934 yil kuzida RSFSR Maorif XK tomonidan oliy muzey kurslari tashkil etilishi. 1939 yil O'zbekiston Maorif Xalq Komissarligi muzey xodimlari mutaxassislari tayyorlash tadbirlari.

1941-80 yillarda O'zbekistonda muzeylar va muzey ishi

Urush yillarida muzeylar ishi. 1945-80 yillarda muzeylar ishi. 1941 yil iyunda SSSRning 2-jahon urushiga tortilishi. Mamlakatning harbiy izga tushishi. Ilmiy tadqiqot masalalari. Muzeylar faoliyati. Muzeylarning qisqartirilishi. Frontlarda ko'chma muzey ekspozitsiyalarini tashkil etish. Ko'chma statsionar muzeylar. Muzeylarda harbiy texnika ashyolari ekspozitsiyalarining tashkil toptirilishi. Muzeylarda Armiya muvaffiqiyatlari kirgazmalari tashkil ettirilishi. Ulug' Vatan g'alabasi namunalari. Harbiylarning sovg'alari ekspozitsiyalari. O'zbekiston kolxoz, sovxoz ishchilari frontga yordam fondlari. O'zbekistonga evakuatsiya qilingan bolalar, zavodlar, harbiy qurilmalar ekspozitsiyalari. SSSR XKS ning 1943 yil 27 sentyabr "O'zbekiston SSR Fanlar Akademiyasini tashkil etish haqida" qarori. Tarix va San'at muzeylarining tashkil topishi. Ilmiy metodik rahbarliklar. Uy muzeylarning tashkil topishi. Memorial muzeylarining shakllanishi. Turli yinalishdagi muzeylarga asos solinishi. va h.k.

Mustaqillik davrida O'zbekistonda muzeylar va muzey ishi

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash va takomillashtirish to'g'risida"gi Farmoni 1998 yil 12 yanvar.

Mustaqillik davrida muzey ishidagi izgarishlar. Mustaqillik davrida muzeylarning o'zni. Sho'rolar hukumatining muzey ashyolariga nisbatan tajovuzkorona siyosati. Tarixiy qadriyatlarimizning vatanimizdan olib chiqib ketilishi sabablari. Vatanimizdan olib chiqib ketilgan muzey ashyolarining qaytarib keltirish Chora tadbirlari. Muzeylarda milliy g'ururning ifodalanilishi. Muzeylarda ajdodlar ruhiga hurmat kirgazmalar namoyishlari tashkil topishi. O'zbekiston Prezidentining 1998 yil 12 yanvar qarori "Muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash va takomillashtirish to'g'risidagi Farmoni. O'zbekiston muzeylarining jahon bo'ylab ko'chma namoyishlari tashkil topishi. Jahonning mashhur muzeylari ko'chma eksponatlarining O'zbekistonda tashkil ettirilishi. Mustaqillik yillaridagi tashkil topgan muzeylar. Temuriylar muzeyining tashkil topishi. Qatog'on qurbonlari muzeylari qurilishi. va h.k.

Ijtimoiy madaniy institut sifatida muzeyning umumiy tavsifi

Umumiy tushunchalar. Muzeylarning o'zga institutlardan farqi. Muzeyshunoslik ijtimoiy fan sifatida. Ijtimoiy funktsiyalarni o'rganishda muzeylarning o'zni. Muzeylar madaniyatning poydevori. Muzeylarning madaniyat va tabiiy-tarixiy Yodgorliklarni irganishdagi ahamiyati. Ilmiy ma'rifiy muassasalar sifatida muzeylar faoliyati. Muzeylarning ijtimoiy talab-ehtiyojni qondirishga, tarixiy xotirani hujjat-ma'lumotlari asosida jonlantirishga, kishilarga estetik zavq bag'ishlashga xizmat qilishi. Muzey ishi amaliyot, Yodgorliklarni saqlash, muzey tarmoqlari, muzey siyosati, qonunchiligi, kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish, ixtisoslashgan ilmiy-uslubiy va iquv markazlari, maxsus davriy matbuot, muzeyshunoslik kabi masalalari.

Muzeylarning ilmiy tadqiqotchilik faoliyati

Muzeylar tadqiqot markazlari. Muzeyshunoslikning tadqiqot predmeti. Muzeylarning tadqiqotchilik masalalari, faoliyati. Tadqiqotlar muzeylar ilmiy faoliyatining eng asosiy bo'g'inlaridir. Ilmiy tadqiqotlar asosida ashyolarni ta'mirlash. Muzey polufunktsional muassasa. Muzey tadqiqotchiligining murakkab tomonlari. Turli sohalarni o'rganish muzey ishini rivojlantirishga mo'ljallanadi. Tarix muzeylarining ilmiy-tadqiqotchilik faoliyati. Olimlarning muzeyshunoslikka qo'shgan hissalar. Ashyoviy-tasviriy va yozma manbalarning tadqiqot ob'ekti sifatida.

Davlat muzey fondi

Muzey fondi tushunchasi. Muzey fondlarini ilmiy asosda tashkillashtirish. Fond ishlarining asosiy yo'nalishlari. Muzey ashyolarini o'rganish uslubiyati. Muzey faoliyati muzey fondalari orqali amalga oshiriladi. Muzey funktsiyasining bajarilishi muvaffaqiyati. Muzey kadrlarining bilim manbalari. emotsional va milliy-madaniy qadriyatlar. Fond orqali o'tmish, bugun va kelajakni bog'lash. Muzey fondlari arxiv va kutubxona fondlaridan farqli tomonlari. Moddiy, Tasviriy. Yozma, Fonoyozuv, Kinofilmlar to'g'risida. Muzey ishi semantik informatsiya balki attraktiv jihatlari. e'tiborni jalb qilish, to'liqlantira olish, hayajonlantirish ya'ni ekspressiv jihatlari.

Muzey fondlarni to'ldirish

Muzey fondlarini to'ldirish. Muzey ashyolariga ilmiy pasportlar qo'yish. Mustaqillik yillarida O'zbekiston muzeylarida numizmatik, harbiy-tarixiy, etnografik, zoologik, botanika, badiiy, me'moriy, ganchkorlik, kandakorlik, xarakteriga ega asl muzey ashyolari yig'indisi. Yig'ilgan ashyolarni pasportini tuzish. Fanda foydalanish jarayonlari taqozosi. Muzey ashyolarining manbaviy ahamiyati. Ashyoning tarixiy-ilmiylik nisbati. Muzey ashyolarini

yig`g`ishda ekspeditsiyalar tashkil qilish. Materialni qat`iy ilmiy asosmda tanlash yig`uv-to`plov ishining majburiy shartlari. Dala sharoitidagi yig`uv, pasportlash shart-sharoitdlari.

Muzey ashyolarini hisobga olish

Muzey fondlarini hisobga olishning maqsad va vazifalari. Fondlarni hisobga olish va hisob hujjatlari. Muzey fondlarini ilmiy katologlashtirish. Muzey fondlari-davlat mulki. Muzeylarning fondlarini yuridik himoyalash. Ashyolarni qat`iy joylashtirish va qonuniy kafolatlari. Muzey ashyolarini yuridik holatini rasmiylashtirish. Ashyolarni tegishli ilmiy xodimlarga biriktirish. Muzey fondlarida mavjud bo`lgan vaqtinchalik saqlanayotgan ashyolarni ro`yxatga olish. Ashyolarni dastlabki va keyingi holatlarini nazoratga olish Ashyolar turar joylari to`g`risida ma`lumotlar topish imkoniyatlari. Fond hujjatlashtirilishida informatsion tizim. Ashyolar to`g`risida monografiya maqolalar chop ettirish. Fond ashyolarining elektron informatsion tizimini yaratish. Ashyolarning bayonnomasini yozish.

Muzey fondlarini saqlash

“Muzey fondlarini saqlash” tushunchasi. Fondlarni saqlash tartibi. Harorat, namlik darajasi, havoni ifloslantirishdan saqlash tartibi, biologik tartib, yorug`lik tartibi, mexanik shikastlardan saqlash tartibi, muzey fondlarini ekstremal vaziyatda saqlash. Saqlanish tartibiga rioya etish. Fondlardagi ashyolarning tabiiy holatiga e`tibor qaratish. Kemiruvchi zararkunandalarga qarshi kurash tadbirlari. Yozgi va qishki harorat normalarini ishla`b chiqish. Metal, mo`yina ipak, paxta, sintetik tosh materiallarning o`ziga xos harorat temperaturamsga amal qilish. Mexanik va ekstremal holatlar urilishida yong`in, er silkinishi, bo`ron, suv toshqini kabi holatlarda muzey fondlari shikastlanmaslik chora-tadbirlari.

Muzey ashyolarini o`rganish

Muzey predmetlari tushunchasi. Tarix ixtisosi biyicha muzeylarning predmetlari. Muzey predmetlari-ekspozitsiyaning asosiy yadrosi. Muzey predmetlari haqidagi dastlabki muzeografik yozuvlar. I.D. Mayor 17 asr. Muzey predmetlari haqida. Muzey predmetlari real, haqiqiy ashyolar. Muzey ashyolari darak beruvchi, isbotlangan asl manba. Ashyoviy va tasviriy informatsiya manbabai. Muzey ashyolarida tarix xotirasi mujassam. Ijtimoiy informatsiya beruvchi manbalar. Muzey ashyolari tarixiy-madaniy taraqqiyotni yorituvchi predmetlardir. YOzma manbalar uch turga bilinadi. 1-Qonuniy, siyosiy, statistik, olimlar tadqiqotlari va h.k. 2- estetik zavq beruvchi badiiy adabiyot. 3- Publistik, memuar, xronika yilnomalar. Fono va mikrofilmlar.

Muzeyning ilmiy ma`lumotnoma apparati

Umumiy tushunchalar. Kataloglar tizimi. Yo`lko`rsatkichlar tizimi. Muzey ashyolariga ilmiy ma`lumotnoma apparati tuzish. Ashyolardan imkon qadar keng foydalanish. Hujjatlarning tahlili, tarkibi, mazmuni –mohiyati, manzilini umumlashtirish. Muzeylarda ashyolarni kataloglashtirishni yo`lga qo`yish. Kataloglar tuzish sxemalarini tuzish. Tanlash topish, bayon qilish. Tarmoq, mavzu, muammo, masala, familiyalar, sanalar biyicha umumlashgan hujjatlar tuzish. Kataloglar ikki xil: 1-Mantiqiy bunga sistematik, xronologik mavzular umumlashtiriladi. 2- Alfavit tuzilishli kataloglar, mantiqiy bog`lanmagan holda tuziladi.

Muzey ekspozitsiyasi

Asosiy tushunchalar. Tarixiy muzeylar ekspozitsiyasi. Ularning qurilish tamoyillari. Muzey ekspozitsiyalarining qurilish uslubi. Tarixiy muzeylar ekspozitsiyasining mavzuiy strukturasi. ekspozitsion materiallar. ekspozitsion komplekslar. Tarixiy muzeylarda turli ekspozitsiyalarning

xususiyatlari. Tarixiy ekspozitsiyalarning maqsadlari va vazifalari. Vatanga muhabbat tuyg`usini uyg`otish. Muzey ekspozitsiyalarining o`ziga xosligi. ekspozitsiya tuzishda muzey predmeti ekspozitsiya elementi–ekspnati. ekspozitsion materiallar. ekspoztsion komplekslar. Muzey ekspozitsiyasi-muzey kommunikatsiyasining asosiy formasi. ekspozitsiya tuzish ikki xildir. 1-Ilmiylik. 2-ashyoviylik. Mavzuiy strukturani ishlab chiqish.

Ekspozitsiyani loyihalashning ilmiy asoslari

Ekspozitsiya yaratish bosqichlari. ekspozitsion yordamchi materiallari. Tematik reja. ekspozitsiyani ilmiy tayyorlash. Muzey ilmiy kengashi. Ekspozitsion kirgazmali ish. Muzey faoliyatini rejalashtirish. Perspektiv va yillik rejalarda ekspozitsiya va kirgazmalarning mavzui, navbati, tashkil etilish vaqti. Muzey ekspozitsiyasini yaratish ikki bosqichda amalga oshiriladi; 1-Loyihalash. 2-Amalga oshirish. Loyihalash uch o`zaro bog`langan elementdan tashkil topadi; 1-Ilmiy. 2-Badiiy. 3-Technik ish. ekspozitsiya ahamiyatini oshirishdagi ilmiy yordamchi materiallar. Tarixiy ekspozitsiyalarda ijtimoiy-iqtisodiy, etnografik, siyosiy, harbiy-tarixiy, biografik kartalar o`rni.

Muzey ekspozitsiyasining me`moriy-badiiy yechimi

Asosiy tamoyillar. Me`moriy-badiiy yechimi. ekspozitsion ansambl. Muzeylar ishining samarali bo`lishida me`moriy-badiiy loyihaga e`tibor berish. Muzeyning madaniy omborxonasi. Unda san`at ashyolari saqlanadigan muassasaligi bunda esa go`zallik, ilmiylik, tarixiylik, xolislikka katta e`tibor qaratish. Zamonaviy ekspozitsiyaning eng optimal turlaridan biri bilan bog`liq ansambl–majmu`alar yaratish. Asl voqe`likni ko`rsatib berish.

Amaliy mashg`ulot

Fanning predmeti, maqsad va vazifalari. O`zbekistonda muzey ishi tarixi. 1917-1941 yillarda muzey ishi va Yodgorliklarni asrash 1941-80 yillarda O`zbekistonda muzeylar va muzey ishi Mustaqillik davrida O`zbekistonda muzeylar va muzey ishi. Ijtimoiy madaniy institut sifatida muzeyning umumiy tavsifi. Muzeylarning ilmiy tadqiqotchilik faoliyati. Davlat muzey fondi. Muzey fondlarni to`ldirish. Muzey ashyolarini hisobga olish. Muzey fondlarini saqlash. Muzey ashyolarini o`rganish. Muzeyning ilmiy ma`lumotnoma apparati. Muzey ekspozitsiyasi. ekspozitsiyani loyihalashning ilmiy asoslari. Muzey ekspozitsiyasining me`moriy-badiiy yechimi. Ilova: talaba tomonidan amaliy mashg`ulot mavzularining 10 tasi o`zlashtirilishi shart.

Mustaqil ish

Turkistonda muzey ishini shakllanishi bosqichlari. XX asrning 20-30 yillarida O`zbekistonda davlat muzeylarini tashkil etilishi. Ikkinchi jahon urushi davri muzeyshunosligi. XX asrning 50-90 yillarida muzey ishidagi o`zgarishlar. Mustaqil O`zbekistonda muzeyshunoslikni rivojlanishi. O`zbekistonning eng yirik muzeylari. Muzey jamg`armalarini tashkil etish masalalari. Muzey manbalarini saqlash, hisobga olish. Muzey ekspozitsiyalari va ularning ilmiy tasnkillash. Muzeylarning ilmiy-ma`rifiy ahamiyati. Muzeylarda jamoat ekskursiyalarini tashqil etish. Jahon muzeyshunosligi tarixi. Jahon muzeylari. Muzeylar xalq ma`naviyatining ko`zgusi. Muzeylarning ilmiy tadqiqotchilik va ilmiy ma`rifiy faoliyati. Ijtimoiy madaniy institut sifatida muzeyning umumiy tavsifi. 4.“Moziydan sado” jurnali muzeyshunoslikdagi yangi sahifa. Muzey fondi tushunchasi. Muzey fondlarini ilmiy asosda tashkillashtirish. Fond ishlarining

asosiy yo'nalishlari. Ashyolarga ilmiy pasportlarni to'ldirish. Muzey ashyolarini hisobga olish. Muzey ashyolarini hisobga olishning maqsad va vazifalari. Muzey fondlarini ilmiy kataloglashtirish. Fondlarni hisobga olish va hisob hujjatlari. Muzey kolleksiyalarini saqlash. Muzey fondlarini saqlash tartibi. Ilova: talaba tomonidan mustaqil ta'lim savollarining 15 tasi o'zlashtirilishi shart.

Darslik va o'quv qo'llanmalar ro'yxati. **Asosiy**

1. O'zbekiston Prezidenti I.A. Karimovning Toshkent shahrida Temuriylar tarixi davlat muzeyining ochilishi marosimida so'zlagan nutqi, 1996 yil 18 oktyabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash va takomillashtirish to'g'risidagi Farmoni. 1998 yil 12 yanvar. Moziydan sado, j. 1999 y. № 1-2.
3. Muzevedenie. Muzey istoricheskogo profilya. M., 1988 g.
4. Sadiqova N. Muzeynoe delo v Uzbekistane. T., Fan, 1977 g.
5. Pugachenkova G.A. A Museum in the open. Muzey pod otkritim nebom. Ochiq osmon ostidagi muzey. Toshkent 1981 y. 304 bb.

Qo'shimcha

1. Obshestvennie muzeyi Uzbekistana. T., 1988 g.
2. Muzey o'lkashunoslik praktikasi. T., 1978 y.
3. Voprosi muzevedeniya Vip. 2. T., 1968 g.
4. Tyurikov A.V. Istoriya o Tashkente. T., 1983 g.
5. Voprosi muzevedeniya Vip. 2. T., 1968 g.
6. Tyurikov A.V. Istoriya o Tashkente. T., 1983 g.
7. N.N. Habibullaev. O'zbek muzeylarining istiqboli. Moziydan sado. 1999y. № 1-2.
8. Ahmedov, B. O'zbekiston tarixi manbalari (qadimgi zamon va o'rta asrlar). T.: "O'qituvchi", 2001.
9. Ahmedov B.A. Istoriko-geograficheskaya literatura Sredney Azii XVI-XVIII vv. (Pis'mennie pamyatniki). Tashkent: "Fan", 1985. S-262.
10. Bichurin N.YA. (Yakinf). Sobranie svedeniy o narodax, obitavshix v Sredney Azii v drevnie vremena. CH. I-III, SPb., 1851. Qayta nashri: T. I-II, M.-L., 1950; T. III, M.-L., 1953.
11. Razgon. A.M. Mesto muzevedeniya v sisteme nauk. Muzei i sovremennost' M., 1976.
12. Problemi kordinatsii nauchnoy i nauchno-prosvetitel'skoy raboti Muzei i sovremennost' M., 1976 g. vip. №2.
13. Tverskaya. D.I. Muzey kak nauchno-issledovatel'skoe uchrejdienie. Muzeynoe delo. V. SSSR. M., 1974 g.
14. Kirienko E.M. Istoricheskoy muzey. M.. 1984 g.
15. Koen A.A. Rojdenie muzeya. M., 1980 g.
16. Voprosi sovershenstvovaniya muzeynix ekspozitsiy. M., 1981 g. 25-Nauchno ekspozitsionnaya rabota muzeya. M., 1973 g.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI

«TASDIQLAYMAN»
O'quv ishlari bo'yicha prorektor,

_____ dots. S. H. Abdullayev

«___» _____2008 yil

" MUZEYSHUNOSLIK "
FANI BO'ICHA

Bilim sohasi: 200000–Gumanitar fanlar va san`at.

Ta'lim sohasi: 220000- Gumanitar fanlar.

Bakalavriat yo'nalishi: 5220200-Tarix (kunduzgi) yo'nalishi
ychyn

ISHCHI O'QUV DASTURI

Umumiy o'quv soati: 120 soat

Shu jumladan:

Ma`ruza: 26soat

Seminar mashgulotlari: 36 soat.

Mustaqil ta'lim: 58 soat.

NAMANGAN – 2008

Fanning ishchi o'quv dasturi Namangan davlat universitetining tarix fakulteti Ilmiy kengashining 2008 yil "____" _____ -son majlisida muhokama etildi va maqullandi.

«5220200-tarix» ta'lim yo'nalishi o'quv dasturi va o'quv rejasiga muvofiq ishlab chiqildi va Ishchi dastur 2002 yil Davlat ta'lim standarti va O'R OO'MTV tomonidan №BD5140900-3.12 raqami bilan 13 avgust 2006 yilda ro'yhatga olinib tasdiqlangan namunaviy dastur asosida tuzildi.

Tuzuvchilar: katta o'qituvchi N. G'ofurov _____

Taqrizchilar: t.f.n. M. Qayumov

Fanning ishchi o'quv dasturi Tarix fakulteti Ilmiy kengashining 2008 yil "____" _____dagi "____"-son qarori bilan tasdiqlandi.

Ilmiy kengash raisi, t.f.n, : B. Talapov

Bayonnoma № ____ «____» _____ 2008 yil

Kelishildi:

Jaxon tarixi kafedrasi kafedrasi mudiri, t.f.n: M. Qayumov

«____» _____ 2008 yil

© Namangan davlat universiteti

5220200- tarix ta'lim yo'nalishi bo'yicha Muzeyshunoslik fanining ishchi o'quv dasturiga quyidagi o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilmoqda:

[illegible]

-----	-----
(professor-o'qituvchining I.F.O.)	(imzosi)
-----	-----
(professor-o'qituvchining I.F.O.)	(imzosi)

Ilmiy kengash raisi: _____ (imzo) _____ (F.I.O.)

1. SO'Z BOSHI

1.1. Muzeyshunoslik fanini ikitishdan maqsad: : O'zbekiston va jaxon tarixini irganishda muzeylar faoliyati juda muxim ahamiyat kasb etadi. Muzeylar ijtimoiy axborotni buyumlashgan xotira bilgan predmetlar vositasida etkazib beradi. Muzeyshunoslik muzeyning vujudga kelish tarixi, manbashunosligi, ijtimoiy funktsiyalarini, muzey ishi nazariyasi va amaliyotini irganadi.

1.2. Muzeyshunoslik fani irganadi

-muzeylar tarixi;
-muzeylarning ijtimoiy funktsiyalari. -muzeyshunoslik fanining ob'ekti predmeti va metodlari;
-muzey predmetlarini tuplash va saqlash koidalari; -muzey kurgazmasini tashkil etish printsiplari; -muzey ishining konuniy asoslari.

2. Semestrlar bo'yicha mashg'ulot turlariga ajratilgan soatlarning taqsimoti.

Semestrlar	Yuklam a	Auditoriya mashg'ulotlari turi bo'yicha o'quv yuklamasi taqsimoti(soat)			Mustaqil ish
		Jami	Ma'ruza	Seminar mashg'uloti	
-	-	-	-	-	-
3	120	62	26	36	58
Jami	120	62	26	36	58

3. Ma'ruza mavzulari va ular bo'yicha ajratilgan soatlarning taqsimoti.

No	Ma'ruza mavzulari	soati
1	KIRISH Muzeyshunoslik ilmiy fan sifatida, uning tarkibi, predmeti, uslublari. Muzeyshunoslikning fanlar tizimidagi o'рни. Muzeyshunoslik va unga soxadosh fanlar. Muzeyshunoslikning arxivshunoslik, manbashunoslik va san'atshunoslik bilan aloqlari.	2
2	O'zbekistonda muzey ishining nazariyasi va amaliyoti. Ijtimoiy madaniy-maskan sifatida muzeyning umumiy tavsifi. Muzeyning ilmiy-tadkikot va ilmiy-ma'rifiy muassasa sifatidagi ahamiyati.Muzeyning ijtimoiy vazifalari. Muzeylarning turkumlanishi. Muzeylarning soxalarga bilinishi. Muzey tashkilotlarining turlari. 70-80 yillarda muzey ishi. Muzeylarning ilmiy-tadqiqot ishlari. Muzey ashyolarining irganilishi, ularning tarbiyaviy ahamiyati. Muzey ishining boshka ilmiy tashkilotlar, oliy ukuv yurtlari va muzeylar bilan ilmiy jixatdan muvofiklashtirish, izaro ilmiy xamkorligi.	4
3	Davlat muzey fondi. Muzey ashyolarini urganish. Muzey fondlari asosiy va ilmiy-kumakchi fond xisoblangan muzey ashyolarning majmui sifatida. Muzey fondlarining tarkibi va tuzilishi. Muzey kollektsiyasi xakida tushuncha. Muzey kollektsiyasining turlari. Muzeylar faoliyatida muzey kollektsiyasining ahamiyati. Soxadosh ilmiy fanlarning manbaviy	2

	bazasi sifatida muzey tuplamlaridan foydalanish imkoniyati. Muzey fondlarini irganish va uning muzey faoliyatining barcha yunalishlari uchun ahamiyati. Muzey ashyolarining axborot berish imkoniyati xakida tushuncha. Muzey ashyosining urganishni asosiy bosqichlari aniklashtirish atributsiyalash, turkumlash, sistemalashtirish tartibga solish. Muzey tuplamlarini irganish natijalarini kayd kilishga oid muxim talablar inventar kitoblari, ilmiy ruyxatga olish kartochkalari, ilmiy pasportlar	
4	Muzey fondlarini tuldirish, Muzeyning xujjatlashtirish funktsiyasi va uning muzey tuplamlarini tashkil kilishda killanishi. Muzey fondlarini tuldirishning maksadi va vazifalari. Muzey kolleksiylari ilmiy jixatdan tuldirish xakida tushuncha. Tuplashning ob`ekti va manbalari. Muzey kolleksiylarining tuldirishni xujjatlashtirish dala qaydlari, kundaliklar, qabul aktlari, kolleksiya xolida kayd kilish va ularga kuyiladigan asosiy talablar.	2
5	Muzey ashyolarini xisobga olish. Imiy ma`lumotnoma apparati Muzey ashyolarini ruyxatga olish fondlarini xukukiy muxofazalashning shakli va muzey faoliyatini barcha turlarini amalga oshirishning sharti sifatida. fondlarni ruyxatga olishning asosiy bosqichlari. Xisobga olish xujjatlariga kuyiladigan asosiy talablar. qimmatbaxo toshlar va metallardan iborat muzey ashyoviy buyumlarini xisobga olishning asosiy talablari.. Muzey faoliyatida ilmiy ma`lumotnoma apparatining urni va ahamiyati. kartochkali kataloglar va kartochkalar ilmiy ma`lumotnoma apparatining tarkibiy kismi sifatida. kataloglar va kartochkalarga kuyiladigan talablar. Nashr kilinadigan kataloglar, ularning vazifalari va tavsifi.	4
6	Muzey tuplamlarini saklash. Muzey tuplamlarini saklashning vazifalari. Muzey fondlarini saklash tizimi va muzey kolleksiylarini saklash rejimi xakida tushuncha. Muzey ashyolarini fond saklovxonalarida va kurgazmalarda saklash masalalariga oid yuriknomalar. Saklash profilaktikasi. fond jixozlarining asosiy tiplari va turlari	2
7	Muzey kurgazmasi. Ta`lim va tarbiyani muzey kurgazmasi. Muzey kurgazmasining maksad va vazifalari. Muzey kurgazmasi-muzey tuplami va muzey ashyolarini urganish natijalarini nashr qilishning maxsus shakli sifatida. Muzey kurgazmasining asosiy tiplari. Sistemali, mavzuviy va ansamblli kurgazmalarining umumiy tavsifi. Ayrim muzey kurgazmalarini tanlashga ta`sir kiluvchi omillar. kurgazmali tanlashga ta`sir kiluvchi omillar. kurgazmani tashkil kilishning tarixiy xronologik majmuaviy-mavzuviy va muammoli tamoyillari.	4
8	Muzey kurgazmasining me`moriy-badiiy echimi.</b></p> <p>Muzey faoliyatini amalga oshirishda muzey va kurgazmaning me`moriy-badiiy echimi va uni jixozlashga kuyiladigan zamonaviy talablar. Muzey kurgazmasini badiiy loyixalash vazifalari.	4
9	Tarbiyaviy ishlar tizimida muzeylarning urni. Muzeylarning ta`lim-tarbiyaviy soxadagi vazifalarini amalga oshirilishi. Muzeylarning ilmiy-ma`rifiy faoliyati taraqqiyoti	2

	asosiy boskichlari, uning etakchi tamoyillari. Muzei pedagogikasi xakida tushuncha. Ijtimoiy madaniy va sport madaniy majmualari tarkibida muzeylarning faoliyati. Muzeylarning ta'lim-tarbiyaviy ishi va axolining kelishini tashkil kilish,Muzeylarning ilmiy-ma'rifiy ishlarning asosiy kurinishlari va turlari. Muzeylarning ilmiy-ma'rifiy ishlarining tamoyillari va ularning asosiy turlari. Ilmiy-ma'rifiy ishlar turkumlash. Sayoxat turlarining asoiy tavsifi, bayoniy, mavzuvii. Muzei ma'ruzalari va ularning uziga xosligi. Muzeilar ilmiy-ma'rifiy ishlarining klub formalari va ularning tavsifi. Olimpiadalar, festivalllar va x.k. larni tashkil kilish va utkazish, ularni amalga oshirishning uziga xos xususiyatlari muzeiga keluvchilarda muzei madaniyatini tarbiyalashning shakl va uslublari.	
--	---	--

Seminar mashg'ulotlari mazmuni va ular bo'yicha ajratilgan soatlarning taqsimoti.

1	Muzeishunoslikni predmeti	2
2	O'zbekistonda dast-labki muzeylarning vujudga kelishi	2
3	Sho'rolar davrida muzei ishi	4
4	Mustakillik yillarida muzei ishi	2
5	Muzei fondlari va fond ishi	4
6	Muzeilarni butlash	2
7	Muzei fondlarini xisobga olish	2
8	Muzei fondlariniSaqlash	2
9	Muzei fondlarini urganish	2
10	Muzeylarning IMA	2
11	Muzei kurgazmasi	4
12	Muzeikurgazmasining me'moriy badiiy echimi	4
13	Madaniy-ma'rifiy ishlar va muzei	2
14	Me'moriy saltanat mijizalari.	2

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar ro'yhati.

1. Karimov I. A. Tarixiy xotarasiz kelajak yuk, Tashkent-1998 yil.
2. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. – T.: Ma'naviyat, 2008.
2. Muzeilar shpini tubdan yaxshilash va takomillashtirish tugrisida Prezident farmoni 1998 yil 12 yanvar'.
3. Bader O.N. Muzeifikatsiya arxeologicheskix pamyatnikov. J. Sovetskaya arxeologiya №3. 1978.
4. Berdimurodov A- Guri Amir makbarasi. T. 1996.
- Ochiq osmon ostidagi muzei. Muxarriri G.A. Pugachenkova. T. 1981.
5. Borisov B.P. Kak oformit' vistavku v gorode. M: 1981.
6. Bukpan P.Ya. Formirovanie fondov kraevedcheskix muzei v svyazi s problemami NTR. V so. Akutal'nie problemi fondovoy raboti muzeev. M:1979.

Ma'ruzalar uchun o'quv–uslubiy xarita

№	Mavzular	Soat	O'tish muddati	Ko'rgazmali qurol	Mustaqil ish	Nazorat turi	Izoh
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Muzeyshunoslik ilmiy fan	2	1	a			
2	O'zbekistonda muzey ishining nazariyasi va amaliyoti.	4	2.3		Otilganlarni takrorlash	1 - O B	
3	Davlat muzey fondi. Muzey ashyolarini urganish	2	4	arxiv hujjatlari	Otilganlarni takrorlash		
4	Muzey fondlarini tuzdirish.	2	5		Otilganlarni takrorlash		
5	Muzey ashyolarini xisobga olish. Muzeyning ilmiy ma'lumotnoma aparati	4	6.7		Otilganlarni takrorlash		
6	Muzey tuplamlarini saklash	2	8		Otilganlarni takrorlash		
7	Muzey kurgazmasi	4	9.10		Otilganlarni takrorlash		
8	Muzey kirgazmasining me'moriy badiiy echi	4	11.12	arxiv hujjatlari	Otilganlarni takrorlash	1 - O B	
9	Tarbiyaviy ishlar tizimida muzeylarning urni	2	13		Otilganlarni takrorlash		
Jami		26				Y B	

Seminar mashg'ulotlari uchun o'quv-uslubiy xarita

№	Mavzular	soati	Mud-dati	Kirgazma	Basholash turi
1	Muzeyshunoslikning predmeti	2	Oktyabr 1-xafta	Uljaeva S.H. "Muzeyshunoslik"	J.N.
2	O'zbekistonda dastlabki muzeylarning vujudga kelishi	2	Oktyabr 2-xafta	Sur'atlar	J.N.
3	Sho'rolar davrida muzey ishi	4	Oktyabr 3-xafta		J.N.
4	Mustakillik yillarida muzey ishi	2	Oktyabr 4-xafta		J.N.
5	Muzey fondlari va fond ishi	4	Novabr' 1-2 xafa	Fond xujjatlari	J.N.
6	Muzeylarni butlash	2	Novabr 3x	Muzey	J.N.

				xojjatlari	
7	Muzey fondlarini xisobga olish	2	Noyabr 4x	Sur`atlar	J.N.
8	Muzey fondlarini Saqlash	2	Dekabr 1x	Sur`axlar	J.N.
9	Muzey fondlarini urganish	2	Dekabr 2x	Kataloglar	J.N.
10	Muzeylarning IMA	2	Dekabr 3x	Sur`atlar	J.N.
11	Muzey kurgazmasi	4	Dekabr 4x		J.N.
12	Muzey kurgazmasining me`moriy badiiy echimi	4	Yanvar 1-2x	Muzey xujjatlari	J.N.
13	Madaniy-ma`rifiy ishlar va muzey	2	Yanvar 3-4 x	Jurnal "Moziydan Sado"	J.N.
14	Me`moriy saltanat mijizalari.	2	Fevral' 1-x		J.N.
	Jami	36			

Maruzalar uchun taqvim reja

№	Mavzular	Soat	Rejalashtirilgan muddati	Bajarilgan muddati
1	2	3	4	5
1	Muzeyshunoslik ilmiy fan	2		
2	O'zbekistonda muzey ishining nazariyasi va amaliyoti.	4		
3	Davlat muzey fondi. Muzey ashyolarini urganish	2		
4	Muzey fondlarini tuldish.	2		
5	Muzey ashyolarini xisobga olish. Muzeyning ilmiy ma'lumotnoma aparati	4		
6	Muzey tuplamlarini saklash	2		
7	Muzey kurgazmasi	4		
8	Muzey kurgazmasining me`moriy badiiy echimi	4		
9	Tarbiyaviy ishlar tizimida muzeylarning urni	2		
	Jami	26		

Seminar mashg'ulotlari uchun taqvim reja

№	Mavzu mazmuni	Soat	Rejalashtirilgan muddati	Bajarilgan muddati
1	2	3	4	5
1	Muzeyshunoslikning predmeti	2		
2	O'zbekistonda dast-labki muzeylarning vujudga kelishi	2		
3	Sho'rolar davrida muzey ishi	4		
4	Mustakillik yillarida muzey ishi	2		

5	Muzey fondlari va fond ishi	4		
6	Muzeylarni butlash	2		
7	Muzey fondlarini xisobga olish	2		
8	Muzey fondlariniSaqlash	2		
9	Muzey fondlarini urganish	2		
10	Muzeylarning IMA	2		
11	Muzey kurgazmasi	4		
12	Muzeykurgazmasining me`moriy badiiy echimi	4		
13	Madaniy-ma`rifiy ishlar va muzey	2		
14	Me`moriy saltanat mijizalari.	2		
Jami		36		

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O`RTA
MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI**

Namangan davlat universiteti

TARIX FAKUL`TETI

JAHON TARIXI KAFEDRASI

**"MUZEYSHUNOSLIK"
fanidan**

ma`ruza matni

Namangan - 2008

Mazkur ma`ruza matni tarix fakul'teti 2-kurs talabalarini muzey tushunchasi bilan tanishtirishni, jahon muzeylarini vujudga kelishi, O`zbekistonda muzey ishi tarixi, mustaqillik yillarida muzey ishining rivojlanishi, muzey ishining asosiy xususiyatlari to`g`risida ma`lumot berishni o`z oldiga maqsad qilib qo`ygan.

Tuzuvchi: katta o`qituvchi N. G`ofurov

Taqrizchi: t.f.n. M. Qayumov.

NamDU o`quv uslubiy kengashida muhokama qilingan va tavsiya etilgan.

Bayonnoma № _____ " _____ " _____ 2008 yil

1-MAVZU: MUZEYSHUNOSLIK - ILMIY FAN

REJA:

1. **Kirish**
2. **Muzeyshunoslikning predmeti**
3. **Muzeyshunoslikning asosiy tushunchalari**
4. **Muzeyshunoslikning metodlari**
5. **Xulosa**

1. Muzey ishi- jamoatchilik faoliyatining fan, tarbiya va madaniyati bilan alokada bulib turadigan uziga xos bir kismi sifatida jamiyat tarakkiyotining umumiy tendentsiyalardan chetta kolmagan.

Insonning xar tomonlama rivojlantirish ishida muxim axamiyatga ega bulgan muzey ishi darajasini ustirishda tuplagan tajribani nazariy tushunmasdan, xarakteristikasini, koidalarni urganmasdan turib erishib bulmaydi.

Muzey ishini muammolarini umumlashtiruvchi, muzey amaliyotida foydalanadigan va maxsus adabiyotlarda uz aksini topgan bilimlar majmuasi - muzeologiya yoki muzeyshunoslik deyiladi. Bu termin XIX asrning ikkinchi yarmida paydo bulganligiga qaramasdan juda ko'plab jaxon tillariga o'rnashib qolgan. Ilgari mavjud bo'lgan "Muzeografiya" termini muzeylarga tegishli bo'lgan barcha asarlarga XX - asrning o'rtalaridan boshlab esa muzeylar tavsifiga nisbatan ishlatila boshlagan.

Muzeyshunoslikning nazariy sistemasi tushuncha va metodlari XVI- asrdan boshlab shakllana boshlagan. Lekin fan sifatida sungi o'n yilliklarda shakllandi.

Muzeyshunoslik - ijtimoiy axborotni saqlash vositasiga anglash va etkazish jaraynini o'rganuvchi ijtimoiy fandır.

2. Xar qanday fan tadqiqot ob'ekti va predmetiga ega bo'ladi. Turli fanlarning tadqiqot ob'ektlari bir-biriga o'xshashi bo'lishi yoki butunlay mos tushushi xam mumkin. Muzeyshunoslikning ob'ekti- bu muzey, ijtimoiy xodisa sifatidagi muzey ishidir. Lekin bu ob'ekt tarix, xususan madaniyat tarixini san'atshunoslik, sotsiologiya va boshqa fanlar tomonidan o'rganilishi mumkin va ma'lum ma'noda o'rganilmokda.

Tadqiqot ob'ektidan fark qilib konuniyatlarining ma'lum doirasi xisoblangan tadqiqot predmeti doimo o'ziga xos bo'lishi kerak.

Agar tadqiqot ob'ektga nisbatan oddiy va fanga material tanlash bosqichidayoq ma'lum bo'ladigan bo'lsa, fanning predmeti xech qachon tayyor xolda berilmaydi. U topilish va tuplanishi lozim.

Tadqiqot predmetini xisobga olish - fanning eng muxim nazariy vazifalardan biri bo'lishi bilan birga, uning taraqqiyotining asosiy kursatkichi xisoblanadi. U metodologik fani bilan boglik va maxsus tadqiqotlar natijasi xisoblanadi. Muzeyshunoslikning predmeti ijtimoiy axborot, olish va bilimlarni yetkazish an'ana va extirolarni muzey predmetlari vositasida tuplash va saqlash jarayoniga, muzey va muzey ishining vujudga kelishi, rivojlanishi va ijtimoiy faoliyati jarayoniga boglik bo'lgan ob'ektiv qonuniyatlar doirasidir.

3. Muzeyshunoslik predmeti tushunchasini yuqorida berilgan ta'rifini tushunish uchun "Muzey predmeti", "Muzey", "Muzey ishi" kabi tushunchalirini taxlil qilish lozim bo'ladi.

Xozirgi kunda muzey predmeti inson faoliyati va tabiat xayotining bevosita natijasi bo'lishi asil Yodgorlik sifatida ko'rib chiqiladi. Muzey predmetlarining

buyumli va tasviriy axborot tashuvchiligi bilan muzeyning jamiyatda vujudga keladigan boshqa xujjatli institutlardan fark qilishi aloxida ta'kidlab o'tiladi. Inson tomonidan yaratilgan predmetlar ilgor tajribani to'plaganliklari, axborotni to'plaganligi va yetkazganligi uchun xam "Tarixiy xotira" funksiyasini bajaradilar.

Muzey predmetlari nafaqat bilimning birinchi manbai balki madaniy tarixiy qadriyatlar xamdir.

Muzey predmetida insonning borliqqa aloxida munosabati muzey extiyoji, muzey predmetlarini saqlash extiyoji shaklida o'z aksini topishini aloxida ta'kidlab o'tish lozim.

Muzey predmeti - bu muzey to'plamiga kiritilgan va uzoq saqlashga qodir bo'lgan, real borliqdan olingan muzey axamiyatidagi predmetdir.

Muzey predmetining qimmatliligi muzeysunoslik va ilmiy - soxaviy tadqiqotlar jarayonida aniqlanadi.

Muzey predmeti muzey faoliyatining, uning ijtimoiy funksiyalarini amalga oshirishning asosi xisoblanadi.

"Muzey", "muzey ishi" kabi tushunchalar xam muxim axamiyatga ega bo'ladi.

Muzeysunoslik o'z tarakkiyotining barcha boskichlarida muzey fenomenini, uning jamiyatidagi o'rnini tushunib yetishga xarakat qilib kelgan

"Muzey", "muzey ishi" kabi ta'riflarni tushunish uchun bu muassasani kelib chiqishini aniqlash juda muximdir. Bu borada uning kelib chiqish sabablarini o'rganish lozim.

Keng tarqalgan qarashlardan biri shartli ravishda "filologik" deb ataladi va unga ko'ra muzeylarning paydo bo'lishi antik davrdagi ilxom parilari - muzalarning exromlari muzeumlarga taqlidan kelib chiqqan deyiladi. Lekin bu xolatda muzeylarning kelib chiqishi muammosi umuman xal bo'lmaydi, chunki antik muzeumlarning vujudga kelishi sabablari noaniq qoladi.

Shu bilan birga tarixiy amaliyotning guvoxlik berishicha muzey muassasalari xar xil terminlar bilan xam atalishi mumkin. Masalan, V'etnam muzeylari "bao ta" - "Yodgorliklar saqlanadigan joy" - terminni bilan ataladi. Demak termin o'zicha xar xil bulish mumkin ekan va aynan V'etnam varianti muzeyning asl moxiyatini ochib beradi.

Muzeylarning vujudga kelishini tarixiy va etnografik materiallar ta'kilaganidek insoniyat taraqqiyotining ilk bosqichlardayoq, balkim ibtidoiy jamiyatdayoq mavjud bo'lgan ijtimoiy muzey etiyoji bilan bog'lash lozim "Muzey munosabatlari" ishi eng ilk ob'ektlari nimadan iborat bo'lganligini aniqlashda uni "Moddiy boyliklarni tuplash" bilan boglab qo'ymasligimiz kerak. Kuproq buyumlashtirilgan xotira, insonning ijtimoiy guruxda tutgan o'rnini tasdiqlovchi isbot sifatidagi predmetlar saqlanib qolgan.

Qadimgi, birinchi navbatda sharq sivilizatsiyasi Misrdagi "Xayot uylari" shumerliklarning Ura kollektsiyalari kabi muzey tipidagi kollektsiyalar rivojlanishiga guvox bo'lgan.

Urta asrlarda predmetlarni to'plash bilan xristian cherkovi keng ko'lamda shugullana boshladi va ulardan diniy afsonalarni xaqqligini isbotlashda foydalandi Uyg'onish davrida muzeylarga ulkan bilim manbai sifatida juda katta e'tibor berila boshlandi. Keyinroq muzey ajdodlar to'plagan tajribani saqlovchi va kelajak avlodlarga yetkazuvchi muxim muassasa sifatida tan olina boshlandi.

Fan va muzey amaliyoti soxasidagi keskin o'zgarishlar kapitalizm davrida muzeyning ijtimoiy funksiyalarini yanada boyishiga olib keldi.

Shunday qilib muzey jamiyatning real dunyoning predmetlarinii tarixiy xotira, ijtimoiy axborotning xujjatli vositalari, estetik predmetlar shaklida saqlash extiyojini qondiruvchi maxsus muassasa xisoblandi.

Muzeyning asosiy belgisi - ilmiy asosda tashkil etilgan va xisobga olish lozim bo'lgan muzey predmetlarini to'plash, saqlash, konservatsiyalash, muzeyshunoslik va soxaviy fanlarning ilmiy metodlari bazasida tadqiq qilish va ilmiy, ta'limiy-tarbiyaviy maqsadlarda foydalanishlardan iborat. Umumlashgan formada muzeyning zamonaviy tushunchasini quydagicha ta'riflash mumkin.

Muzey - bu madaniy-tarixiy, tabiy-ilmiy qadriyatlarni aniqlash, muzey predmetlari vositasida axborotni to'plash va tarqatish uchun muljallangan tarixiy belgilangan, kupqirrali ijtimoiy axborot muassasadir.

Ma'lum tarixiy sharoitda muzeylar faoliyati ijtimoiy faoliyatning aloxida qatlami sifatida - muzey ishining mavjud bo'lishi bilan belgilanadi. Uning tarkibiga muzeylarning amaliy faoliyati va yodgorliklarni asrash, muzeylar tizimi, muzey siyosati va qonunchiligi, kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish tizimi, soxaviy ilmiy, ilmiy - metodik va o'quv markazlari, maxsus davrlashtirish va nixoyat maxsus ilmiy fan muzeyshunoslik fani kiradi.

Ilmiy fanning eng asosiy belgilaridan biri metod bulib, bunda bilish uslubi, borliqni ma'lum bir tomanlarini tadvik qilish jarayonida foydalaniladigan usullar tizimini tushinamiz.

Xar bir ilmiy fan tadqiqot ob'ekti va predmetdan kelib chikib uzining metodini shakllantiradi. Zaonaviy boskichda turli fanlarning metodlari shunchalik bir-biriga kirishib ketgan-ki ularni ajratib olishda kuplab kiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Masaln arxeologiyaga tuxtaladigan bo'lsak u nafakat tarix va manbashunoslikka oid metodlardan balki ximiya, fizika va botaniquaga xos bo'lgan metodlardan xam tobora keng foydalanmokda.

Muzeyshunoslik tadqiqot metodlarining xilma-xilligi bilan xarakterlanadi, ularning ayrimlari boshqa fanlarning metodlari bilan kisman yoki tulikligicha mos tushadi. Bu tushunarli xos chunki muzeyshunoslik kuplab ijtimoiy va tabiy fanlar bilan yakindan alakada bo'ladi.

Muzeyshunoslik metodlari uchun kuydagilar xarakterlidir:

1. Muzey predmetlarini tadvik qilishda ijtimoiy va tabiy fanlarning turli xil shakllaridan foydalanish. Maxsus va yordamchi tarixiy fanlar, san'atshunoslik, adabiyotshunoslikning metodlaridan keng foydaniladi.
2. Bir kator tabiy va ijtimoiy fanlardan mavjud bo'lgan dala tadqiqot metodlardan foydalanish.
3. Bevosita jamiyat xayotini kuzatish metodlardan foydalanish.
4. Ko'rgazma soxasidagi tadqiqotlar, muzey predmetlarini restovratsiya va konservatsiya qilish ishida eksperemintal metodlaridan foydalanilishi.

Yukorida belgilab tadqiqot uslublari tizimi birgalikda muzeyshunoslikning boshqa ilmiy foydalardan farklovchi, shu bilan birga kuplab boshqa alokasini kursatib beruvchi metodini tashkil etadi. Ilmiy fanning rivojlanishi fan tilining shakllanilishi bilan boglik. Fan tili - bu fan tomonidan foydalaniladigan va bilish natijalari uz aksini topgan tushuncha va terminlar sistemasidir.

Muzeyshunoslik boshqa ilmiy fanlar kabi bilimlar sistemasidan iborat va ma'lum bir jamiyat tuzilmalarga ega.

Muzeyshunoslik tarixiy, nazariy va amaliy elementlarni kamrab oladi:

A. Muzeyshunoslikning tarixi va tarixiy manbashunosligi

B. Nazariya

V. Muzey manbashunosligi

G. Amaliy muzeyshunoslik

Muzeyshunoslik tizimiga kiruvchi barcha kismlar bir-biri bilan yakindosh alokada va uzaro boglik bo'ladi. Amaliy muzeyning bir tomondan tajribasi tarixiy taxlil qilishga tayansa, ikkinchi tomondan - nazariy asoslarining ishlab chikarishga tayanadi.

Muzeylar jamiyat tomonlaridan oldilarga o'ziga xos vazifalarini bajaradilar.

Muzeyshunoslikning kuyidagi ijtimoiy funktsiyalari mavjud.

Birinchidan muzeylar tabiat va jamiyat tarakiyyotining xodisa, jarayon, konuniyatlari ilmiy xujjatlashtirish uchun muljallangan - ilmiy xujjatlashtirish funktsiyasi.

Ikkinchidan ular milliy va jaxon madaniyati manfaatlari yulida madaniy tarxiy Yodgorliklarini asrash vazifasini bajarishga chakirilgan

Uchinchidan muzeylar ilmiy tadqiqotlarning o'ziga xos markkazalari xisoblanadi, tadqiqotchilik funktsiyasi; nixoyat jamiyat muzeylar oldiga xar tamonlama kamol topgan yangi zamon kishisiki tarbiyalash vazifasini kuyadi, ta'lim-tarbiyaviy funktsiya.

Muzeylar doimiy ravishda uz to'plamlarini boyitib borishlari va ularning strukturalarini takomillashtirib borishlari lozim.

Respublikamiz muzey tizimi kuydagi muzeylardan tashkil topgan:

1. Tarixiy muzeylar - tarixiy fanlar tizimi bazasidagi muzeylar (arxiologiya, etnografiya, xarbiy-tarixiy, maorif tarixi)
2. Badiy muzeylar san'at va san'atshunoslik tarixiga oid muzeylar
3. Tabiy -tarixiy muzeylar uz faoliyatida tabiy fanlarga tayanadigan muzeylar.
4. Texnik muzeylar
5. Adabiyot muzeylari
6. Kompleks muzeylar - bunday muzeylarga bir necha soxalarni birlashtirgan muzeylar, masalan Ulkashunoslik muzeylari misol bula oladi.

Muzeylarni profil guruxli klassifikatsiyasida tashkari ularning asosiy ijtimoiy vazifasiga karab ishlarga xam bulinadi. Muzeylarning uchta tipini ajratib kursatish mumkin: Ilmiy-tadqiqot ommabop; Tadqiqot-akademik; Ukuv muzeylari. Ukuv muzeylari odatda turli xil ukuv muassasalari koshida tashkil etiladi.

Muzeyshunoslikning predmeti, metodi va strukturasini tushinish bilan birga uning fanlar tizimida tutgan o'rni, boshqa fanlar bilan alokadorligini aniqlash mumkin. Muzeyshunoslikning fanlar tizimidagi o'rnini ayniksa uni tabiiy, texnik va ijtimoiy fanlardankaysi birigategishli ekanligini aniqlashda biz bir kator kiyinchiliklarga duch kelamiz. Chunki muzeyshunoslikning predmetlaridan ayrimlari xam tabiatning va xam jamiyatning rivojlanishiga tegishli bo'lgan ob'ektlar bilan boglik. Albatta xizirgi zamonda xam tabiiy, xam ijtimoiy fanlar chegarasida turadigan soxalar kuplab topiladi. Muzeyshunoslikning xamshunday fanlar katoriga kushish xam mumkin, lekin uning muzey predmetlari orkali bilimlarni anglash va jamiyatga uzatilishi xisobga olsak bu uni ijtimoiy fanlar katoriga kushimchaasos bo'ladi. Muzeyshunoslik juda kuplab boshqa fanlar bilan alokada bo'ladi. Birinchi navbatda muzeyshunoslik urganuvchi ob'ektlari bir-biriga mos keladigan fanlar bilan alokada bo'ladi. Bunday fanlar sirasiga tarix, arxeologiya, arxivshunoslik, manbaashunoslik, kushizmatika kabilar kiradi. SHuningdek pedagogika, psixologiya, axborot nazariyasi, dokumentalistika va boshqa fanlar bilan xam uzviy alokada bo'ladi.

Tarixiy muzeyshunoslik va tarixiy fanlar urtasida metodologik asosning birligi o'rganish ob'ekti va uslublarining bir kancha umumiyliigi tarixiy muzeyshunoslik va tarixiy fanlarning uzviy boglikligini asoslaydi. Muzeyshunoslik boshqa fanlar bilan xar tamonlama alokada bo'ladi.

Muzey ishining zamonaviy amaliyotini o'rganish muzeylarining fan va madaniyat tizimidagi rolini, xalkini ma'naviy tarbiyalashdagi rolini kundan kunga usib boayotganligidan dalolat beradi. Bu birinchi navbatda aloxida tarbiyaviy imkoniyatlarga ega bo'lgan tarixiy profildagi muzeylarga ma'kuldir.

Tarixiy muzeylar faoliyatining mazmuni jamiyat rivojlanishi bilan uzviy bog'likdir.

Evropada zamonaviy muzeylar XVI-XVII asrlarda vujulga kela boshlagan. Bu kapitalistik ishlab chikarishning boshlangich davri fan, san'at, adabiyot, texnika va xunarmandchilik keng gullab-yashnashi bilan xarakterlanadi. Buyuk geografik kashfiyotlar, dunyo buylab sayoxatlar.

Kopernikning er shar shaklida ekanligi tugrisidagi fikrini isbotladi. Fan texnologiya ta'siridan kutildi. Kitob bosish vositasida bilimlar tez tarkala boshladi.

Mana shunday ulkan ruxiy parvoz davrida Evropeining turli joylarida ishlab chikarish, ilmiy va boshqa ijtimoiy ehtiyojlar munosabati bilan turli xil kolleksiyalar vujudga kela boshladi. Tarixiy va madaniy qiymatga ega bo'lgan buyumlar: aslaxazonalar xuzurida xarbiy ulkalar kolleksiyalarini to'plash keng yoyila boshladi.

Ilmiy tadqiqotlar kuprok muzeylar bazasida utkazila boshladi va bu maxsus adabiyotlarda uz aksini topdi.

Tarixiy muzeylar rivojlanishidagi yana bir muxim kadam Evropada burjua munosabatlari xali progressivrol' uynagan XVIII asrning ikkinchi yarmida tashlandi. Bu davrda muzeylar faoliyati ilmiy xarakter kasb eta boshladi. Muzey kolleksiyalari ilmiy tadqiqotlar va tarixiy falarning rivojlanishiga yangi turtki berdiki bu uz navbatida muzeylar axamiyatining oshib borishiga olib keldi. Muzeylarga texnik tajriba xazinasini . ilmiy kadriyatlar va madaniy tarixiy meros xazinasini sifatida karala boshlandi. XIX asrga kadar nafakatantik davr balki ilk urtaasrlar tarixini o'rganish muzeylar bilan bog'lik edi, chunki aynan ushu erlarda zaruriy manbaalarning asosiy kismi mavjud edi. Keng tarixiy profildagi muzeylarning tashkil topishi burjuaziyaning iktisodiy va siyosiy mustaxkamlanish davriga tugri keladi. Muzey fikrining rivojlanishida burjua milliy ongining shakllanishi xal kiluvchi axamiyatga ega buldi. Kuplab Evropa xalklarining milliy mustkillik, milliy uzligining saqlash va tan oldirish uchun kurashi bu xalklar tarixini saqllovchi va namoyish kiluvchi muzeylarga bo'lgan ijtimoiy ehtiyojni vujudga keltidi. Masalan: Venger milliy muzeyi, Venger tilini tiklash va venger tarixiy an'analarini saklab kolish uchun kurash ta'sirida vujudgakeldi. Mana shu goyalar asosida, Evropada yirik milliy muzeylar asos solindi va ular uchun menimental binolar kurildi. Bunga 1802 yilda Budapeshtdagi, Venger milliy muzeyi 1818 yilda Pragadagi milliy muzeyi 1828 yilda Berlindagi eski muzey kurilishi misol bula oladi.

XIX asrning birinchi un yilliklariga kadar emis xalkining kupchilik kismi tarixiy va madaniy kadriyatlarni saqllovchi muzeylarga kirish imkoniyatidan maxrum edilar.

Nakomongakarshi kurashdagi muvaffakiyatlar nemis burjuaziyasida tarixiy utmishga bo'lgan kizikishni kuchaytirib yubordi. SHundan keyin Germaniyada xam keng xalk ommasi uchun muljallangan muzey va kolleksiyalar ochila boshlandi.

ADABIYOTLAR RUYXATI:

1. Muzivedenie. Muzey istoricheskogo profilya. Ucheb. Posobiya dlya vuzov po spets "Istoriya" g` pod. Red. K.G.Levikina, V.Xrebst - M;Vo`ssh.vuzov 1988 g
2. Obhestvovedeniya muzey respubliki Uzbekistan. - T;fan, 1988g
3. Lev'enin K.G, Razgon A.M "Ekspozitsiya muzeya i istoricheskaya nauka" - M; Vo`ssh.vuz, 1984 g

4. Sad'evna N.S "Muzeynoe delo v Uzbekistane" - T; fan 1975 g
5. Reves A.M "Metodika sozdanie narodno`x muzeev na predpriyatiyax i v kolxazax" - T;fan 1973 g

2-Mavzu: Uzbekistonda muzey ishi tarixi

1. **Kirish.**
2. **Feodalizm davrida ma`naviy boyliklarni to'plash.**
3. **Chor Rossiyasi mustamlakasi davrida muzeyshunoslik xarakati**
 1. **Turkistonda dastlabki muzeylarning vujudga kelishi.**
 2. **Urushdan avvalgi yillarda muzey ishi va Yodgorliklarga munosabat.**
 3. **Urush yillarida va urushdan keyingi yillarda muzey faoliyati.**
 4. **IKOM va uning maqsadlari.**

1.

Urta Osiyo xalqlari kadimdan yaqin Sharq va Garb davlatlari, ya'ni Urartu, Misr, Treniya, Bobil, Rim kabilar bilan iktisodiy va madaniy aloqalar urnatganlar. Urta Osiyo zaminidan utkan mashxur "Buyuk ipak yuli" Markaziy Osiyo va Xindistonni Urta dengizi mamlakatlari bilan boglar edi.

Bunday jozibali ulka barcha davrlarda chet el boskichlarining dikkati markazida bo'lgan. SHu sababli takdir takozosi bilanUrta Osiyoning tarixiy kisati juda ogir kechdi.

Doimiy kirginlar tufayli betakror saroylar, guzal shaxarlar, noyob inshootlar vayronaga aylanib, yiginlar bebaxo ma`naviy boyliklar goliblar uljasi buldi.

Muxammad Narshaxiyning guvoxlik berishicha, arablar Poykand janglaridan xisobsiz tillo, kumush buyumlar kurol aslaxalar, kimmatbaxo kiyim kechaklardaniborat katta ulja bilan kaytganlar. Arab istelosi davrida xazinato'plash ma`naviy boylik jamgarmasi ichida durusrok siljishlar bermadi.

Urta Osiyoda mustakil samoniylar davlatiningbarpo bo'lishi bu birdan uzgarish kildi. Bu davrda saroy boyliklaridan tashkari, katta kutubxonalar, arxivlar barpo etildi. Tarix guvoxligicha,X asrdagi Buxoro va SHirok amirlari kutubxonalaridainsoniyat yaratgan xamma nodir kitoblar bo'lgan.gaznaviylar suloloasining asoschisiMuxammad Gaznaviy xali juda kupkitoblar tuplaga

Mugul boskini Movorounnaxirdagi tarakkiyoti vayron kildi uning rivojlanishinideyarli yuz yilorkaga surib yubordi.

Oradan 150 yil utgandan sung Urta Osiyoda fan va madaniyat kayta kurtaklay boshladi. Ayniksa Amir Temur tomonidan yagona markazlashgan davlat tuzilishi va samarkandningpoytaxtli qilish katta boyliklariningto'plashiga sabab buldi.Me'moriy Yodgorliklar, makbaralar masjid va madrasalar saroylar kurildi.

Amir Temur zap etgan mamlakatlardan kadimiy kulyozmalar, xon, amirlarga tegishli yozilma va elchilik xujatlari,musulmon dunyosining mukaddas kitobi bo'lishi

"Qur'on-Usmon qur'oni"ning (VIII asr)nusxasini samarqanda keltirildi. Dunyoga mashxur Temur kutubxonasini barpo etdi.Temo'ning sevimlm nabirasi,Sharqning buyuk allomasi olimi Mirzo Ulug`bek kutibxonasi yanada boyidi.

Amir Temo'ring nabirasi SHoxruxning o'g'li shaxzoda Boysunqir Xirotda sroy kutubxonasini barpo etdi. Sharqshunos olim A.Yu.Yakubovning ta'rificha "Boysunqo'ring" nozik didi va chuqur ilmi tufayli Xirotda shunday katta kutubxona vujudga keldiki unda bir qancha gurux nafis surat ustalari, zargarchilar muqovachilar ijod qiladilar. Kutubxonada faqatgina nusxa olish, kitoblarni bezash emas balki filologiya, teksitologiya tadqiqotchilari olib berilar edi. 1442 yil shu kutubxonada Firdavsiyning "SHoxnoma" sini to'la tekis ko'chirib yozildi. Temuriylar davrida tasviriy, amaliy va memorchilik san'atlaridi ulkan namunalarga erishildi. Saroylar, madrasalar, manbalar va boshqa binolarni nafis suratlar, naqshlar bezash taraqqiy etdi. Bibixonim masjidi, Go'ri amir, SHoxi zinda, Axmad Yassaviy maqbarasi va masjidi, ishratxona, SHaxrisabzdagi Oqsaroy, Ulug'bek qurdirgan madrasalar o'zining ulug'vorligi bilan Sharq me'morchiligining shox asarlari bo'lib ularda xalqimizning yuksakligidir va maxorati aql zakovati namoyon bo'lgan.

Bu davr savdo-sotiq xunarmandchilik shunchalar rivojlangan ediki Buxoro, Samarqand ustalari tomonidan ishlangan buyumlar dunyo bozorida yuqori baxolanar edi. Xirotda usmonlarining Zargarlik buyumlari Samarqand, Buxoro duxobasi katta shuxratga ega edi. Temur davrida Movorounnaxr ustalarining ijodiy kurigi bo'lib turardi. 1469 yili Ali Isfoxoniylarning san'atiga ta'rfiga sazovor bo'ldi. Usta Guldon idishning ko'rgazmaga qo'yadi. Bu guldonda 32 xunarmandning ish uslubi kursatilgan edi.

Xunarmandlar o'z maxoratlarini yangi qurilgan masjid, maqbara va boshqa inshootlarda namoyon etar edilar. Masalan Bibixonim masjidi uchun ustalar tomonidan ishlangan shamdonlar va masjid darvozasi kandakorlik san'atining chuqqisi edi. Axmad Yassaviyning maqbarasi uchun Pabrizlik usta Abil Al-Azizning toifali mis qozon yasagan (1391yil) shamdonlarni va qandillarni esa Isfaxonlik usta yasagan edi. Go'ri Amo'ring 1405 yil Temur qurilgandan keyingi ichki ko'rinishi "Xarbiy memorlar muzeyni" eslashar edi. Maqbaraga qo'yilgan xar bir buyum nodir tarixiy va madaniy Yodgorlik edi. Tarixchi Arab SHoxining yozilishicha "Maqbara ichiga soxibqironning" ishchilari, devorlarga qurol yarog'lari osilgan edi. Bu qurollar olishi kumishdan yasalgan bo'lib qimmatlilar la'l yoqut shamlari bilan bezalgan edi. Maqbara gumbazi ostida osmondagi yulduzlarni eslatuvchi olish, kumush qandillar osilgan edi. Bishsha qandil 4000 misqol tilladan yasalgan erga maqbara o'lchovida inom va duxoba gilamlar solingan edi. Temuriylar sulolasidagi Xusayn Bayqaro Hirotni go'zal binolar. Masjid. Madrasalar bilan obod etdi. SHE'riyat sultoni Alisher Navoiy bilan birga Hirotni shoiru fozillar bog'iga aylantirildi. SHu davrda tarixchi Xondamir, buyuk-mo'yqalam soxibi Kamollidin Bexzod ijod qildilar. Bu davrda xirom minoralarga san'at ustalari maktabi vujudga keldi. Sanoqsiz qo'lyozmalar ist'dodlilar tomonidan ko'chirildi va zarxarlar bilan bezatildi. Sharqshunos olim A.Yu. Yakubovskiyning yozishicha A. Navoyining juda katta, nodir qo'lyozmalarga boy shaxsiy kutubxonasi bo'lgan Bu kutubxonadan tarixchi Xondamir, musavvir Bexzod va boshqa olimu, fozillar foydalanganlar. Buxoro, Xiva xonliklarida xam nodir qo'lyozmalar, minoralar kompiyasini to'plab saroy va shaxsiy kutubxonalar barpo etish odat bo'lgan edi. Xiva xoni Muxammad Raxim II kutubxona, barpo etib uni dunyoning xar chekasidan keltirilgan nodir qo'lyozmalar bilan belgilanib borar edi. O'rta Osiyoda birinchi bo'lib Xivadatashkil qilib, san'atni rivojlantiradi. XIX-asrda Xiva xonligi o'zining kitob xazinasi bilan dunyoga mashxur bo'ladi. Bu erda Arab, Fors, Tojik tilaridagi qo'lyozmalar o'zbek tiliga tarjima qilingan. Qo'qon xonligidaxam boy kutubxona bo'lib, nodir qo'lyozmalarga ega edi. Bu davrda O'rta Osiyoning yirik shaxarlari: Farg'ona, Buxoro, Qo'kon, Toshkentda va boshqa shaxarlarda kitob ixlosmandlari bo'lib ular juda katta mablag' sariflab

butun umrnodir qo'lyozmalar yiqqanlar. Masalan Toshkentda Jo'rabekning shaxsiy qo'lyozmalar kolleksiyasi mashxur edi. Boqijon boy, Qozi Muxiddin, Andijondagi Dukchi eshon kutubxonalari, Buxoroda yashagan kozi SHarifjon maxsum ziyoni kutubxonasi va undagi qo'lyozmalar nodirligi va qadimiyligi bilan mashxur edi SHunday qilib yuqoridagi fanlar asosida shunday xulosaga kelish mumkinki Urta Osiyo diyorida moddiy va ma'naviy Yodgorliklarni to'plash asriy an'ana bulib milliy xususiyatlarga, islom dini urf-odatlariga rioya kilgan xolda amalga oshirilgan Urta Osiyolik buyuk allomalarning komusiy shox asarlari XII-asrdanOvrupo mamlakatlarida lotin tiliga tarjima qilib dunyo fani rivojiga katta xissa qo'shdi. Sharq mamlakatlarida esa bu shox asarlar kutubxona olish fondiga aylandi. Kelajag avlod uchun avaylab saqlandi. Qadimdan ovropalik olimlar xukumdorlar O'rta Osiyo xonlarini tarixi, madaniyati va modiy Yodgorliklarini egallashga xarakat qilardilar Keyingi davrga kelib O'rta Osiyodagi faqat erli mualliflarining qo'lyozmalari emas, balki Sharqdagi daxolarining kamlarigina ma'lum, Ammo o'zi topilmagan asarlari xam xuddi shu erdan chiqish mumkin degan muloxazada bo'ldilar.

Darxaqiqat ularning taxminlari to'g'ri chiqdi va izchil olib borilgan xarakatlari natijasida O'rta Osiyoning ma'naviy xazinalari Ovrupa, Osiyo davlatlarining mulkiga aylandi. Bu ishlar xilma-xil yo'llar bilan amalga oshirildi. Xonliklarga kelgan elchilar sovg'a sifatida berildi, savdogarlar ataylab kelgan sayyoxlarni xarakatlari o'rnidagi vositachilar orqali va bosqinchilik xarakatlari tufayli xorijiy mamlakatlarga chiqa boshladi. Masalan 1740 yili eron shoxi Nodir shox O'rta Osiyoni bosib oladi va Amir Temur maqbarasidan ko'p Yodgorliklarni oladi. A. Temur qabri ustidagi kefriy toshi, Soxibqironing maqbaraga qo'yilgan oltin sonli qilich va qalqonlari, qabr ustiga qo'yilgan Qur'onni Samarqanddan bosib olgan be xisob o'ljalari ichida olib keladi. Ammo Temur qabr toshi yo'lda sinib qolganlii sababli tezlikda qaytaradi.

1831-1833 yillarda Ost-Indiya kompaniyasining lieytenanti Aleksandir Bors Buxoroda yashab qadimgi tilla va kumush tangalarini yig'adi va 200 dan ortiq nodir kompleksiyasini barpo etib, Britaniya muzeyiga taqdim etadi. Xozir bu kompleksiya bebaxo xisoblanadi.

O'rta Osiyo boyliklarini Rossiya mulkiga aylantirishda rus olimlari ayniqsa jonbozlik kursatdilar.

Peterburgdagi Osiyo muzeyining direktori Sharqshunos olim X.O.Frenk 1834yil O'rta Osiyodan izlab topilishi mumkin bo'lgan. Sharq mualliflariga mansub "Yuz asarning" xronologik ro'yxatini tuzib chiqdi.

1869 yildan plashli o'lja yig'ish Choralari ishlab chiqildi. Saldat ofitserlar qullariga Peterburgga yozilgan tavsiyanoma berilib, qanday narsalarga axamiyat berishlik ko'rsatilgan edi.

1869 yili Samarqanddan Turkistonning birinchi general-gubernatori K.P.fon Kaufman musulmon dunyosining muqaddas kitobi VII asr Kufa qo'l yozma yodgorligi "Usmon Qur'oni" ni peterburgga imperatorga jo'naydi.

1870 yili Buxoro amiri fuqorolarini bostirish baxonasidagi xarbiy yurishda SHaxrisabz va Kitob bekliklariga qarashli joylardan 97 jild qadimiy qo'l yozmlar topib olindi.

Xiva xonlikning saroyi talantaroj qilindi. Xonning shaxsiy 200ta pul yasaydigan qolib 25 put tilla va kumush, xon muxri 200 dan ortiq qadimiy tangalar bexisob qimmatli toshlar va zargarlik buyumlari Peterburgga jo'natildi.

Qoqon xonligi xazinasi qismati xam shunday bo'ldi.

1985 yilda Toshkentda arxeologiya, etnografiya va anrologiyani sevuvchilar to'garagi tashkil etlib unga Bartol'dning shogirdi boshchilik qildi.

1898 yilda Andijon qo'zg'olonining sarkari Dukchi eshon kutubxonasi musodara qilindi. Undagi 194 nodir qo'lyozma tezlikda Peterburga jo'natildi.

Rus tarixining namoyondalari o'zlarining Turkistonda olib borgan ilmiy va Yodgorliklarini to'plash ishlarida maxalliy muxlislarga tayan dilar. Masalan: Samarqandlik Mirzo Qosimov, toshkentlik savdogar Akram Asqarov, Samarqandlik Mirzo Abdulla, Buxoriy, entograf SHoximardon Ibroximov, Samarqandlik Abu Said Maxsum, arxiolog olim Turdi Mirg'iyosov va boshqalar.

Chor xukumati Turkishon o'lkasi xalq ommasiga milliy jixatdan o'zini anglash uchun imkon bermas edi, chunki ular orasida tarixiy bilimlarni keng tashviqot qilish va ular etiborni qadimiy Yodgorliklar qimattiga jalb etish Chorizmning mustamlakasiyosatiga putur etkazadi, deb xisoblar edilar. Lekin O'rta Osiyoni o'z mustamlaka mlki deb bilgan Chorizm beqiyos boyliklarni o'zlashtirish uchun Turkistoni ilmiy asosda o'rganish zarurligini yaxshi tushinar edi.

Qisqa vaqtichidaulka miterologiyasi, zoologiya, kumizmatiksi etnologafiya, flora, fauna dunyosiga oidatalib kolektsiyalar to'pladi.

SHu munosabat bilan tarqoq kompleksiyalarni birlashtirish va ularni Peterburgga tvxtalishi uchun saralash markazi lozim bo'lib qoladi. Buning uchun qulay markaz muzey xisoblanibo'lkada muzey tashkil etish masalasiko'tarildi. Jumladan A. P. ferdchenko Turkiston general- gubernatoriga tayyorlangan axborotda "Turkistonni" muvoffaqiyatli rivojlantirishi uchun u bilan asosli ravishda tanilib chiqish kerak, muzey esa Buning esa yaxshi vositasidir", deb yozgan edi.

1876 yilda birinchi bo'lib Toshkent muzey (xozirgi O'zbekiston tarixi davlat muzeyi) ochildi. 1896 yili Samrqand, 1898 yili Ettisuv, 1899 yili Farg'ona va Kaspiy orol (Ashxaobod) o'lka muzeylari barpo etildi. Muzeylarda xar xil aaralash quralash ekspanashlar bo'lib etnografiya, texnika, tabiat tarixi, arxiologiya, qishloq xo'jaligi, maxaliy qurol yaroqlar, ip-gazlamalar, kitoblar, yozuvqurollari qo'yilgan edi.

1917 yil oktyabr'to'ntarilishdan keyin muzeylarni qayta tashkil qilish bilan bu xasharda yangi muzeylar xam tashkil etildi. 1922 yilda O'tish va san'at Yodgorliklarini saqlash komisiyasini Turkom staris tuzildi.

Agar Rossiyada 1918-1923 yillar davomida 250 dan ortiq yangi muzeylar tashkil etilgan bo'lsa Turkistonda bu ko'rsatkich 4 tani tashkil etdi.

Keyingi yillarda xam talonchilik va noxaqlik shu tariqa davom etib keldi.

Urta Osiyodagi xususan, Uzbekistondagi muzey ishi tarixi hozirgacha xam tadqiqot ob'ekti bulmagan. SHuning uchun bu masalaga oid adabiyot oz. Takdikotchilar G.N. CHabrov, B.V. Luninning kitob va ishlaridan, G. Ya. CHefal va E.B. Zabrodin, M.M. Tsvibakning matbuotda nashr etilgan makolalaridan va A. Sodikovaning bir kator nashrlaridan bu soxa tugrisida ma'lum ma'noda ma'lumot olishimiz mumkin.

Chor xukumati davrida "kadingi madaniyatni o'rganish va Yodgorliklarni kuriklash fakat foydasizgina bulib kolmay, balki zararli xam edi" deya qayd kiladi V.V. Bartol'd uz asarlarida. CHunki Chor xukumati kadingi Yodgorliklarni muxofaza qilish, uz maqsadlari yulida foydalanishni afzal bilishgan va shuningdek, bu ulkaga past nazar bilan karaganligi uchun madaniy Yodgorliklarga e'tibor bermagan. Xatto arxitekturasiga xam past nazar bilan karalgan. Bu davrda Urta Osiyo tarixi va madaniyati uchun bebaxo xisoblangan kupgina nodir kulyozmalar, kimmatbaxo buyumlar chet ellarga tashib ketildi. Chorizm bu ulkaga past nazar bilan karasada uni uzining Sharqdagi istexkomi, boyligi manbai sifatida urganmasa bulmas edi. SHu sababli bu ishga kup rus ziyolilar jalb etildi. Bu olimlar katori A.P. Fedchenko va I.V. Mushketovlar xam ulkaning geografiyasi, botaniqa va zoologiyasini o'rganish bilan birga tarixi va

etnografiyasiga oid xam ma'lumotlar tuplay boshladilar. Uzbekistonda dastlabki muzeylarning tashkil topishiga yukoridagi olimlar va V.F. Oshanin, V.F. Bartol'd kabi takdikotchilarning tuplagan materiallari va kolleksiya xam asos buldi. Jumladan, A.P. Fedchenko Turkiston general-gubernatoriga tayyorlagan axborotida Turkistonni yaxshirok o'rganish uchun muzey tashkil etish taklifi bilan chikadi. Ikkinchi marta bu masala 1871 yili (OLEAE)- tabiatshunoslik, antropologiyasi va etnografiyasi xavaskorlari jamiyatining Turkistondaga bulimi majlisida kutarildi. 1873 yil Toshkent ilmiy jamoatchiligi Sirdaryo oblast' xarbiy-general gubernatoriga muzey ochish tugrisidagi iltimosnoma bilan chikadi va rad javobini oladi. SHundan keyin muzey ochishning tashabbuskori A.P. Fedchenkoning izdoshi, dusti V.F. Oshanin uzi boshchilik kilayotgan ipakchilik maktabidan muzey uchun bir necha xona ajratib beradi. Nixoyat 1876 yili 9 yanvarda Sirdaryo oblast' xarbiy-general gubernatori, general-leytenant N. Golovochev muzeyni masalasi buyicha shu soxada bir necha tadqiqotchilardan ibora kengash chakirdi. Kengashda tabiat tarixi, kishlok xujaligi, etnografiya, botaniqa, sanoat va boshqa bulimlar buyicha kolleksiya tashkil etishga karor kilindi. I.V. Mushketov, D.L. Ivanov singari kupgina takdikotchilar sayoxatlari paytida tuplagan kush, balik, usimlik va ma'dan kolleksiyalarini muzeyga topshirdilar. SHunday kilib 1876 yil Urta Osiyoda birinchi muzey tashkil topdi va shundan e'tiboran Urta Osiyoda bosh muzeyning mavjudligi rasman tan olindi.

1877 yil yanvarda muzey etnografiya, texnik ishlab chikarish, kishlok xujaligi, tabiat tarixi va arxeologiya buyicha 1500 dan ortik predmetlarga, 800 kadimiy tanga va medallarga ega edi. Muzey ancha shakllangach, 1877 yildan xavaskor tabiatshunoslar jamiyatining Turkiston bulimi a'zolari komitetiga raxbarlik kiluvchi statistika komiteti ixtiyoriga utkazildi. Uning mudiri "Turkistanskije vedemoti"ning sobik redaktori N.A. Maev bulib, muzeyga bino berilmaganligi sababli uni uz uyiga joylashtirdi. Muzey ta'minoti uchun arziyas mablag (300 sum) ajratilar edi xolos, yana ayrim shaxslar tomonidan unchamuncha exsonlar tushib turar edi. Aslida Maevning xisob kitobiga karaganda, yiliga 1600 sumlik mablag talab etilardi. Bu muzey 4 bulim -etnografiya va texnika, tabiat tarixi va arxeologiya, numizmatika, kishlok xujaligidan iborat bulib, maxalliy suratlar va turli kolleksiyalar bilan boyitilgan edi.

1888 yil muzey nizomi ishlab chikilib, tasdiklandi. Unda muzey ixtisosi, vazifasi, ish xarakteri belgilab berildi. Muzeyga raxbarlik qilishi besh kishidan iborat Nazorat komitetiga yuklandi. Ustavga muvofik muzeyga geologiya, botaniqa, zoologiya, etnografiya, arxeoliya, numizmatika, sanoat va kishlok xujaligi buyicha materiallar to'plash va saqlash xukuki berildi. Muzey ekspozitsiyalari "Ommaning Urta Osiyo asarlari bilan tanishuvi va tuplangan materiallarni olimlar uz saxalari buyicha o'rganishlari uchun" (UzSSR. M.D.A, I-1 fopt 16-ruyxat 359 ish, 32-varak) ochildi.

Muzey va uning bulimlari bir tekis rivojlanmadi, unga ijtimoiy muxit va e'tiborsizliklar xam uz ta'sirini utkazdi. Xatto 1883 yil muzey xalk kutubxonasi bilan kushib yuborildi. Birok 1776-80 yillarni muzey rivoji uchun samarali buldi deyish mumkin. 1885 yil ziyolilar uyushtirgan arxiologiya tugaragi xam 1889 yil uz tugaraklari materiallarining muzeyga topshirib, uni yanada boyitdilar. Muzey ishi soxasida xam biroz siljish buldi. 80-yillar boshida inventar ruyxatini tuzish ishlari boshlandi. 1886 yil E.F. Kal' numizmatika, etnografiya, arxeoliyaning ayrim materiallariga katalog tayyorladi. N.A. Maev (1889 y) zoologiya, kolleksiyalarning kataloglarini tuzdi. Urta Osiyodagi ikkinchi muzey 1896 yil 21 iyulda Samarkandda ochildi. 1884 yil yangi Margilonga kishlok xujalik va davlat mulkini ministri kelishi munosabati bilan tashkil etilgan sanoat va kishlok xujalik ko'rgazmasi Fargona muzeyining ochilishiga asos soldi. SHundan sung birin-ketin

boshqa joylarda xam muzeylar ochila boshlandi. Misol uchun 1899 yil Ashxobot muzeyi ochildi.

2. 1918 yil 19 setyabrda RSFSR Xalk komissiyalari Sovetininng sanoat asarlari va kadimgi noyob narsalarni chet elga olib ketishni xamda ularni maorif xalk komissariyatiga karashli muzey organlarining oldindan chikarilgan karori va ruxsatsiz sotishini takiklash tugrisidagi dekreti imzolandi. Uz navbatida TASSR Xalk komissarlari soveti xam 1921 yil 31 iyulda Turkiston Respublikasi xalkining madaniy xazinasini xavfini yuzaga keltiruvchi san`at asarlari, kadimiy narsalar va ilmiy kolleksiylarini chet elga olib ketishni takiklash xaqidagi karorni chikardi. SHunga muvofik eksport komissiyasiga magazin xamda bozorlarda kadimgi noyob narsalar, xalk maishiy-ruzgor buyumlarni sotish ustidan nazorat qilish vazifasi topshirildi.

RSFSR Xalk komissiyalar soveti 1918 yil 5 oktyabrda "ayrim shaxslar, jamiyat va muassasalar ixtiyoridagi san`at va kadimgi Yodgorliklar ruxatini tuzish, ularni xisobga olish va kuriklash xaqida" dekret chikardi. Ana shu dekretga binoan, barcha madaniy Yodgorliklar kimga tegishli ekanligidan kat`iy nazar, davlat ximoyasi ostiga olindi. TASSR Xalk komissiyalari sovetining 1920 yil 31iyuldagi "Turkrespublikadagi ayrim shaxslar va jamiyatlar ixtiyorida bo`lgan san`at asarlari va kadimgi Yodgorliklarni ruyxatdan utkazish, xisobga olish xamda kuriklash xaqida"gi maxsus karori muzey organlari zimmasiga ma`muriyat yukladi: rasmiylashtirish va xisobga olish tartibi Turkkomstarining maxsus instruktsiyasi bilan joriy etildi. Karorda kursatilishicha, kayta ruyxat kilingandan keyin Turkomstaris xisobida koldirilgan majmua xolidagi va aloxida san`at Yodgorliklari davlat nazorati ostida bo`ladi, ularni chet elga, shuningdek, TASSR tashkarisiga olib chiqish ta`kiklanadi. Ularni ta`mirlash, tuzatish yoki kayta ishlash uchun albatta Turkomstaris va uning joylaridagi organlari ruyxatidan utkazish shart edi.

Yukoridagilardan kurinib turibdiki, markazdan chikarilgan karorlar Turkistonda juda kech amalga oshirilgan, buning natijasida juda kup nodir kitob va kulyozmalar, kimmabaxo buyumlar chet ellarga tashilib ketildi, bebaxo madaniy Yodgorliklar talon-taroj kilindi. Bu kabi masalalarni xal qilish, muzey tarmoklarini boshqarish uchun maxsus organ-muzey ishlari va kadimgi Yodgorliklar, san`at va tabiatni muxofaza qilish buyicha RSFSR Davlat komiteti tuzildi. Xuddi shunday muassasa milliy republikalarida xam tashkil etildi.

Turkrespublika Markaziy Ijroiya komitetining 1920 y 30 yanvardagi dekretiga muvofik bu vazifa Turkrespublika Arxivlar markaziy boshqarmasiga yuklatildi. Birok bu boshqarma uz zimmasiga yuklatilgan vazifalarni xayotga muvofakkiyatli tadbik etishga ojizlik kildi. SHu munosabat bilan tabiat, san`at obidalari va utmish Yodgorliklarini saklaydigan, muzeylar tashkil etish va ularni kuriklash ishi bilan shugullanadigan maxsus tashkilot tuzish tugrisidagi masala yuzaga keldi. Turkomstaris xuddi shunday tashkilot buldi. Turkomstaris tuzilishi jixatidan muzey, kadimgi Yodgorliklar va san`at asarlarini muxofaza etish xamda, ta`mirlash, arxeologiya va tabiatni muxofaza etish singari turt sektsiyaga bulindi. Komitet Yodgorliklarni xisobga olish va kuriklash borasida katta ishlar olib borildi, koordinatsiyalovchi ilmiy-takdikot markaziga aylandi. Takdikot ishlariga akademik V.V.Bartol'd, professor A.A.Semyonov, A.A.Divayev, V.L.Vyatkin, M.E. Masson, L.V.Oshanin kabi yirik olimlar jalb etilgan edi. Turkomstaris katta vakolatga ega edi. Jumladan, uning Turkrespublika Xalk komissariyati tasdiklagan barcha farmoyishi va tadbirlari majburiy xisoblanardi. Komitet muzey ishlari va kadimgi Yodgorliklar xamda tabiatni muxofaza qilish mafaati uchun tadqiqotchilar bilan ular olib borayotgan ishlardan foydalanish buyicha shartnoma tuzish mumkin edi. Birorta ilmiy kolleksiya xamda uning

ruxsatnomasisiz Respublikadan tashkariga olib ketmasdi. Bundan tashkari, Turkomstaris fauna va floraning jonli namunalarini respublikadan tashkariga etkazib berish xukukiga ega bulib, bu tarixiy va tabiiy Yodgorliklarni xisobga olish imkoniyatiga xam ega edi.

Urta Osiyoda milliy chegaralanishning utkazilishi va Uzbekiston SSRning tashkil topishi munosabati bilan Turkomstaris 1925 yilning SSR maorif xalk komissariatiga Glavnaukasining Urta Osiyo ekanomik. Soveti va muzey bulimi xuzuridagi muzey ishchilarii Yodgorliklar, san`at va tabiat obidalarini muxofaza qilish buyicha Urta Osiy komiteti Sredazkomstaris kilib uzgartirildi.

Urushi yillarida kupgina muzeylar binolarini evakuatsiya kilgan muassasalar uchun bushatib berdi. Muzey tarmoklari vaktincha kiskardi. Misol: tabiat va politexnika muzeyi birlashdi. San`at, Adabiyot va Uzbekiston tarixi muzeylari xam bir nom ostida birlashtirildi. Muzey xodimlarining kuplari frontga kendilar. Front orkasida kolganlar esa sidkidildan mexnat kildilar. Ular Vatanparvarlar mavzusida bir necha ekskurssiyalar turkumini yaratdilar. Xalk orasidagi ommaviy-siyosiy ish olib bordilar. Muzeylarning tarix bulimida ko`rgazma shaklida "Ulug Vatan urushi" deb nomlangan maxsus bulim ajratildi. Bu jangchilarni frontga kuzatish, bu jarayondagi tantanali mitinglar front ortida mexnat kilayotganlar frontga junash xaqidagi xat va arizalar xamda suratlari jang maydonlarida Uzbekistonliklarni jasoratlari aks etgan eksponatlar uz ifodasini topgan edi. Brest kal`asini oldida, mashxur I.V.Panfilov nomi 8-dviziya, partizanlikda va jang maydonida jasorat kursatgan uzbek farzandlarining kaxramonliklari bu bulimdan urin oldi.

Muzey xodimlari maktab ukuvchilari va barcha mexnatkashlarga Ulug Vatan urushi xaqidagi materiallarni yigish va saqlashga yordam berishlarini surab murojat kildilar. Vatan Urushi kaxromonlarining frontdan turib yozgan xatlari, frontga yordam tugrisidagi utgan majlislarning karorlari, usha davrda chikkan bir necha gazetalarning to`plamlari va front xaqida kuplabxujjatli materiallar yigildi. Muzey ilmiy xodimlari respublikamiz sanoat korxonalaridan kombizonlar, fufaykalar, xarbiy kiyim-boshlarining komplektlarining va boshqa dikkatga sazovar materiallarni yigdilar. SHu katori jangovar varakalar, devoriy gazetalar, Urush davri front va front orkasidagi vokealar tuushirilgan kinolentalar va fotomateriallar tuplandi.

Urush yillarida muzey ekspozitsiyalari tematik printsipda kayta kurilganligi tufayli obzorli ekskursiyalar xam tematik asosga utdi. Tematik ekskursiya uz mazmuniga kura obrazli ekskursiyalardan berilgan mavzu buyicha asosiy ma`lumotlarni izchil bayon etishi, masalalar mazmunini tinglovchilarning siyosiy karashlarini kengaytirish va ularda ta`sirchanlikni yanada oshirish maqsadida eksponatlar moxiyatini ochib berish, asosli tushintirishi bilan farkanardi.

Urushning dastlabki yillarida statsionar va kuchma ko`rgazmalar tashkil qilish ommaviy-okartuv ishining keng rivoj topgan shakliga aylandi, ulardan eng mashxuri "Vatanimiz jasoratnomasi" (1942y.) mavzusidagi ko`rgazma buldi. Muzey xodimlari keng omma urtasida frontdagi jasorat va front orkasidagi fidokor mexnatkashlar xaqida ta`sirli lektsiya va suxbatlar utkazdilar muzeyda tashkil etilgan "Uljalor ko`rgazmasi" kuplab tomoshobinlar va matbuot e`tiborini tortdi. Unda urushda kulga kiritilgan nemis kurollari, frantsuz miltiklari turli davlatlarda ishlangan ashyolar namoyish etildi.

Ulug Vatan urushi yillarida uzbekistonda Sobik ittifokdosh respublikalardan farkli ularok, fan, ayniksa ijtimoiy fan salmokli rivoj topdi. Bu urush boshlangandan sung kupgina ilmiy takdikot institutlari Sharqshunoslik va boshqa kuplab institutlarning Uzbekistonga kuchirilishi bilan izoxlmanadi. Bu esa muzey

faoliyatiga xam uz ta'sirini kursatadi. Taniqli arboblardir tashkil topgan Ilmiy Kengash yordamida moddiy va ma'naviyat Yodgorliklarni o'rganishi ularni ilmiy ishlash, Uzbekiston tarixini o'rganishi va ayrim masalalar buyicha tadqiqotlar utkazish imkoniyati ochildi. 1943 yil 27 sentyabrda "Uzbekistoe SSR Fanlar Akademiyasini tashkil etishi xaqida"gi karoridan sung tarix muzeyi xam ilmiy-tadqiqot va siyosiy okartuv ishlarini olib boruvchi markaziy muzey sifatida san'at muzeyidan ajrab chikdi va Fanlar Akademiyasi tarkibiga kiritildi. Tabiat muzeyi Fanlar Akademiyasi tarkibiga kiritildi. SHu tarika bu muassasalar faoliyatida yangi saxifa ochildi.

Urush yillarida muzeylarning kupi uz binosidan ajragan, xodimlari urushga ketib, malakali kadrlar etishmas edi. Muzey xujaliklarini yangidan tashkil etish, ekspozitsiya mutaxassislik-lar tayyorlash endi muzey ishi oldida turgan dolzarb masala edi. Ko'rgazmalarining ilmiy malaka etishmasligi sabab yaxshi tashkillanmaganligi bois muzeylar tomoshabinlar e'tiboridan kola boshlagan edi. SHu tufayli muzey ishlarini yaxshilash borasida karorlar kabul kilindi. 1946-53 yillar muzeylar ko'rgazma tipidagi ekspozitsiyalar yaratish yulidan bordi. 1953 yildan boshlab kupchilik muzeylarda ekspozitsiyalarni kurishda muayyan burilish yuz berdi, ishga ilmiy yondashish, masalalarni o'ziga xos uslubda xal etishga kirishildi. Asta-sekin muzeylar tarmoklari kengaydi, yangi muzeylar, ulkashunoslik muzeylari tashkil topdi. Davr talabi bilan buyuk tarixiy vokealar va asosiy arboblar faoliyati bilan boglik muzeylar ochildi. (Ulugbek, X.X. Niyoziy, S. Ayniy muzeylari).

Fan soxasidagi yutuklar muzeylar tarkkiyotining belgilaydi. Moddiy va ma'naviy Yodgorliklar, ayniksa nodir va noyob tarix fani, tabiatshunoslik, texnika, adabiyot san'at soxasida turli muommolarni o'rganishda o'ziga xos bebaxo manbalardir. Bu yo'nalishda uzbek muzeylarining ta'sir doirasi xalkaro maydonga chiqish bilan yanada kengayib bormokda. Barcha kit'alar mamlakatlari bilan kolleksiyalar, ko'rgazmalar almashinish keng yulga kuyilmokda. Xozirgi paytda jaxondagi barcha mamlakatlar bilan madaniy aloka olib borilayotir.

Madaniy alokalarda muzeylarning dunyo madaniyatlarini uzaro boyitish xamda xalklar urtasida uzaro ishonchni rivojlantirishdagi o'rni bekiyosdir. YuNESKO buyicha xalkaro markaz-IKOM tashkil kilingani xam muzeyning jamiyatda usib borayotdan mavkeyidan dalolat baradi. IKOM xalkaro mikiyosida turli ixtisosdosh muzeylarning ish tajribasini uzaro almashinishga xizmat kursatuvchi markaz sifatida yuzaga keldi. Uning asosiy vazifasini kuyidagilar tashkil etadi:

a) muzeylar va muzeyshunoslik buyicha ayrim mutaxassislar ishini koordinatsiyalash xamda ularning xalkaro xamkorligini rivojlantirish;

b) jaxondagi barcha muzeylar xamda muzeyshunoslik buyicha ayrim mutaxassislarni xalkaro va madaniy-okartuv tashkilotlari bilan xamkorlikda ishlashga jalb etish;

v) xalklar urtasida uzaro tanishuv va xamkorliknin mustaxkamlash.

Bu vazifalarning muzeyshunoslik buyicha xalkaro seminarlar, koferentsiyalar, komandirovkalar tashkil qilish va tadqiqotlar utkazish yuli bilan amlga oshiriladi.

Xalkaro muzey kengashining oliy organi -Bosh Assambleya 3 yilda bir marta chakiriladi.

Tayanch iboralar.

Muzey nizomi, OLEAE, Turkkomstaris, "Uljalari ko'rgazmasi", Sredazkomstaris, Tematik ekskursiya, obzorli ekskursiya, statsionar va kuchma ko'rgazmalar, kataloglar, IKOM, inventarlarni ruyxatga olish.

Nazorat savollari.

1. SHu kungacha muzey ishi tarixi kay darajada urganilgan?
 2. Chor xukumati davrida kadimiy madaniy Yodgorliklarga e'tibor qanday bo'lgan?
 3. O'rta Osiyoni ilmiy o'rganishga rus takdikotchilarning jalb etishi xaqida nimalarni byuillasiz?
 4. Muzey ochish tugrisidagi dastlabki xarakatlar va ularning asoschilari xaqida qanday ma'lumotlarga ega buldingiz?
 5. O'rta Osiyodagi ilk muzey kachon ochilgan va uning faoliyati xaqida suzlang.
 6. Fargona muzeyi va uning ochilishi xaqida nimalarni bilasiz?
 7. Muzey nizomi va muzey ishi tugrisida qanday bilimga egasiz?
 8. 1981 yil 29 sentyabrda madaniy Yodgorliklar xaqida qanday xujjat imzolandi?
 9. Turkkomstaris qanday tashkilot va uning vazifalari? Turkkomstaris qanday vakolatlarga ega?
 10. Turkkomstaris qanday vakolatlarga ega?
 11. Sredakomstaris kay tarika vujudga keldi?
 12. Urush yillarida muzeylar faoliyatida qanday uzgarishlar sodir buldi?
 13. Muzey xodimlarinig urush yillaridagi fidokorona mexnatlari xaqida nimalarni bilasiz?
 14. "Vatanimiz jasoratnomasi" va " Uljalari ko'rgazmasi " qanday ma'rifiy va tarbiyaviy axamiyatga ega edi?
 15. !943 y 27 sentyabr' Tarix muzeyi takdirida qanday burilish xosil kildi?
 16. Urushdan keyingi yillarda muzey xodimlari va muzeylar oldida turgan dolzarb masalalar nimalardan iborat edi?
 17. Tematik ekskursiya va obzor ekskursiyalarning farki?
 18. IKOM nima?
 19. IKOMning maqsadlari xaqida ma'lumot bering?
 20. IKOMning raxbarlik organi nima?
- Manba va adabietlar.

1. Muzeyshunoslik. Moskva.1988 yil.
2. N.Sodikova. Madaniy edgorliklar xazinasini. Toshken.1981 yil.
3. Instruksiya po uchetu i xraneniyu muzeno`x tsennostey v muzeyax sistemo`.- Moskva.1977 yil

3-Mavzu. Mustakillik sharoitida muzeylar va muzey tormogining rivojlanish muammolari.

REJA

- 1. Mustakillik sharoitida muzeylar ishi.**
- 2. Uzbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining Uzbekiston muzeylari ishini takomillashtirish va rivojlantirish xaqidagi karori.**
- 3. Respublikaning muzeylar tarmogi va uni rivojlantirish masalalari.**
- 4. Amir Temur muzeyning ochilishi va uning ahamiyati.**
- 5. Mustakillik yillarida Uzbek muzeylarining xalkaro alokalari.**

Mustakillik yillarda muzeylarga bo'lgan e'tibor va talab oshib bormokda. Bu albatta, muzeylarning ijtimoiy vazifalari bilan bogliq. Uzbekiston xududida mavjud muzeylar tizimini yanada takomillashtirish, ularning xalkning ma'naviy-axlokiy kamolotida tutgan o'rnini oshirish, muzey fondlarida saklanib kelinayotgan xalkimizning boy tarixini, mustakilligimiz odimlarini aks ettiruvchi, noyob, nodir eksponatlarni avaylab asrash, o'rganish, boyitib borish, dunyoga olib chiqish va targib qilish, ulardan xalkimiz ongida milliy gurur va iftixorni, istiklol va Vatanga xurmat, sadokat tuygularini kuchaytirish yulida keng foydalanish, muzeylarning zamon talabiga mos yukori malakali mutaxassislar bilan ta'minlash, moddiy-texnika bazasini mustaxkamlab, jaxon muzeyshunosligi tajribalarini kullashga zarur shart-sharoitlar yaratishdan iborat. Yana shu katorda muzeylarni internet tizimi bilan boglash va ilmiy jixatdan markaz bulishdir.

Respublikamiz prezidentining "muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash va takomillashtirish tugrisida"gi 1998-yil 12-yanvardagi farmoni muzeylar va muzey xodimlarining xayotida katta burilish nuktasi buldi.

Mamlakatimiz xududidagi mavjud bo'lgan muzeylar tuzimini yanada takomillashtirish, ularni xalkning ma'naviy-axlokiy kamolotida tutgan o'rnini yanada oshirish maqsadida "Uzbek muzey" Respublika jamgarmasi tuzildi. Bunga kushimcha yana Uzbekiston Vazirlar maxkamasining 1998-yil 5-martdagi "Muzeylar faoliyatini tubdan kullab kuvvatlash masalalari tugrisida"gi karori "Uzbek muzey"ga Uzbekiston muzeylariga xar tomonlama yordam kursatish vazifasini topshirdi. Ushbu karorda mamlakat muzeylarini ta'mirlash zarur texnik va zamonaviy asbob uskunalar bilan jixozlash xamda mablag bilan ta'minlash vazifalari yuklatilgan.

Tarmok - muzeylar faoliyati yo'nalishini ishlab chikarish, fan, san'atning biror tarmogiga tegishli bo'lishidir. Mustakillik yillarida bu muzey tarmoklariga e'tibor bergan bo'lsak, prezidentimiz karoridan sung yildan yilga rivojlanib, takomillashib bormokdi.

Muzeylarning tuplovchilik va noshirlik faoliyati xam rivojlanib usmokda. Muzeylarning tuplovchilik faoliyatiga ilmiy etnografik, arxeologik izlanishlar natijasida topilgan ilmiy asarlar, kulyozmalarni yigish va shular asosida muzeylardagi imkoniyat darajasida muzey xodimlarining makolalari bilan chiqish. Bundan tashkari respublika mikyosida muzeylar faoliyatini maxsus jurnallarda yoritib borish va nashiryotlarda, bekletlar, plakatlar chikarish, ko'rgazmalar tashkil etish va uslubiy kitoblarda yoritib borish va boshqa kuplab ishlarni amalga oshiridan iboratdir.

Tarmok, bu muzeylar faoliyatini yo'nalishi ya'ni ilmiy tadqiqot, fond ishlari, ko'rgazmalar tashkil etishdir.

Ilmiy tadqiqot ishlari ulkani o'rganish, san'ati, tarixi, adabiyoti tugrisida ma'lumotlar yigish, ilmiy nashrlar chikarish, etnografik, arxeologik ilmiy tadqiqotlar olib borish.

Fond ish muzey predmetlarini yigish, tadqiq qilish, ilmiy kartochkalar, kataloglar, turli universal-kartochkalar, doimiy ko'rgazmalar, kuchma ko'rgazmalar tashkil etish.

Muzey vazifasiga kura ilmiy tadqiqot, ma'rifat, tadqiqot va ukuv muzeylariga, yo'nalishi va kollektsiyalariga karab, tarmok, ulkashunoslik va me'morial muzeylarga bulinadi. Tarmok muzeyda ishlab chikarish, fan, san'atning biror tarmogiga tegishli bo'ladi (masalan, tarix muzeylari, zoologiya muzeylari). Ulkashunoslik muzeylari muayyan ma'muriy territorianing tabiati, tarixi, xujaligi, san'ati, etnografiyasi va boshqa soxalarni kompleks aks ettiradi. Memorial muzeylar muxim tarixiy vokealar, atokli arboblarga bagishlanadi.

Fargona ulkashunoslik muzeyning bugungi kunda tarmoklari viloyatimizning turli tumanlarida mavjud.

1. "Xamza Xakimzoda Niyoziy muzeyi" - SHoximardon kishlogida 1957 yilda ochilgan.
2. "Usmon Yusupovning memorial muzeyi" Kaptarxona kishlogida 1974 yilda ochilgan.
3. "Yuldosh Oxunboboev memorial muzeyi" Margilon shaxrida 1964 yilda ochilgan.
4. Yaypan shaxridagi "Uzbekiston tumani tarixi muzeyi " 1984 yil ochilgan.
5. "Adabiyot va san'at muzeyi" Margilon shaxrida 1989 yilda ochilgan.
6. Uchkuprik tumanidagi "Ziyovutdin Xaziniy uy muzeyi " 1997 yilda ochilgan.
7. Oltarik tumani "Tarix muzeyi" 2000 yilda ochilgan.

Biz bu tarmoklar faoliyatiga nazar tashlasak, Prezidentimiz farmoni, Vazirlar Maxkamasini karori va viloyat xokimiyatining karori bu tarmoklar yaxshilanib, takommillashib, rivojlanib borishiga turtki bo'lganligini kurishimiz mumkin.

Madaniyat va xalk ta'limini vazirliklari tarkibida muzeylar bo'lishi yoshlarni vatanparvarlik ruxida tarbiyalashda muxim urin tutuvchi madaniyat uchoklari xisoblanadi. Bularga shon-shuxrat muzeylari, ulka tarixi, mexnat faxriylari asori atikalari, Buyuk siymolar tarixi, ulka tarixidan xikoya kiluvchi asori atikalardan iborat.

Bugungi kunda mamlakatimiz xududidagi turli muassasalar, korxonalar, kurilish tashkilotlari, kishlok jamoa boshqaruv xujaliklari koshida, shaxar, tuman, viloyat markazlarida, xalk ta'limi tizimida 1200 dan ortik muzeylar mavjud bulib, ularni eng yiriklari poytaxtda joylashgan.

SHu bilan birga unlab yozuvchilar, shoirlar, rassomlar, olimlar va mashxur san'at arboblarning uy muzeylari mavjuddir. Bu muzeylar xalkimizni uzok tarixdan xikoya kiluvchi, muzeydan sado beruvchi ma'naviyat maskanlari bulib, milliy mafkura va tafakko'rni rivojlantiruvchi, yoshlarda milliy gurur va iftixorni yuksaltirishda ulug kadamlar bulib kolmokda.

Xar bir millatni shakllanish tarixi, u bilan boglik siyosiy jarayonlarni aks ettiruvchi muzeylar umumxalk muzeylari xisoblanadi. Xorazmdagi Ichan kal'a, Buxoro arki umumxalk muzeylariga misol bo'ladi.

1996 yilining 18 oktyabr' kuni mamlakatimiz poytaxti kadimiy Toshkentning kok markazida Tong saxarda kur'on tilovati olis-olislarga taraldi. Ulug bobokalonimiz buyuk davlat arbobi va engilmas sarkarda Amir Temur yodi xotirasiga atab Sharq milliy me'morchiligining noyob va mujizaviy namunasi bunyod etilib, Temuriylar tarixi davlat muzeyining tantanali ochilishi mamlakatimiz tarixini o'rganishga bo'lgan e'tiborni kuchaytirdi.

Muzeyning ochilish marosimida Prezidentni suzlagan nutkida shunday deyiladi. "Mamlakatimiz istiklolga erishgach "Amir Temur shaxsi yana vatan va

millat timsoliga aylanganini istiklolimizning xar bir tadbirida, mustakil davlatimizning xar bir kadamida buyuk zot ruxi birga xamroxu-xamnafas bulib borayotganini ta'kidladi va uz fikrini davom ettirib, "Buyuk shaxslarni tarix yaratadi", deydi. Bunga kushimcha kilib soxibkiron bobomizning suronli xayotini xayol kuzgusi utkazib, buyuk buyuk shaxslarni millat kaygusidan utkazi, xalk dardi yaratadi",-dedi.

Temuriylar tarixi davlat muzeyi me'moriy jixatdan juda mukammal muxtasham inshootdir. Bu avvalo bobokalonimizning mavjud shavkatiga, dunyoviy obryo-e'tiboriga va daxoligiga munosib bo'lsa, ikkinchi tomondan, temuriylar bugungi avlodining bunyodkorlik kudratidan, kozik didi, bekiyos iste'dodi va xayolotining cheksizligidan dalolat beradi. Yana uning axamiyati Temur va temuriylar davlatini yanada yaxshirok o'rganish, uni xayotga tadbik etish va milliy tariximizni xakkoniy tarixini yoritishda juda kattadir. Bugungi kunda bu muzey ilmiy markazga aylangan.

Vazirlar Maxkamasining 1998 yil 5 martdagi karori "Uzbek muzey" jamgarmasiga, Uzbekiston muzeylar jamoatchilik kengashining Xalkaro muzeylar Kengashi IKOMga a'zo bo'lganligini xisobga olib, Uzbekiston muzeylariga xar tomonlama yordam berish vazifasini topshirdi. Uzbek muzeylar dunyoning kuplab kuzga kuringan mamlakatlari bilan ya'ni Angliya, Amerika, Italiya, Frantsiya, Germaniya muzeylari bilan xamkorlikda faoliyat olib borib, yul kursatkichlar, bukletlar va kataloglar nashr kilinib xamda ko'rgazmalar tashkil etilmokda. Bizning Fargona Ulkashunoslik muzeyi kuplab mamlakatlar bilan xamkorlik kilmokda, jumladan Yaponiya etnografiya muzey bilan xamkorlikda Fargonaning kadimgi tarixi yuzasidanilmiy tadqiqot ishlarini olib bormokda. Muzey xodimlari ilmiy markazda ukish uchun Yaponiya uiga taklif etilmokda. Bundan tashkari Rossiya davlat ermitaji, Sankt-Petrburgdagi Rossiya Davlat etnografiya muzeyi, Respublikamizda esa Uzbekiston Fanlar Akademiyasining Arxeologiya Instituti, Uzbekiston Xalklari tarixi muzeylari bilan doimiy alokalar olib boriladi.

Tayanch iboralar.

Muzey tarmoki, muzey predmeti, umumxalk muzey, Uzbek muzey,tabiat bulimi, san'at bulimi.

Nazorat uchun savollar.

1. Mustakillik Uzbekiston muzeylariga qanday ta'sir kursatdi?
2. Prezidentimiz Farmonining muzeylar uchun axamiyati qanday?
3. Vazirlar Maxkamasining karori muzeylarga qanday imkoniyat yaratadi?
4. Fargona ulkashunoslik muzey tarmoklari xaqida ma'lumot bering.
5. Fargona ulkashunoslik muzey bulimlari xaqida ma'lumot bering.
6. Amir Temur muzeyini ochishdan maqsad nima?
7. Fargona ulkashunoslik muzeyining tarmoklari viloyatimizning kaysi tumanlarida joylashgan?
8. Uzbek muzey jamgarmasi IKOMga a'zo bo'lishi uzbek muzeylariga qanday imkoniyatlarni yaratdi?
9. Muzeylarning ilmiy ommaviy ishlari nimalardan iborat?
10. Xazina fondi ishi nimalardan iborat?

Adabiyotlar.

1. I. A. Karimov "Tarixiy xotirasiz kelajak yuk" T.1998 y.
2. "Uzbekiston muzeylar ishini takomillashtirish va rivojlantirish xaqida" Uzbekiston Vazirlar Maxkamasining karori g`g` Uzb.Abadiyoti va san`ati 1998 y. 10 yanvar'.
3. I. Sodikova "Madaniy Yodgorliklar xazinasini" T."Fan" 1981 y.
4. "Moziydan sado" jurnali.
5. "Fargona ulkashunosligi" F.-1996 yil.

4. Mavzu: Davlat muzey fondi. Muzey ashyolarini o'rganish.

REJA

- 1 "Muzey fondi" tushunchasi.
- 2 Muzey fondini ilmiy tashkil etish.
- 3 Muzey fondi ishining asosiy yo'nalishlari.
- 4 Muzey ashyolarini o'rganish uslubiyoti.

Muzey faoliyati, ishi muzey fondi asosida yuritiladi. Bu ishning amalga oshirish va kimmati muzey xodimlarining manba tugrisidagi bilimlarini, manbaning madaniy kimmati, xissiy ta'siri, tarixiy jarayoni xaqidagi ma'lumotlarni aniqlash va oydinlashtirish yulidagi sa'yi xarakatlari bilan belgilanadi. Manbani sotib olish, saqlash, tadkik etish, uni ilmiy va ta'lim-tarbiya ishiga tadbik etish esa yanada muxim vazifa xisoblanadi. Muzey fondi utmishi, xozirgi zamon va kelajakni boglovchi, uygunlashtiruvchi manbadir. Muzey fondining arxiv va kutubxona fondlaridan farki shundaki, u tarixiy jarayonni kompleks xujjatlashtiradi. Muzey uchun ma'lumotning xajmi va mundariyasi, predmetning joylashishigina predmetning tabiati, uning kaysi maqsadda kachon va qanday yigilganligi tugrisidagi ma'lumotlar xam muximdir. Predmetning tabiatiga, uning ma'lumot berish imkoniyatiga kura tarixiy manbalar kuyidagi turlarga bulinadi:

- a) moddiy manbalar;
- b) tasviriy manbalar;
- v) yozma manbalar;
- g) fonoyozuv va kinofil'mlar.

Moddiy manbalarga moddiy madaniy Yodgorliklar - mexnat kurollari, xarakatlantirish moslamalari, maishiy predmetlar, kurollar v.b.lar kiradi. Moddiy manbalar fakat predmetning tarkibidangina ma'lumot bermay, uning shakli, kurilishi, ulchovi, ogirligi, rangi v.b.lar xaqida ma'lumot beradi. Ular yana usha davr tarixiy jarayon, madaniyati, ilmiy yutuklar xaqida xam ma'lum ma'noda tasavvur xosil kiladi. Moddiy manbalar mavxum tushuncha emas, balki aniq tushunchalar xosil qilish imkoniyatini beradi.

Tasviriy manbalar turli buyok, fgura, belgi v.b. narsalar vositasida yaratilib, ular musavvirlik ishlari, grafika, xaykaltaroshlik, badiiy plakatlari va fotografiya maxsulotlari kiradi. Bu tasviriy manbalar vokealar xaqida, portretida aks etgan shaxslarxaqida, plan va kartalar esa aniq geometrik shakl, ulchov xamda geografik joylashuv xaqida ilmiy ma'lumotlar beradi.

Yozma manbalar suz va belgilar yordamida ma'lumot berib, ularga yilnomalar (letopis'), solnomalar, konunlar majmui, siyosiy partiyalar xujjatlari,

statistika materiallari, ilmiy ishlar, adabiyotlar, publitsistik asarlar, nodir kitoblar v.b.lar kiradi. Yozma manbalar turfa va keng ma'lumot berish imkoniyatiga ega. Ularni 3 guruxga bulib urganiladi:

- a) ilmiy va ish yuritish xaqida ma'lumot beruvchi(konunlar, siyosiy va statistik xujjatlar, ilmiy izlanishlar);
- b) estetik manbalar (badiiy adabiyotlar);
- v) umumiy ma'lumot beruvchi manbalar (publitsistik asarlar, memuarlar, yilnomalar va solnomalar).

Fonoyozuv va kinofil'mlar muzey predmetlari orasida muxim urin tutadi. Fonoyozuvlarda musika, ma'lum shaxsning nutki, kurilish ishi shovkini, ukishdagi ma'lum talaffuz yoki san'atkorlarning ijro etgan kuylari aks etgan bo'lishi mumkin. Kinofil'mlar ovozli va ovozsiz bo'lishi mumkin. Fonoyozuv va kinofil'mlar muzey fondining maxsus, sermaxsul guruxi xisoblanadi.

2. Muzey fondidagi premetlar: a) nodir predmetlar va b) tipik muzey predmetlariga bulinadi. Muzey predmetlari ma'lumot mazmuniga, kimmatigagina emas, uning xayratnarli xususiyatiga kura xam farklanadi. Bunda predmetning qanday kimmatbaxo materildan ishlanganligi emas, balki uning yukori ekspressiv xususiyati muxim. Demak, shunday muzey uchun muxim axamiyatga ega buyumlar nodir buyumlar xisoblanadi. Tipik predmetlarga turdosh, kup uchraydigan muzey predmetlari kiradi.

Muzeyning ilmiy-kumakchi materiallariga, muzey predmetlari safiga kirmaydigan, lekin uni o'rganish va namoyish etishga yordam beradigan materiallar kiradi.

Ular asosan 4 guruxga bulinadi:

- 1. Muzey predmetlarini tashki kurinishini tiklashga, asl nusxalarini kayta uz xoliga keltirishga yordamlashadigan materiallar.
- 2. Muzey predmetining tuzilishini aniqlashga, tadjik etishga yordam beradigan materiallar (rentgen).
- 3. Muzey predmetlarini uzaro alokasini o'rganishga yordam beradigan materiallar (masalan: sxemalar, matolarni tukish usullarini kursatadigan).
- 4. Aniq bir tarixiy vokeani o'rganishga yordam beradigan materiallar-diagramma va xaritalar, chizmalar.

Muzey fondlari uz navbatida kuyidagi 4 talabga javob berishi kerak:

- 1. Muzeylar fondi uz soxasiga karab tashkillashtirilishi kerak. M: arxeologiya, etnografiya, ulkashunoslik v.b.
- 2. Fondining shakllanishi tarix va muzeyshunoslik fanlarining yutuklariga mos bulmogi kerak.
- 3. Fondlarni doimiy va maqsadli ravishda tuldirib, boyitib borish zarur.
- 4. Fondlar ilmiy tashkil etilishi shart.

II. Muzey kolleksiylarining kimmati uning mikdori va sifati bilan belgilanadi. Bu kolleksiylar kaysi davr, vokea, xodisa, manbaga tegishliligi; uning kurilishi, asosi, tasviriyligi, maishiy-sotsial xususiyati, davri va joyi , kimmatli berajak ma'lumotiga karab ilmiy printsip asosida guruxlanishi lozim. SHunga kura muzey fondi kuyidagi turlarga bulinadi:

- 1. Asosiy fond - tarkibiga kolletsiiyaning asosini tashkil kiladigan, muzey faoliyatini tula ochib beradigan predmetlar kiradi.
- 2. Almashtiruv fondi - unda muzey kam extiyoj sezadigan predmetlar o'rni egallaydi, ya`ni muzey faoliyati uchun unga muxim bulmagan ashyolar kiradi.

3. Kolleksion fond - muzey fondining asosini. Yadrosini tashkil etadi. Unda yagona nusxa yoki nusxalar ichida eng yaxshi nusxa saklanadi.
4. Dublet fond - asosan tipik predmetlardan tuziladi

3. Muzey fondi ishining asosiy yo'nalishlari. Fond ishini asosiy maqsadi muzey predmetini tadqiq etish va o'rganish, saqlash va foydalanish uchun zarur sharoitlarni yaratish, fond ishi nazariyasi va uslublarini ishlab chikarishdir:

1. Muzey kolleksiyasini tularib borish. Bizni urab turgan olamdagi predmetlar orasida muzey axamiyatiga moliklarini tanlab borish.
2. Muzey predmetlarini xisobga olish. Xisobga olish natijasida predmet muzeyning xuquqiy ximoyasiga utadi.
3. Muzey predmetlarini saqlash. Muzey predmeti va ilmiy-kumakchi materiallarni fizik saqlash, zarur bo'lsa tiklash ishlarini olib borish.
4. Fondni urganib borish. Fond bulimlarini o'rganish va yangi bulimlarni tashkil etish borasida izlanishlar olib borish.
5. Fond ishi buyicha konsultatsiyalar tashkil qilish.
6. Muzey predmetlarini o'rganish.

4. Muzey predmetlarini o'rganish uslublari. Muzey predmetlarini o'rganish fondi ishining asosiy yo'nalishi bulib, aniqlash, turkumlash va tartiblashtirish, sharxlash vazifalarini uz ichiga oladi.

" Aniqlash jarayonida muzey predmetining - xom ashyosi, ulchami, ogirligi, rangi, tayyorlanish uslubi, ijtimoiy, etnik, mualliflik mansubligi v.b. jixatlari urganiladi. Yukorida ta'kidlangan jixatlarni o'rganish xam katta axamiyatga ega. Misol uchun mexnat kurolini tosh, bronza yoki temir davriga oid ekanligini aniqlashda yordam beradi.

" Turkumlash va tartiblashtirish kuyidagi belgilarga karab olib boriladi:

1. Umumiy turkumlash. Predmetlarni avval turlariga karab, sungra aloxida belgilarga muvofik bulish, taksimlash.
2. Xronologik jixatdan turkumlash akki kurinshda bo'ladi: a) predmet yaratilgan davr buyicha; b) predmet foydalanilgan davr buyicha.
3. Geografik jixatdan turkumlash xam ikki kurinishda bo'ladi: a) predmet yaratilgan xudud; b) predmet foydalanilgan xudud buyicha.
4. Etnik mansubligi asosida.
5. Ijtimoiy mansubligi asosida.
6. Mualliflik mansubligi asosida.
7. Nom, ism belgisiga karab asosan aniq shaxslarga tegishli predmetlarga turkumlanadi. Bu jixat xotira muzeylari uchun muxim.
8. Ashyoviy turkumlash asosan ashyoviy manbalar buyicha olib boriladi.
9. Mavzuviy turkumlash.
10. Tarmoklar buyicha turkumlash.

" Izoxlash. Muzey predmetlarini izoxlash juda katta axamiyatga ega bulib, predmet xaqida kushimcha kuplab ma'lumotlarni yigishni va urginishni talab etadi. Natijada predmet foydalanilgan, yaratilgan davr xaqida tula tushuncha xosil bo'ladi.

Tayanch iboralar:

muzey fondi, Davlat muzey fondi, fondi ishi, fondni ilmiy tashkil etish, fond talablari, xisobga olish, turkumlash, tartiblashtirish, saqlash, muzey predmetini o'rganish, muzey predmetini o'rganish uslublari.

Nazorat uchun savollar:

1. Davlat muzey fondi nima?
2. Muzey fondi nima?
3. Muzey predmeti necha turga bulinadi?
4. Muzey fondi qanday bulimlarga bulinadi?
5. Tipik predmetlarga qanday predmetlar kiradi?
6. Nodir predmetlarga qanday predmetlar kiradi?
7. Muzey predmetini o'rganish deganda nimani tushunasiz?
8. Muzey pedmetini xisobga olish qanday axamiyatga ega?
9. Muzey predmetini turkumlash va tartiblash nima?
10. Asosiy va almashinuv fondlari nima?

Adabiyotlar.

1. Muzevedenie. M.1988 g.
2. N. Sodikova. Madaniy Yodgorliklar xazinasi. T.1981 yil.
3. Kirienko E. M. Istoricheskiy muzey. M.1984 g.

5-Mavzu: Muzey fondini tuldirish.

REJA:

1. **Fondlarni komplektlashning ilmiy maqsadi va axamiyati.**
2. **Fondlarni komplektlarsh ishini tashkil etish.**
3. **Fondlarni komplektlarshning asosiy ilmiy uslublari.**

Fondlarni komplektlash muzey faoliyatining eng asosiy jixatlaridan biri bulib, bu jarayonda jamiyat tarakkiyotini xujjatlash tirishda xamda ijtimoiy axborotlarni to'plash xam zurur vazifa xisoblanadi. Fondlarni komplektlashning ilmiy maqsadishundan iboratki, buning natijasida muzey axamiyatga molik bo'lgan predmetlar topib boriladi, urganiladi, muzey fondlariga kushiladi. Buning natijasida muzey fondlari mukammallashib, tulib boradi. Fondlarni komplektlashning axamiyati shundan iboratki, fondlar yaxshi predmetlar bilan boyib, muzey fondining kiymati ortib boradi. Buning natijasida muzeyning jamiyatdagi o'rni yanada mustaxkamlanadi. Muzey fondlarini komplektlab borish uni rivojlantirib borishdir. Demak, muzey fondini komplektlash - bu muzey kolleksiyalarining kupayib, ortib borishidir. Albatta, bu jarayon ichki fond ishi (turkumlash, sistemalash, aniqlash) xam olib boriladi. Demak, fondlarni komplektlash muzey faoliyatining aossiy kurinishlaridan biri bulib, jamiyat tarakkiyotini xujjatlash tirishning muxim tarkibiy kismi xisoblanadi. Fondlarni komplektlash avval ashyolarni yigishi deb nomlangan. Xozirgi termin bilan kadimiy atama urtasida moxiiyatan katta fark bor.

Kadimgi atama muzey ashyolarini yigish, muzey fondini kupaytirib borishgina nazarda tutsa, muzey fondlarini komplektlashda undan tashkari fondni ilmiy tashkil etish, predmetlarni o'rganish, ularni sistemalash ishlari xam olib boriladi.

Muzey fondlarini komplektlash asosan 2 yo'nalishda olib boriladi:

1. Tipologik (turdosh) kolleksiya. Unda muzey predmetlari tipologik belgilariga kura muzey fondlari bulimlariga kabul kilinadi.
2. Tematik (mavzuviy) ko'rgazmada turli turdagi predmetlar guruxi biografiyasi jamiyat xayotidagi biror xodisaga boglikligiga, ishlab chikarish shakliga, madaniy xayotni aks ettirishiga karab tashkil etiladi. Uni tashkil etish tematik, xronologik tamoyil asosida amalga oshiriladi.

2. Tarix soxasidagi muzeylardagi fondlarni komplektlash ishida muzeyshunoslar, tarixchilar, arxeologlar, etnograflar, moddiy va ma'naviy madaniyat tarixi bilan shugullanuvchilar, san'atshunoslar, adabiyotshunoslar xam katnashadi.

Komplektlash jarayonining uzi bir necha boskichlarga bulinadi:

1. Tarix yoki xozirgi kunga oid faktlar ichidan muzey kizikishga moligini ajratib olish.
2. Predmetning kimmatini fondni komplektlash maqsadi yuzasidan urrganish va aniqlash.
3. Muзей axamiyatiga molik predmetni yakuniy ekspertdan utkazish.
4. Predmetni muzey predmetlari safiga kabul qilish.

Fondlarni komplektlash manbalari xar xil bulib, u tasodifiy topilmalardan rejalashtirilgan yunaltirilgan tadqiqotlargacha uz ichiga oladi.

Muзей uz faoliyati davomida kolleksiya tuplovchilar, aloxida predmetlarning egalari, ilmiy tashkilotlar (ilmiy kolleksiya tuplovchi, lekin saqlovchi emas. Misol uchun: tarix fakul'tetlarining arxeologiya va etnografiya kafedralari), amaliy san'at ustalari, musavvirlar, fotograflar, nashryotlar, kitob palatalari, bukinistik va komession dukonlar bilan doimiy alokada bo'lishi zarur. CHunki ular muzey fondini komplektlashda asosiy urin tutadigan, katta samara beradigan uslub - dala tadqiqotidir. Bu uslub asosan arxeologiya, etnografiya, moddiy madaniyat tarixi va boshqa soxalar uchun xarakterlidir.

3. Dala tadqiqoti uch boskichda olib boriladi: tayyorlanish boskichi, dala-tadqiqotini olib borish, yakuniy boskich.

Tayyorlanish boskichida ekspeditsiya vazifalari aniqlanadi, mavzu shakllantiriladi va tanlanadi, tanlangan ob'ektning xakikiyligi ilmiy asoslanadi. SHu boskichda ilmiy adabiyotlar,shu va boshqa muzeylardagi ekspeditsiya mavzusiga oid yigilgan kolleksiya, ishchi dastur va ekspeditsiya yo'nalishi urganiladi. Bu boskich oxirida ekspeditsiya raxbari va uning a'zolari maxsus xisobot-ma'ruza tayyorlab, uni muzey ma'muriyati va maxsus komissiyaga topshiradilar.

Ikkinchi boskich ekspeditsiya yo'nalishini joyini aniqlashdan va keyingi ishlarni aniq rejalashtirishdan boshlanadi. Lekin bu boskichda asosiy ish asosan dala-tadqiqotini olib borishdir. Bu borada maxalliy axoli bilan suxbat, ularni kadimgi va xozirgi davrlardagi xayoti va faoliyatini o'rganish, ularni xikoyalarini yozib borish, muзей axamiyatiga molik predmetlarni topish va unga ega bulish, ular tugrisida axborot yigish (yozma, tasviriy va ovozli) kabi ishlar olib boriladi.

Ekspeditsiyani xujjatlashtirish doimiy ravishda olib boriladi va katta axamiyatga ega bo'ladi. CHunki bu xujjatlashtirish uz navbatida xuquqiy axamiyatga xam ega bo'ladi. Dala ruyxati (polevaya opis') asosiy ekspeditsiya xujjati xisoblanadi. Unda predmetning muзей axamiyatiga kanchalik molikligi dala sharoitida ekspeditsiya a'zolariga aniqlashga yordam beradigan belgilari aniqlanadi va yozib kuyiladi.

Dala ruyxati kuyidagicha tuldiriladi:

1. Tartib nomeri.
2. Predmetning nomi, turi, tafsifi. Tafsif kiska, lekin predmet xaqida etarli ma'lumot bera oladigan xolatda beriladi. Predmetning ilmiy nomidan tashkari, maxalliy nomi xam yozib kuyiladi.
3. Predmet soni, mikdori. Predmet fakat bir rakam bilan nomerlanishi, lekin bir necha kismdan iborat bo'lishi mumkin. Masalan, bir predmetning turli tomondan olingan surati.

4. Sanasini aniqlash. Agar aniq sanasini aniqlash iloji bulmasa taxminiy sanasi surok belgisi bilan yozib kuyiladi.
5. Kelib chiksh joyi, tarixi, kaysi davrga tegishliligi.
6. Ulchami, saklanganlik sifati darajasi.
7. Predmetning kimdan olinganligi va egasining manzili.
8. Narxi. Agar sovga kilingan bo'lsa, u xam qayd etiladi.
9. Predmetni olingan va xujjatlashirilgan sanasi.
10. Fond bulimini nomeri va shifri. Bu erda predmet kabul kilinadigan muzeyning fond bulimiyoziladi.
11. Izox.

Ekspeditsiya jarayonidagi asosiy ikkinchi xujjat ekspeditsiya kundaligi xisoblanadi. Kundalikda butun ekspeditsiya faoliyati kariyalar, faxriydar va boshqa muxim vokealar bilan tanishuv jarayoni va uning egaligi, mualliflari, predmetlar, suxbatlar, shuningdek keyingi ekspeditsiya yo'nalishini aniqlashga doir suxbatlar aks etadi. ekspeditsiya xujjatlashirib borish xam muxim axamiyatga ega.

Yakuniy boskich muzeyga kaytgach boshlanadi. Bu erda predmetlar yana kaytadan tulik, keng urganiladi va turkumlashtiriladi. ekspeditsiya yakuni buyicha ilmiy xisobot tekshiriladi, maxsus seminar utkaziladi. Agar zarur bo'lsa, yigilgan kollektsiyalar xaqida ma'lumotnoma nashr etish, yigilgan kollektsiyalardan ko'rgazmalar tashkil etish va maxsus konferentsiya utkazish mumkin.

Tayanch iboralar.

Fond komplektlash, kollektsiya yigish, tipologik kollektsiya, tematik kollektsiya, dala ruyxati, ekspeditsiya kundaligi.

Nazorat uchun savollar.

1. Fondni komplektlash nimani bildiradi?
2. Fondni komplektlash maqsadi nima?
3. Fondni komplektlash qanday axamiyatga ega?
4. Komplektlash, kollektsiyalar yigish atamalarining farki?
5. Tipologik kollektsiyaga ta'rif bering.
6. Tematik kollektsiyaga ta'rif bering.
7. Komplektlash jarayoni qanday obskichlardan iborat?
8. Komplektlash jarayonida dala tadqiqoti qanday axamiyatga ega?
9. Dala tadqiqoti necha boskichdan iborat?
10. Dala ruyxati va ekspeditsiya kundaligi qanday tuldiriladi?

Adabiyotlar.

1. Muzevedenie. M.1988 g.
2. N. Sodikova. Madaniy Yodgorliklar xazinasi. T.1981 yil.
3. Kirienko E. M. Istoricheskiy muzey. M.1984 g.

6-7-Mavzu: Muzey fondlarini xisobga olish, ilmiy ma'lumotnoma apparati.

REJA:

- 1. Muzey fondlarini xisobga olish maqsadi. Fond xujjatlarini sistemasini tuzish maqsadlari.**
- 2. Fondni xisobga olish va xujjatlashtirish.**
- 3. Muzey fondini ilmiy kataloglashti rish.**

1. Muzey fondini xisobga olish yuridik jixatdan juda katta ahamiyatga ega. U asosan quyidagilarda namoyon bo'ladi:

1. Muzey predmetini muzeyga birlashtirish va uni xukukini xolatini kafolatlash.
2. Predmetning muzeydagi saqlovchi mutaxassislariga birlashtirish.
3. Predmetning yuridik jixatini xolatini rasmiylashtirish va uni muzey predmeti yoki ilmiy kumakchi material ekanligini aniqlash.
4. Predmetni, agar u biror-bir fondga birlashtirilmasa, vaqtincha saqlash bulimiga rasmiylashtirish.
5. Barcha predmetlarning joylashgan joyini topish va boshqalar.

Muzey fondini yuridik ximoya qilish maqsadini namoyon kiladigan fond ishi yo'nalishiga va urnatilgan predmetdan olingan ilmiy ma'lumotlar natijasiga bo'lgan muzey xukukini muzey fondini xisobga olish deyiladi. Bu jarayonda amalga oshadigan xujjatlashtirishga xisobga olish xujjatlashtirish deyiladi. Fondni xisobga olish rasmiy shaklda, unda xar bir predmet xaqida ma'lumotlar, fond bulimlari (predmetning kabul kilinish akti, kabul kilingan kitoblar, ilmiy inventarlar, xisobga olish kartotekalari, ilmiy tavsifli kartochkalar) va predmetlarning kabul kilinish tartiblari, predmetlarning guruxlari, kelib chiqishdagi umumiyliigi, ashyolarning o'rni uz aksini topadi. Predmetlarni ruyxatga olish va fondning aniq bulimlariga birlashtirish fond sistemasining boshlangich boskichidir. Fond xujjatlari sistemi - bu muzeyning ijtimoiy vazifasini bajarish uchun lozim bo'lgan fondni xisobga olish jarayoni, tasniflash, sistemalash va ularni fizik kuriklashdir. Fondni xisobga olishning maqsadi uni tasniflash, sistemalash, saqlash va kayta tiklash ishlari bilan uzviy boglik. Masalan, muzey predmetlarining ilmiy tavsifli kartochkalar predmetning mohiyati, uni yigish va aniqlash, o'rganish jarayonlari xaqida tula ma'lumot beruvchi bulib, u muzeyni yuridik kuriklashda juda muxim. SHuning bilan birga bu kartochkalar fondni sistemalashda xam muxim rol' uynaydi. Ular kayta tiklash ishlarida xam restavratorlarga yordam beradi. Xujjatlar, kayta tiklash natijalari esa muzey predmetining ilmiy tavsifli kartochkasiga tuzatish, aniqlash va tuldirish kiritishi mumkin. Demak, muzey fondlarini xisobga olish va fond xujjatlari sistemasini tuzish muzey foaliyatidagi eng muxim masala bulib, u maqsadi predmetni ilmiy aniqlash, xujjatlash, guruxlash, saqlash, kayta tiklash, kuriklash va kelajak avlodga yaxshi xolatda etkazishdan iborat.

2. Ma'lumki, kolleksiyalarni to'plash - ilmiy izlanish samarasidir. Yuzlab, minglab buyumlar fakat yuz minglab izlanishlargina emas, ayni paytda xar bir predmetni aniqlash, o'rganish, ilmiy qayd etish bilan boglik minglab tarix xam demakdir. Buyumni majmuaga kuyish uchun uni inventar' kitobiga yozish kerak. Ammo oldin uning nimaligini aniqlash, mazmunini bilish, xakikiyiligiga ishonch xosil qilish, unga tulik nom berish darkor. Muzey fondlarida shunday buyumlar bo'ladiki, ularni aniqlash, o'rganish uchun yillab vakt sarflanadi. SHuning uchun kupincha muzey buyumlarini urganuvchi fanni "buyumshunoslik" deb ataydilar. Buyumni inventar' kitobga yozishdan oldin uning muallifini, materialini va texnikasini, mazmuni, axvoli va kaerdan kelganligini bilish lozim.

Navbatdagi boskich-ilmiy pasportlarni tuldirlash. Bunda buyumlar xaqidagi ma'lumotlar kengaytirilib, tarixiy sharxlar beriladi. Kuyida muzey mutaxassislari tomonidan tuzilgan namuna keltiramiz:

Buyumning nomi - chopon. Inventar nomeri 322. Qayd qilish kitob nomeri 111. Saklanadigan joyi 34-yashik.

Tasviri Kumrang ip gazlamali erkaklari tuni, xunarmandchilik maxsuloti. Asosi va arkogi ikki ipdan eshilgan gazlamadan iborat. CHoponning etagi, bari va englari yul-yul kizil matodan, yokalari ok xoshiyali xavorang chitdan tikilgan. Yokasining cheti, etaklari va engining uchi binafsharang ipak jiyakdan iborat. Eng ichiga xam ana shunday jiyakning parchasi tikilgan. Orka etagi, bari va eng kaytarmasi binafsharang ipak xamda kora ip bilan baxyalangan.

Razmer: uzunligi 1,38, engi - 0,72, eng kaytarmasi - 0,32, etagi - 1,95sm.

Saklanish darajasi: yangi.

Olingan joyi va vakti: Urta Osiyo muzeyi topshirigiga muvofiq M.F.Gabrilov tomonidan 1928 yili SHaxriston - Xovos rayonidagi Jarkutondan sotib olingan. Ma'lumotlar manbai: M.F.Gavrilov tomonidan tuzilgan predmetlar ruyxati. Tuldirilgan vakti: 8.11.31 y. Tuzuvchi: M. Bekjonova

Buyum nomi - chinni tovok.

Tasviri: shakli tsilindriksimon, kirrasi yukoriga karab burtgan. Ok fonga rangi emal bilan gul solingan. Yukori kismi zangor nakshlar bilan bezatilgan. Ikki yonida ushlagich uchun ikki uyik bor. Satxi kovok xosili yigish manzarasi aks ettiruvchi bezaklar bilan koplangan; birinchi manzarada 3, boshqasida 4 dexkon shakli, ular ustida uchayotgan kapalaklar. Kuyi kirrasida zangora shakllar mavjud. Tovok kopkogi ustida it shakli va janr manzarasi aks etgan. Ikkinchi tovok xam xuddi birinchisiga uxshaydi, lekin undagi janr manzaralar yaltirok tasvirda berilgan.

Xar ikkala tovok xam bir xil xajmda: balandligi 143, diametri 165, chukurligi 130 mm.

Kopkoklar xajmi xar-xil: birinchisining diametri 183 mm, balandligi 50 mm; ikkinchisining esa 180 mm, balandligi 50 mm. Tagidagi sulolaning kizil markalari (Daouguan 1821-51 y.).

Saklanish darajasi: yaxshi.

Olingan joyi va vakti: Toshkent, Murodovdan 40 sumga sotib olingan.

Ma'lumotlar manbai: adabiyotlar materiallari va kup yillik shaxsiy kuzatuvlar.

Eslatma: Evropa bozorlariga chikariladigan maxsulotlarning xarakterli namunasi.

Tuldirilgan vakti: 10.3.73 yil. Tuzuvchilar: professor T.N.CHabrov.

3. Ilmiy pasportlar yozish - ilmiy kataloglarni nashrga tayyorlashning asosiy zaminidir. Bu - muzey ekspozitsiyasida predmetlarni ilmiy asosda namoyish qilish xamda etnografiya, san'atshunoslik, arxeologiya buyicha tadqiqot olib boruvchilar uchun izox xizmatini utaydi.

Muzey katalogi. Bu fondga kirgan predmetlar xaqida kiskacha ma'lumot (annotatsiya) beruvchi, joylashish tartibi va o'rnini kursatuvchi xujjatdir. Muzey kataloglari sistemasida kuyidagi ma'lumotlar yoziladi:

1. muzey predmetining xarakteristikasi;
2. uning foydalanilgan davri, soxasi;
3. muzey fondiga bo'lgan alokadorligi kursatiladi.

Kataloglarda bulimlar kuyidagicha belgilanadi.

Fan - "U-8"

Fanga taalukli soxalar - "U-8-26" (tarixiy fanlar), "U-8-25-39" (jamiyat xaqidagi fanlar).

Muzey fondlarini xujjatlashtirish sistemasi xozirgi axborot inkilob davrida juda katta ahamiyatga ega.

Biz "Internet" tizimi orkali barcha muzeylarning fond xujjat va sistemasiga boglanishimiz, kerakli ma'lumotlarni olishimiz mumkin.

Tayanch suz va iboralar.

Fondni xisobga olish, fond xujjatlarining sistemasi, fondni ilmiy katologlash, kabul qilish akti, ilmiy tavsifli kartochkalar, "buyumshunoslik" fani, predmetlarning ilmiy pasporti.

Nazorat uchun savollar:

1. Muzey fondini xisobga olish nimalarda namoyon bo'ladi?
2. Muzey fondini xisobga olish deganda nimani tushunasiz?
3. Fond xarajatlari sistemasi nima?
4. Fondni xisobga olishning ahamiyati va maqsadi.
5. "Buyumshunoslik" qanday fan?
6. Predmetlarni ilmiy pasportlash kay tarika amalga oshiriladi?
7. Ilmiy pasportning ahamiyati nima?
8. Muzey katalogi nima?
9. Muzey katalogida qanday ma'lumotlar yoziladi?
10. Muzey kataloglarini o'rganishda Internet tizimining ahamiyati qanday?

Adabiyotlar.

1. Muzevedenie. M.1988 g.
2. N. Sodikova. Madaniy Yodgorliklar xazinasi. T.1981 yil.
3. Kirienko E. M. Istoricheskiy muzey. M.1984 g.

8-Mavzu: Muzey to'plamlarini saqlash.

Reja:

1. **Muzey fondini saqlash tushunchasi.**
2. **Fondni saqlash tartibi.**
3. **Muzey predmetlarini konservatsiyalash va kayta tiklash.**
4. **Muzey predmetlarini turli sharoitlarda saqlash.**

1. Barcha predmetlar jumladan muzey predmetlari xam fizik-mexanik shikastlanishga va ximik uzgarishlarga duch keladi. Bu xolat xavo va yoruglik tavsirida yuz beradi. SHuningdek biologik zararkunandalar xam muzey predmetlariga kup zarar keltiradi. Aynan shu va boshqa turdagi zararlarni oldini olish maqsadida muzeylarda saqlash tartibi ishlab chikiladi. Saqlash tartibi majmuiga issiklik-namlik rejimi, xavoni ifloslanishidan saqlash, biologik, mexanik zararlardan saqlash tadbirlari kiradi. Bularni xammasi Fondni saqlash tizimini tashkil etadi.

Saqlash tizimi va tartibi asoslarini ishlab chiqishga va amalga oshirishga yunaltirilgan fond ishi muzey fondini saqlash deb ataladi.

2. Dastlab muzey predmetlari va ilmiy-kumakchi materiallarini qanday xarorat namlik me'yorlarda saklanishi zarurligini kurib chiksak. Avvalo shuni aloxida ta'kidlash kerakki, xar bir predmetni qanday xom-ashyolardan tayyorlanganligi foydalanilgan davri, saklanganlik darajasi yaxshilab urganib chiqilishi zarur. Aniqlangan ma'lumotlardan kelib chikib, xar predmet uchun o'ziga xos xarorat-namlik me'yori ishlab chikildi. Umumun olganda mutaxassislar

muzey predmetlari va ilmiy-kumakchi materiallar uchun quyidagi xarorat - namlik me'yorini taklif etishadi: metallar uchun xarorat Q180 -Q200S, nisbiy namlik 50% gacha; oyna, emal va keramika buyumlari uchun xarorat Q120-Q200S va nisbiy namlik 55-65%; zeb-ziynat toshlar (kimmatbaxo va yarim kimmatbaxo toshlar xam) uchun Q150-Q180S, 50-55% nisbiy namlik; yogoch maxsulotlari uchun Q150-Q180S va 50-60%, gazlamalar uchun Q150-Q180S va 55-65%, teri, pergament, muyna maxsulotlari uchun Q160-Q180S va 50-60 %, kogozlar Q150-Q190S va 50-55%, suyak, shox, muguz va toshbaka uchun Q140-Q150S va 55-60%, musavvirlik asarlari uchun Q120-Q180S va 50-55%, ok-kora tasvirdagi fotosuratlar uchun Q120S gacha va 40-50%, rangli tasvirdagi fotosuratlar uchun Q50Sgacha va 40-50%.

Maxsulotlarni kompleks saqlash uchun esa, kursatkichlar quyidagicha: xarorat Q180 10S, nisbiy namlik 50-60%.

Zarur xarorat namlik me'yorini ushlab turish uchun konditsionerdan, agar u bulmasa, isitish moslamasi, shamollatish, namlaydigan kurilma va kuritgichlardan foydalaniladi. Konditsioner (sovutgich) dan foydalanilganda xam xarorat - namlik me'yorini doimiy nazorat kilib turish lozim. Bu jarayonda psixometr, gigrometr, termometr yoki uzi yozuvchi asboblari - gigrograf va termograflardan foydalaniladi. Asboblarning kursatkichlari sutkada 2 marta doim bir vaktida maxsus jurnalga qayd etiladi.

Kadimiy muzey predmetlariga ifloslangan changlar - tarkibida oltingurgut bo'lgan gaz, vodorod sul'fid, ammiak, xlor, suzib yuruvchi organik va mineral changlar, kurumlar ta'sir qiladi. Buning oldini olish uchun muzey joylashgan joyning sanoat korxonalaridan yakni yoki uzokligiga, muzey xududining tozaligiga e'tibor berish kerak.

Lekin ba'zi xollarda muzeydagi rezina buyumlar va buyoklar xam, vodorod sul'fidning manbai bulib xizmat qilishi mumkin.

Tarkibida oltingurgut bo'lgan gaz asosan, gazlama, teri, kogoz, musavvirlik asarlari, marmar va boshqa maxsulotlar uchun xavflidir.

Xlor esa gazlamalar, kogoz, kumush, jez, marmar va boshqa maxsulotlar uchun xavf xisoblanadi.

Yoruglik tizimi xam muzey predmetlariga katta ta'sir qiladi. Bu ularning qanday xom-ashyodan tayyorlanganligiga bogliq bo'ladi. Predmetlarning yoruglikka chidamlilik darajasiga karab uch guruxga bulinishi mumkin:

1. Yoruglik chidamlilik darajasi yukori predmetlar: metall buyumlar, rangsiz toshlar, gips, keramika, rangsiz oynalar.
2. Yoruglikka chidamlilik darajasi urtacha predmetlar: suyak, teri, muyna va yogoch maxsulotlar xamda musavvirlik asarlari.
3. Yoruglikka chidamlilik darajasi past predmetlar: fotosuratlar, kogoz, gazlamalar.

Muzey predmetlariga biologik zararkunandalar xam katta zarar keltiradi. Biologik zararkunandalarning kupayishiga kuprok xarorat - namlik me'yorining buzilishi sabab bo'ladi. Zamburuglar, mogor bosish xolatlari kuprok zarar keltiradi. Mogor bosish xolati kuprok xarorat Q200Q250Sva nisbiy namlik 70% bo'lganda rivojlanadi. Uni oldini olish uchun muzey predmetlari 2% spirt aralashmasi bilan artiladi. Muzey predmetlariga turli xashoratlar xam katta xavf soladi. Ularga karshi kurashish uchun maxsus tozalash tadbirlari utkazilib turilishi shart.

Muzey predmetlarni mexaniq shkastlarishi xam uchrab turadigan xodisadir. Bu xodisa kuprok mustaxkam bulmagan materiallar bilan sodir bo'ladi. Bunday materiallar katoriga oyna, keramika, yogoch, kogoz va boshqa predmetlar kiradi. Mexaniq shikastlanishni oldini olish uchun kuprok saqlash tizimini tugri tashkil

etish zarur. Avvalo saqlovchi xodim kuli predmet bilan ishlayotganda kuruk va toza, iloji bo'lsa kulkop kiygan bo'lishi zarur. Predmetni doim mustaxkam joyida to'tish zarur. Masalan sopol vazani tutkichdan emas, balki tanasidan ushlab olish zarur.

Muzey fondlarini turli ekstremal' xolatlardan xam ximoya qilish zarur. Bunday xolatlarda eng kup uchraydigani yongindir. Uni oldini olish uchun barcha zaruriy tadbirlar kurilishi va ma'muriyatni doimiy nazoratida bo'lishi zarur. Yonginga karshi nazorat kuchayu-kunduz davom etishi va yongin chikkan xolatda muzey predmetlarini evakuatsiyasi ukuv mashg'ulotlarida bir necha bor urganilgan bo'lishi shart. Suv tarmoklari va issiklik tizimi xam doimo nazoratda bo'lishi kerak. SHuningdek turli tabiiy ofatlar (suv toshkini, buron, er silkinishi) va urush paytida kuriladigan Choralar xam ishla' chikilgan bo'lishi shart. Muzey xodimlari birinchi navbatda kutkariladigan predmetlar ruyxatini bilishlari lizim.

Muzeyni kuriklash tizimi xam mukammal ishlab chikilgan bo'lishi shart. Ertula oynalari, birinchi kavat oynalari va zarur boshqa joylar metall panjaralar bilan ximoyalangan bo'lishi kerak. SHuningdek muzeyning barcha bulimlari, oyna, devorlar kuriklash signalizatsiya tizimi bilan ta'minlangan bo'lishi lozim. Muzey binosi militsiya xodimlari nazoratda bo'lishi xam talab etiladi.

3. Saqlovchi aslida predmetni konservatsiyalashga zarur xarorat-namlik, biologik va yorug'lik saqlash tizimini yaratayotgan, ta'minlanayotgan paytdayok ishga kirishadi.

Konservatsiyalash - predmetning aniq saqlash tizimini yaratish, uning eskirish, shuningdek faol emirilish va mogorlash jarayonini tuxtatish, xamda uning keyingi takdirini ta'minlashdi. Muzey predmetining umrini uzaytirish uning tomoshabopligini oshirish, uni dastlabki xolatiga iloji boricha yakinligini ta'minlash, kayta tiklash ishlari olib boriladi.

Kayta tiklash (restavratsiya) eskirgan, uzgarishlarga uchragan, buzilgan-predmetning tashki kurinishini tiklash, dastlabki xolatiga yukori darajada yakinlashtirishdir. Restavratsiya fakat mutaxassis-restavratorlar tomonidan amalga oshiriladi. Saqlash va kayta tiklash urtasiga kat'iy chegara kuyish shart emas..

4. Muzey fondining saqlash tizimi predmetning fizik-ximik tarkibiga, manbaning turiga, mikdoriga, predmetning ulchamiga, joylashishiga, fondning saqlash joyini texnika va moslamalar bilan ta'minlanganligiga bog'lik. Bu jarayonda predmetlar saklanish tizimini yakinligiga karab (qanday materialdan kilinganligi, saklanish xususiyati asosida) bulimlarga bulinadi.

Arxeologik Yodgorliklar aloxida bulimda saklanadi. Gazlama, muyna, teri va ulardan kilingan maxsulotlar aloxida saqlash bulimiga kuyiladi. Uz navbatida ular xam mayda guruxlarga bulinadi. Gazlamalar, zardushlik buyumlari, gazlama turlari, gorizental xolatda, ulchashga karab kogoz yoki paxtadan tayyorlangan gazlama bilan urab kutilarda shkaflarga terib kuyiladi. Yungdan, ipakdan, paxtadan xamda sintetik tolalardan tayyorlangan gazlamalar turli shkaflarga joylashtiriladi. Marvarid, oltin, kumush va boshqa kimmatbaxo predmetlar gorizont kutilarda saklanadi. Bosh kiyimlari ichiga kogoz yoki paxta momigi solinib maxsus kolipda shkaflarga kuyiladi. Suyak predmetlari ashyoviy manbalar ichida kupchilikni tashkil etadi. Ular oynali shkaflarga zaruriy oralikni saklagan xolda terib kuyiladi. Sopol va oynadan tayyorlangan predmetlar aloxida shkaflarda saklanadi. Ular shkaf kavatlariga zarur oralikni saklagan xolda tushadigan ogirligining xisoblagan xolda kuyiladi. Ipsiz predmetlar, masalan, tarelka maxsus urnatgichda vertikal xolatda terilib kuyiladi. Boshqa buyumlar kogoz yoki gazlama bilan uralgan xolatda gorizental joylashtiriladi. Katta ko'rgazmali kurollar va xaykaltoroshlik asarlari maxsus stelaj yoki urnatgichlarda saklanadi. Numizmatik manbalar - tangalar, ordenlar, nishonlar, medallar, jetonlar

xam shkaflarda maxsus kutichalarda saklanadi. Ularni kattik kogoza kilingan jildlarda vertikal xolatda saqlash mumkin. Kurollar tagliklarda, stelajlarda va shkaflarda saklanadi.

Tasviriy manbalar-musavvirlik asarlari, fotosuratlar, kartalar alohida bulimda saklanadi. Fondni saqlash joyi bir necha talablarga javob bera olishi kerak:

Birinchidan, saqlash joyi predmetni yukori darajada, sifatli saqlash uchun yarakli bo'lgan xom-ashyolardan tayyorlangan moslamalar bilan tayyorlangan bo'lishi kerak. Ular buyumni joylashtirishga, joyni almashtirish, tozalash va boshqa zaruriy xizmatlar uchun kulay bulmogi kerak.

Ikkinchidan, saklanish joyi xududidan iloji boricha tejamli foydalanish buning uchun fakat zaruriy, moslashtirilgan mebellardan foydalanish kerak.

Uchinchidan, moslamalar predmetni joylashtirishga kulay xamda uni biologik, yoruglik zararlaridan ximoya qilishga moslangan bo'lishi shart.

Muzey predmetlarini ko'rgazmalar paytida xam ximoya qilish muxim xisoblanadi. Ko'rgazma tayyorlanayotgan joyning mikroiklimi, yoruglik xolati zaruriy me'yorlarda bo'lishi talab etiladi. Jixozlash va montaj qilishda muzey predmetlarini mexaniq va ximik zararlanishdan saqlash muxim axamiyat kasb etadi. Ko'rgazmalarga kelayotganlar sonini xisobga olib, shundan kelib chikkan xolda xavoni almashtirib, tozalab turish zarur bo'ladi. Ular predmetni ko'rgazmada kancha vakt turishi mumkinligini belgilab beradi. Albatta, bunda predmetning xolati, qanday xom-ashyodan tayyorlanganligi va ko'rgazma tashkil etilayotgan joyni mikroiklimi xisobga olinadi. SHuningdek ko'rgazma tashkil etilgan joyda kuriklash tizimi tashkil etilish va signalizatsiya tizimi bilan ta'minlanish zarur.

Ko'rgazmalarga muzey fondining katta kismi yigiladi. Lekin, saklanayotgan kolleksiyalarni tomosha qilishga tashrif buyurayotganlarni mikdorini kupaytirish muxim masala bulib kolaveradi. Bu masalani xal etish uchun uzaro boglik kator muammolar echimini topish kerak. Ular asosan muzey predmetlarini mikdori va tarkibini kupaytirish, muzey predmetlarini namoyish etishni tashkiliy jixatlarini yaxshilash bilan boglik. Lekin bu muzey predmetlarini kuprok ochik namoyish etishni talab etadi va ularni ochik saqlash tizimini yaratish muammosini xal etish lozim bo'ladi. Bunday tizimni yaratish uchun eng yangi muzey texnikasi talab etiladi. Namoyish etilaetgan muzey predmetlari uchun asosiy xavf yoruglikning kupligi xisoblanadi. Ayniksa, kupgina tasviriy va yozma xamda ba'zi bir ashyoviy manbalar uchun bu xavf xalokatlidir. SHuning uchun ko'rgazmalarda asosan tashki muxitdan kam ta'sirlanadigan ba'zi bir metall, sopol, rangsiz oyna kabi predmetlarni namoyish etish ma'kul.

Muzey predmetlarini bir joydan ikkinchi joyga tashilayotganda, ximoyaviy vositalar bilan uralayotganda xam kup shikastlanadi. SHuning uchun bu ishni amalga oshirishda maxsus restavratorlar kengashi yoki komissiyasi ishlab chikkan tavsiyalardan foydalanish lozim. Muzey predmetlarini ximiyaviy vositalar bilan urash mexaniq shikastlanishdan, namlik va xaroratning keskin uzgarishidan chang va boshqa tashki ta'sirlardan saklaydi. Lekin, bu ishni nixoyatda extiyotkorlik talab etiladi. Ulchami katta bo'ladigan asheviy manbalar kogoza, paxta va shu kabi narsalar bilan urab chikiladi. Ular kutiga joylashtirilganda bush kolgan joylar ximoyalovchi vositalar bilan tuldiriladi. Suyak, oyna shunga o'xshashi kichik nozik predmetlar avval kogoza kutilar (koropka)ga joylashtiriladi, sungra kutilarga solinadi. Numizmatik manbalar esa paxta bilan uralgan xolda xat jildlarga joylashtiriladi. Suratlarini joylashtirishning eng makbul yuli ular uchun maxsus ramka-kasetalar tayerlashdir. Xar-bir tayyorlab bulingan kuti koliplash akti bilan tasdiklanadi. U koliplovchi, restavrator va boshqa mas'ul shaxslar imzosi bilan tasdiklanadi. Muzey predmetlarini tashishda fakat avtofurgonlardan

foydalanish mumkin. Avtofurgon ichiga joylashtirilgan kutilarni iloji boricha xarakatsizlantirish Choralar kuriladi. Agar xavo sovuk va nam yoki issik bo'lsa sharoitga karab maxsus ximoyalash tadbirlari utkaziladi.

Tayanch iboralar

Fizik-mexaniq shikastlanish, kimeviy shikastlanish, biologik zaralanish, muzey fondini saqlash, saqlash tizimi, xarorat-namlik me'eri, eruglikka chidamlilik, konservatsiyalash, restovratsiya, koliplash, restovrator, koliplovchi, koliplash akti.

Nazorat uchun savollar.

1. Muzey fondini saqlash deb nimaga aytiladi?
2. Xarorat-namlik me'eri qanday asoslarga kura aniqlanadi?
3. Zarur xarorat-namlik me'eri qanday usullar bilan ta'minlanadi?
4. Xarorat-namlik me'eri qanday asboblari bilan nazorat kilinadi?
5. Kimeviy zararlanishni keltirib chikaradigan asosiy moddalar nimalardan iborat?
6. Kimeviy zararlanishni olishda qanday Choralar kuriladi?
7. Muzey predmetlarini eruglikka chidamliligi darajasiga karab qanday guruxlarga bulish mumkin?
8. Qanday predmetlar eruglikka chidamlilik darajasi past xisoblanadi?
9. Biologik zararkurandalar tarkibiga nimalar kiradi?
10. Biologik zararkurandalarga karshi kurash tadbirlari qanday olib boriladi?
11. Muzey predmetlarini mexaniq shikastlanish deganda nimani tushunasiz?
12. Mexaniq shikastlanishni oldini olish uchun qanday Choralar kuriladi?
13. Muzey predmetlarini eksremal' xolatldardan ximoya qilish deganda nimani tushunasiz?
14. Enginga karshi qanday Choralar kuriladi?
15. Konservatsiyalash deb nimaga aytiladi?
16. Restovratsiya qilish deb nimaga aytiladi?
17. Fondni saqlash joylariga muzey predmetlari qanday tartibda joylashtiriladi?
18. Muzey ekspozitsiyalarida qanday saqlash, ximoyalash tadbirlari olib boriladi?
19. Muzey predmetlarini koliplash qanday tartibda olib boriladi?
20. Koliplash akti nima uchun tuldiriladi?

Manba va adabietlar.

1. Uzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. Muzeyshunoslik. Moskva.1988 yil.
3. Muzeyning xarorat-namlik va eruglik tizimi. Moskva.1971 yil.
4. N.Sodikova. Madaniy edgorliklar xazinasini. Toshken.1981 yil.
5. Instruksiya po uchetu i xraneniyu muzeno`x tsennostey v muzeyax sistemo`.-Moskva.1977 yil

9-10-Mavzu: Muzey ko'rgazmasi.

REJA.

1. Asosiy tushunchalar.
2. Muzey ko'rgazmasini tashkil etish.
3. Ko'rgazma materiallari.
4. Muzey ko'rgazmasini ilmiy loyixalash.

1. Muzey predmeti ko'rgazma uchun tanlab olingadan sung, uning tushunchasi bir muncha uzgarib, (ta'lim-tarbiya berish, ta'sir etish) endi u muzey eksponatiga aylanadi. Ko'rgazmada foydalanilgan barcha materiallar (barcha moslamalar, kumakchi materiallar, muzey eksponatlari) ko'rgazma materiallari xisoblanadi. Muzey ko'rgazmasining bir-biriga uzaro boglik, bir-birini davom ettiriradigankismlari yaxlik xolda ko'rgazmaning mavzuviiy tuzilmasi (strukturasi)deb ataladi. Yukorida ta'kidlangandek, muzey eksponati, ko'rgazma materiallari va boshqa ko'rgazmani tashkil etadigan barcha materiallar bir-birini tuldirgan, davom ettirgan yagona goyaga xizmat kilgan xoldagi guruxi ko'rgazma kompleksi deyiladi. Muzey ko'rgazmasini tashkil etishning turli xil uslublari mavjud. Bu uslublari me'moriy, badiiy va loyixachi dizaynerlar tomonidan ko'rgazma xolatiga va shu ko'rgazma kuyiladigan muzey predmetlarining shakli va ulchamiga karab tanlanadi. Mana shu uslublari kompleksiga muzey ko'rgazmasini tashkil etish uslublari deyiladi. Muzey ko'rgazmasini ko'rgazmamaydonining me'moriy imkoniyatiga karab ko'rgazmaga kuyilgan muzey predmetining shakli va ulchamiga karab, shuningdek ko'rgazmaning mavzusidan kelib chikib muzey ko'rgazmasini ilmiy, memoriy, badiiy loyixasini ishlab chiqish memoriy-badiiy echim deyiladi. Ba'zi xolatlarda mavzuning dolzarbligiga karab yoki biror-bir tarixiy vokea, sana, yubiley munosabati bilan vaktinchalik ko'rgazmalar tashkil etiladi. Bunday ko'rgazmalar katta maydonni egallamasligi va fakat muxim mavzuni yoritib berishda axamiyatga ega bo'lgan muzey predmetlaridan tashkil etilishi bilan xarakterlanadi. Lekin shunday bo'lsada, vaktinchalik ko'rgazmalarining katta ta'lim-tarbiyaviy xamda targibot kuchi ta'siri bekiyos bo'ladi.

2. Muzey ko'rgazmasini tashkil etishda bir necha talablarga axamiyat berish kerak:

1. Muzey ko'rgazmasi ilmiy konseptsiiyasi asosida tashkil etilishi, u tarixiy muzeylarda tashkil etilganda tarixiylilik xolislik, ilmiylik talablariga javob bera olishi va dialektik uslubga asoslanishi kerak. Muzey ko'rgazmasi xronologik ketma-ketlikda va xolik yoritilishi xamda yuz bergan vokealarning sabab okibatini boshqa tarixiy vokealar bilan sabab va okibatda uzaro bogliklik va uzaro rivojlannganligini kursatib berishi keark.

2. Muzey predmeti ko'rgazmada ikki talabni bojarishi lozim:

" a) muzey predmeti ko'rgazma mavzusi buyicha faktik dalil, isbotlanuvchi manba vazifasini bajarishi lozim;

" b) ko'rgazma mavzusini tula tushunish, usha davrni tula xis etish va kompleks ma'lumot olish uchun yordam berish kerak.

3. Muzey ko'rgazmasini tashkil etayotganda jamiyatning tarixiy bilimlaridan kanchalik xabardorligi saviiyasiga axamiyat berish va ko'rgazmani ilmiy saviiyasiga asosan urta me'yordagi tashrif buyuruvchilar uchun muljallangan bo'lishi kerak. Ko'rgazma tashrif mavzusidan jamiyatning xabardorlik saviiyasi xar bir mavzu uchun turlicha bo'lishi tabiiy. Buni o'rganish va ko'rgazmani ilmiy jixatdan uta murakkab bulib ketmasligiga axamiyat berish kerak. Muvzuning ilmiy jixatdan

murakkab tomonlarini maxsus ilmiy konferentsiyalarda, seminarlarda o'rganish va namoyish etish ma'kul.

Mavzu ko'rgazmasini tashkil etishda uni mavzuviy va kompleks mavzuviy tizimini ishlab chiqish va muzey predmetlarini shu asosda tashkil etish va joylashtirish kerak.

3. Muzeyshunoslik ko'rgazmasining materiallari asosan quyidagilardan iborat:

1. Muzey predmetlari muzey predmetlari ko'rgazmaning asosi-yadrosi xisoblanadi. Ko'rgazmaga kuyiladigan muzey predmetlari asosan quyidagilarga bulinadi:

" a) moddiy-ashyoviy predmetlar. Tarixiy muzey ko'rgazmalarida eng kup uchraydigan predmetlar shubxasiz moddiy-ashyoviy predmetlardir. Ular ibtidoiy jamoa tuzimi davridan to xizirgi kunga kadar bulib utgan tarixiy jarayonlar va voqealar xaqida xikoya qilishi mumkin. Bunday predmetlarning bir kismi amaliy sanoat, badiiy xunarmandchilik, san'at tarixiga xam oid bo'lishi mumkin.

" B) tasviriy predmetlar. Muzey ko'rgazmasi mavzuni ochib berishda, ta'sirchanlikda va ko'rgazma mavzusiga oid bo'lgan dvar ruxi va muxitni tashrif buyuruvchilarga singdirishda tasviriy predmetlarning axamiyati katta. Tasviriy predmetlar mavzu uchun kup xollarda faktik dalil, isbotlovchi manba sifatida xizmat kilmasligi mumkin. Lekin shunday xollar xam bo'ladiki, ular yagona ishonchli isbotlovchi manba bo'lishi mumkin. Bunday xollarda kupgina musavvirlarning uz kuzi bilan kurganlari asosida chizgan suratlari va fotosuratlar bilan yuz berishi mumkin. Misol uchun Samarkanddagi Mirzo Ulugbek madrasasining xozir mavjud bulmagan turtinchi minorasi, uni uz kuzi bilan kurgan rus musavviri Verishchagin suratlari saklanib kolgan.

" v) yozma materiallar. Yozma materiallar sirasiga tarixiy asarlar, yuridik xujjatlar, yorliklar, farmon va buyruklar kiradi. Ko'rgazmada tarixiy asarlar bilan birgalikda mavzuga oid bo'lgan yuridik xujjatlar - farmon, konun, sud xukmi va boshqalar xam axamiyatga ega. Ular kup xollarda kuchli ta'sirvositasi va aniq isbotlovchi manba sifatida xam juda muxim. Misol uchun yozuvchi A. Kodiriyning tergov qilish xujjatlari, tergov jarayoni atni yoki unga "Mutakillik ordeni" berilishi xaqidagi prezident farmoni.

" G) xujjatli fonomateriallar. Muzey ko'rgazma larida xujjatli fotomateriallar ya'ni kuy, kushik, nutk va boshqalar xam katta axamiyatga ega. Misol uchun "Mustakillik" mavzusidagi ko'rgazmada prezidentimiz I.A.Karimovning Uzbekiston mustakilligigi e'lon qilishini fono yoki video yozuvi namoyish etilsa katta samara beradi. SHuningdek, muzey ko'rgazmasi mavzuga mos keladigan biror kuy, zarur bo'lsa shovkin yoki ovozlar fonoyozuvi xalkit bermaydigan darajada eshittirib turilsa yanada katta samara beradi, ta'sirchanlik keskin ortadi.

2. Muzey ko'rgazmasini tashkil etishda yordam beradigan kumakchi materiallar. Bular safiga asosan ko'rgazma tashkil etishda foydalanilgan zarur moslamalar, mebellar va boshqalar kiradi. Kumakchi materiallar xatto, zarur xollarda, muzeyga tegishli bulmasligi xam mumkin.

3. Muzey ko'rgazmasining ilmiy-kumakchi materiallari. Bular safiga asosan muzey fondlarida saklanayotgan va shu ko'rgazma mavzusiga daxldor bo'lgan ilmiy-kumakchi materiallar kiradi. Ular ko'rgazma mavzusini yoritishda yordam beradigan xaritalar, turli chizmalar, diogrammalar bo'lishi mumkin.

4. Matn va fonosharxlar. Muzey ko'rgazmasida namoyish etilayotgan eksponatlar va ko'rgazma mavzusini yoritishda, tanishtirishda turli yozma matnlardan va fonosharxlardan foydalanish mumkin. Lekin bu matn va fonosharxlarning yozma va fono manbalardan farki shuki, ular dalil, isbotlovchi manba emas, balki, fakat sharx beruvchi, izoxlovchi kuchga egadir.

SHuningdek, ko'rgazma materiallariga turli kursatkichlar xam kirishi mumkin. Ularda ko'rgazma maydonining tuzilishi va yo'nalishlari kursatiladi.

4. Muzey ko'rgazmasining ilmiy loyixalarda butun muzey jamoasi va zurur xollarda maxsus chakirilgan yordamchi mutaxassislar ishtirok etadi. Muzey ko'rgazmasining ilmiy loyixalash uch yo'nalishda olib boriladi:

1. Fond bulimlarida muzey ko'rgazmasini ilmiy loyixalash va tayyorlash kuyidgi jarayonda amalga oshadi. Bu yo'nalishda dastlab muzey predmetlarining ko'rgazma mavzusiga oidlari tanlab olinadi. Sungra kayta tiklash bulimiga utgazilgan muzey predmeti bu erda obdon tekshirilib, zarur bo'lsa kayta tiklash tadbirlari olib boriladi. SHundan keyin muzey predmeti bilan ekuskursavod tanishtiriladi va u bilan mashgulotlar utkaziladi. Ko'rgazma komissiyasi shundan sung muzey predmetini kabul kladi va sunggi nazorat-taftish utkaziladi. Ya'ni muzey predmetini ko'rgazmada qanday sharoitda, kancha muddat turishi mumkinligi belgilanadi.

2. Mavzuni ilmiy o'rganish va tayyorlash. Dastlab ko'rgazma mavzusiga oid manba va adabiyotlar urganib chikiladi. Bu ilm fond bulimlarida, kutubxonalar, arxivlarda olib boriladi. Ya'ni mavzu tulik urganiladi. SHundan sung mavzuning aniq shakli va ilmiy kontseptsiya yaratiladi. Navbatdagi ish mavzu tuzilmasini (struktura) va mavzu rejalarini ishlab chiqish bo'ladi. Mavzu rejalarini tuzishda katrotekalarni o'rganish zarur. Katrtotekalar yordamida tuzilgan mavzuviy rejalar asosida muzey predmetlari va yordamchi materiallar tanlanadi, shuningdek ilmiy-kumakchi materiallar tayyorlanadi. Sungra u yukoridagilardan kelib chikib mavzuning ko'rgazmaviy rejasi tuziladi. Aynan shu ko'rgazmaviy reja asosida yul kursatkichlar, ma'ruza matnlari va me'moriy-badiiy echim loyixasi tuziladi. SHu reja asosida ekuskursovodlar bilan mashgulot utkazilib, ko'rgazma mavzusini ilmiy o'rganish va tayyorlash nixoyasiga etadi.

3. Me'moriy yo'nalish. Mavzudan, mavzuning ilmiy kontseptsiyasi va ko'rgazma rejasidan, kartotekalardagi ma'lumotlardan, mavzuviy rejadan kelib chikib ko'rgazmaning bosh me'moriy-badiiy echimi umumiy tarzda rejalashtiriladi. SHu echim mavzuviy-ko'rgazmaviy reja asosida mme'moriy-badiiy yochim loyixasi ishlab chikiladi. Sungra aynan shu loyixa asosida montaj ishlari olib boriladi, ko'rgazmani targib kiluvchi taklifnomalar, afishalar nashr etiladi. Aynan shu uchinchii yo'nalishda ilmiy xodimlar, musavvirlar, dizaynerlar va me'morlar birgalikda ish olib boradilar.

Tayanch iboralar:

muzey eksponati, ko'rgazma materiallari, ko'rgazma tuzilmasi, ko'rgazma kompleksi, ko'rgazma tashkil etish uslublari, me'moriy-badiiy echim, vaktinchalik ko'rgazma, kumakchi materiallar.

Nazorat uchun savollar:

1. Muzey eksponati nima?
2. Ko'rgazma materiallari deb nimaga aytiladi?
3. Ko'rgazma tuzilmasi xaqida ma'lumot bering?
4. Ko'rgazma kompleksi nima?
5. Ko'rgazma tashkil etishniqanday uslublari bor?
6. Ko'rgazma me'moriy-badiiy echimi deganda nimani tushunasiz?
7. Vaktinchalik ko'rgazma nima?
8. Muzey ko'rgazmasi qanday talablar asosida tashkil etiladi?
9. Muzey ko'rgazmasi materiallari asosan nimalardan iborat bo'ladi?

10. Muzey ko'rgazmasini ilmiy tashkil etish qanday yo'nalishlarda olib boriladi?

Manba va adabietlar.

1. Muzeysunoslik. Moskva.1988 yil.
2. Muzeining xarorat-namlik va eruglik tizimi. Moskva.1971 yil.
3. N.Sodikova. Madaniy edgorliklar xazinasini. Toshkent.1981 yil.
4. Instruksiya po uchetu i xraneniyu muzeno`x tsennostey v muzeyax sistemo`.-Moskva.1977 yil

11-12-Mavzu:Muzey ko'rgazmasi.

Reja.

1.Kirish.

2.Umumtarix muzeylari

3.Ulkashunoslik muzeylarining tarix bulimlari.

4.Etnografiya muzeylari.Ochik osmon ostida muzeylar.Kurikxona muzeylari.

5. Xulosa.

I-Kirish.

Tarixiy profildagi muzeylar ekspozitsiyalari oldida turgan vazifalar, ularning umumiy nazariy asosiy mazkur muzeylarning turli guruxlarga xos bo'lgan va ularda tarixiy jarayonning yoritilishining turli jihatlaridan kelib chikadigan farqlarini inkor etmaydi. Bu farqlar ekspozitsiyaning ilmiy kontseptsiyasida, uning tematik strukturasida, materiallar tarkibi va komplekslar xarakterida uzini namoyon kiladi.Buning vazifamiz- ana shu o'ziga xosliklarga kiska tavsif berishdir.

II-Umumtarixiy muzeylar.

Ma'lumki bu muzeylar da uz aksini topgan tarixiy jarayon notekis rivojlangan.turli mamlakat va mintakalar uchun ijtimoiy-tarixiy formatsiyalarning tarixiy chegaralari bir xilda emas. Ularning almashunuvi xam turli shakllarda amalga oshgan.Xar bir mamlakatning tarixi uzining takrorlanmasususiyatlariga ega.SHuning uchun ekspozitsiyalarning tematik strukturasini xam mazmuni xam bir-biridan farqlanadi.Formattsiyalar tarixiga bagishlangan zallar formattsiyaning vujudga kelishi, rivojlanishi va mafkuraviy ust kurulmasini xarakterlaydi.

Kadimgi dunyo tarixi buyicha ko'rgazma ibtidoiy tuzim tugrisidagi yagona manba bo'lgan arxiyalogik matriallar asosiga kuruladi.SHunday kilib bu erda tadqiqot ob`kti va kursatuv ob`kti bir-biriga mos tushadi, bu esa ekspozitsiyaning yuksak ilmiy patntsialga ega bo'lishiga olib keladi.

Arxeyalogik ko'rgazmalar insonning shakllanishida mexnatning o'rni, sinfiy jamiyatdan oldingi jamiyatni tuzilishi, ibtidoiy diniy etikodlar xaqida tushunchalarini etkazadi.

Mamlakat xududida yashagan turli xalklar tomonidan yaratilgan madaniyat Yodgorliklarining namoish etilishi ayrim irklarning "abadiy"kolokligi yoki "tugma" ustunligi xaqidagi reaksion nazariyalani rad etadi.Bu xammasi dunyokarashni shakllantirishda muxim axamiyatga ega.

Ko'rgazmada muayyan arxeologik Yodgorlik yoki arxeologik madaniyat, jamiyat tarakkiyotining ayrim tomonlarini tavsiflovchi ekspozitsion komplekslar tashkil etilishi mumkin. muzeylarda arxeologik Yodgorliklarning uzini, asl parchalarin kushib rekonstruktsiya kilingan Yodgorliklarni kushib ekspozitsiya vujudga keltirish xam mumkin. Maketlardan foydalaniish amaliyoti xam keng kullanadi.

Kupina arxeologik ekspozitsiyaga arxeologik tadqiqot materiallari (arx, Yodgorlikliklar kartasi, topilmalar joyining plani) xam kiritiladi. kuldorlik tuzumi, ilk feodal tuzumi xaqidagi ekspozitsiyalarni yaratishda xam arxeologik materiallardan foydalanish mumkin.

Feodal tuzum buyicha ekspoztsiya bir kaor o'ziga xosliklarga ega.

Muzeylarda saklanayotgan IVI-XIX asrning birinchi yarmiga oid tarixiy Yodgorliklar asosan xukmron sinflarning turmushi va madaniyati, davlat tuzulishi, xarbiy ishni aks ettiradi. Fondlarda cheklangan mikdorda etnografiyaik ma'lumotlar, urta asr xunarmandchiligi va dexkonchiligi kolleksiylari mavjud. Odatda bular xalk san'ati predmetlaridir. SHuning uchun xam tarixiy muzeyshunosl oldida bu predmetlarni juda puxtalik bilan tanlash, uni muayen bilish maqsadlariga buysindirish, ulardan xilma-xil axborotdan belgilangan mavzu kontekstida, bir vaktning uzida yozma manbalarni kushgan xolda foydalanish vazifalari turadi. Xalk mexnati natijasi bo'lgan predmetlar ishlab chikarish uslubi, shuningdek xalkning ijodiy kuchi, ma'naviy boyligi xaqida ma'lumot beradi.

Feodalizm davridagi sinfiy kurash mavzusida ekspozitsiya komplekslar tashkil etishga katta e'tibor beriladi. Bu mavzuga tegishli buyumlar juda oz shuning uchun xam juda muxim bo'ladi. Ekspozitsiyalar asosan yozma manbalar va tasviriy materiallar asosiga kuriladi.

Kapitalistik tuzumga bagishlangan ko'rgazmalarni tashkil etadi bir kator kiyinchiliklar mavjud. birinchidan XIX asrning oxiri XX asr boshlarida vujudga kelgan ekspozitsiyalarda bu davrning moddiy madaniyati juda kamchilik predmetlarda aks ettirilgan. Etnografik kolmktsiyalarda dexkonlarning tabakalanishi va xonavayron bo'lishi uz aksini topmagan. SHurolar davrida vujudga kelgan ko'rgazmalar esa uta kuchli ssniylashtirilgan nuktaiy nazar asosiga yaratilgan. Bu ko'rgazmalarda ishchilarning xujjatlari, ishchilarning fotosuratlar, yashirin tashkilotlar muxiti aks ettirilgan. shurolar davriga oid uta mafkuralashtirilgan ekspozitsiyalar yangi nukta-nazar asosida kurib chiqilishi lozim bo'ladi.

Xozirgi zamonni aks ettiruvchi ekspozitsiyalar o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bunday ekspozitsiyalarda tasviriy manbalardan xujjatli fotografiyalar birinchi urinda turadi; ko'rgazmali targibotning turli kurinishlaridan keng foydalanadi; zamonaviy jamiyat xayotidagi muxim voqealar filatemiya va numizmatikada uz ifodasini topadi.

Mazkur ekspozitsiyada sanoat va kishlok xujaligi yutuklari; sanoat ob'ektlari, kurilishlar xakidgi materiallar xam etakchi urin tutadi.

Zamonaviy davrga bagishlangan ekspozitsiyalar tabiiy stabulemas. ular doimiy rvishda yangi materiallar bilan tuldirib boriladi.

III-Ulkashunoslik muzeylarning tarix bulimlari.

Ulkashunoslik muzeylarining tarix bulimlari mamlakat tarixining umumiy davrlashtirishga tayangan xolda maxalliy va umum davlat tarixi urtasidagi tabiiy alokadorlikni aks ettirishi lozim. butun mamlakatga xos bo'lgan xodisa, maxalliy materialda aniqlashtiriladi. Ekspozitsiyaga umumlashtiruvchi materialni kiritamiz maxalliy voqealarning mamlakat tarixidagi o'rni va axamiyatini aniqlashga yordam beradi. Ulka xududida yuz bergan davlat axamiyatidagi vokea

maxalliy vkea deb karamasligi va aksincha ulka chegarasidan chikmaydigan vokealarning axamiyatini oshirib yuborish xam kerak emas.

Kupincha mintakaning markaziy madaniy muassasasi bo'lgan ulkashunoslik muzeylarning umumta'limiy va targibot imkoniyatlarini kengaytirish uchun asosiy tarixiy ekspozitsiya bilan bir katorida ulkashunoslik yo'nalishidan chetga chikadigan, misol uchun "Insonningvujudsha kelishi", "Dinning paydo bo'lishi" kabi doimiy vistavkalar tashkil etilishi mumkin.Kachondir muzey asoschilari yoki jonkuyarlari tomonidan tuplangan vamuzeyda saklanayotgan, lekin ulkashunoslik xarakterida bulmagan etnografik, numizmatik va boshqamateriallarni kursatishdan xamvoz kechmaslik kerak..Ularmuzey tarixi bilan tanishtiradi, tomoshabinning dunyokarashini kengaytiradi va uning kizikishiga sabab bo'ladi.

IV-Etnografik muzeylar.Ochik osmon ostidagi muzeylar. Kurikxona muzeylar.

Tarixiy muzeylar profildagi muzeylarga etnografik muzeylar xam kiradi.ularning ekspozitsiyasi etnografiya fanining muammolari va vazifalaridan kelib chikkan xolda turli xalklarning turmush va madaniyatining tarixiy shakllangan o'ziga xos shakllarini tavsiflaydi, tarixiy rivojlanishdagi milliy an'analarning o'ziga xosligini aniqlaydi, maxalliy madaniy maishiy o'ziga xosliklarini urganadi.

Ekspozitsiya mamlakatlar va xalklar buyicha bulimlarga bulinadi va tarixiy izchillikda joylashtiriladi.ularda xujalik va turmush shakliga ta'sir kursatuvchi tabiy, ijtimoiy-iktisodiy sharoitlar yoritiladi.odatda bu ekspozitsiyalar xalk turmushining aloxida tomonlariga; xujalik, uy-joy, kiyimva boshqalar, shuningdek, ma'naviy madaniyatga bagishlangan bulimlardan iyuorat bo'ladi.

Etnografik ekspozitsiyalarda materiallarning ayrim turlarining namoyishi bilan birga xayotiy komplekslar- mxnat sharoiti, marosim, urf-odatlar bilan boglik komplekslar muxim urin tutadi.aynan shu komplekslar manekenlarni joylashtirish uchun asos bula oladi.Ekspozitsiyada maneken mazkur millatga xos bo'lgan antropologik tip tugrisida xam tasavvur beradi.

Etnografik muzeylarida arxitektura Yodgorliklarini mexnat sharoitini ifodalovchi manzaralarini ochik xavoda namoiyish etish amaliyoti xam kullanadi. Muzey kurikxonalar.

Tayanch atamalari.

- 1 Tarixiy muzeylar.
- 2 Ulkashunoslik muzeylari.
- 3 etnografiya muzeylari
- 4 Ochik xavodagi muzeylar.
- 5 Kurikxona muzeylar.

Nazariy savollar.

- 1.Tarixiy muzeylar ekspozitsiyalarining o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?
- 2 Ulkashunoslik muzeyi tarix bulimida ekspozitsiyasi qanday tashkil topgan?

Foydalanilgan adabiyotlar.

1.Muzivedenie.	-M.;Vo'sel. SHk.;1988.
2 Mixaylovskaya .I muzeynal espozitsiya	M.;1964.
3 Sodikova N. Uzbekiston muzey ishi.	-T.;Fan, 1977.
4Sodikova N. Madaniy merosimiz xazinas.	-T.;1991.

13-Mavzu: Muzey ko'rgazmasining me'moriy-badiiy echimi.

Reja

- 1. Kirish**
- 2. Badiiy loyixalashni tashkil etish. Tayerlov boskichining o'rne va ahamiyati.**
- 3. Ekspozitsiyaning bosh karori.**
- 4. Eskiz loyixasi.**
- 5. Ekspozitsiya me'moriy-badiiy loyixasini amalga oshirishi.**
- 6. Xulosa.**

- "Kirish" -

Muzey ko'rgazmasini loyixalash va tashkil etishda uz tarkibiga turli ixtisoslikdagi muzey xodimlari, rassomlar, arxitektorlar, dizaynerlar, injenerlar, tarixchi olimlar, iktisodchilar, psixologlar, sotsiologlar, pedagoglar, ulkashunoslar, kishlok xujaligi mutaxassislarini birlashtirgan mualliflar jamoasi ishtirok etadi. ekspozitsiyani loyixalashning barcha ishtirokchilari ishini uyushgan va rejali tashkil etish, loyixani belgilangan muddatlarda amalga oshirilishini ta'minlash uchun ishning izchiligini, xar bir boskichdagi faoliyat xarakterini, loyixa xujjatlari tarkibini aniqlab olish lozim.

Sungi yillarda ishlab chikarilgan va ekspozitsiya amaliyotida uz tasdigini topgan me'yorlar muzey ekspozitsiyalarini badiiy loyixalash ishining kuyidagi boskichlarini kuzda tutadi: ob'ektni o'rganish; bosh karorni ishlab chiqish; eskiz loyixasini ishlab chiqish; ishchi loyixa.

Me'moriy-badiiy loyixalash ishini boshlash uchun asosiy xujjat ilmiy kontseptsiya xisoblanadi. Ilmiy kontseptsiya asosida ekspozitsiyaning bosh karori tuziladi va u ilmiy kengash yig'itlshda muxokoma etiladi va tasdiklanadi.

Ikkinchi boskich-muzeyning ilmiy jamoasi tomonidan tayyorlangan, kengaytirilgan tematik sturktura asosida amalga oshiriladigan eskiz loyixasini ishlab chiqishdir. Yangi boskichda rassom ekspozitsion materiallar bilan batafsil tanishib chikadi. eskiz loyixasi xam muzeyning ilmiy kengashi va loyixalovchi tashkilotning badiiy kengashi tomonidan kurib chiqilishi va tasdiklanishi lozim.

Uchinchi boskich-ishchi loyixalash-muzeyning tematik-ekspozitsion rejasi asosida amalga oshiriladi, va me'moriy-badiiy loyixa muallifi raxbarligida ishchi tartibda kurib chikiladi va tasdiklanadi.

Ekspozitsiyaning zamon talablariga javob beradigan me'moriy-badiiy echimini yaratish, -uta murakkab ijodiy vazifadir. Bu vazifaga uz xissasini kushadigan, agar extiyotkorlik bilan munosobatda bulinmasa bir butun ekspozitsion obrazni zayflashtirilgan yoki xatto buzib tashlaydigan turli xil xarakterdagi ba'zan karama-karshi elementlarni yagona ansablga birlashtirish zarur bo'ladi. Muzeylarning loyixalash ob'ekti sifatidagi kupkirraliligi, shuningdek rassomlarning ijodiy imkoniyatlari badiiy echimlarning sarkirra va ijodiy izlanishning cheksiz bo'lishini ta'minlaydi. Loyixalash ishini normal borishi va uni yukori darajaga etishida ilmiy jamoa va rassomlar urtasida yakin xamkorlik bo'lishi juda muximdir. Amaliyot shuni kursatmokdaki rassomlarni ishga ilmiy loyixalashning birinchi, ekspozitsiyaning ilmiy konseptsiyasini yaratish boskichida kushilishi, xamkorlik samaradorligini yanada oshiradi. Muddatiga kura bu ishning dastlabki boskichi - "ob'ektni o'rganish" ga tugri kelishi mumkin. Bu davrda rassom muzeyning ilmiy xujjatlari va faoliyati bilan, e'lon kilingan adabiyotlar, yangi ekspozitsiyaga oid ishchi materiallar bilan tanishadi, loyixalar muxokamasida ishtirok ishtirok etadi, fondlar, vo'stavkalar b-n tanishadi.

SHunday kilib tayyorlov boskichining maqsadi rassomni turli-tuman axborot bilan ta'minlashdir, va keyinchalik ishning samaradorligi uni tashkil etilayotgan ekspozitsiyaning xususiyatlarini, uning asosiy goyalarini kanchalik tushunchanligiga, manbalar bazasini uzlashtirganligiga kup jixatdan boglik bo'ladi.

Rassom ekspozitsion xonalar bilan batafsil tanishib chiqishi lozim. Muzey xodimlari uni binoning ichki planirovkasi xususiyatlaritugrisidagi ma'lumotlar bilan ta'minlashlari lozim.

Rassom uchun muzeyga keluvchilarning tarkibi, ularning kizikishlari, espozitsiyaning biror kismiga va biror predmetga aloxida e'tibor bilan karashlari xaqidagi ma'lumotlar xam muximdir. Tomoshabinlar Kontingentida turistlar yoki maktab ukuvchilarini kupchilikni tashkil etishiga, asosan yakka tartibdagi tomoshabinga muljallanganligi yoki tula ekskursiya xizmati kursatishga karab muzeylarning ilmiy va badiiy echimlarida sezilarli farklar bo'lishi mumkin.

III. ekspozitsiyaning bosh karori.

Bir necha zallarda tashkil etiladigan ekspozitsiyalar uchun bosh karor ishlab chikiladi. Bosh karorda muallifning badiiy konseptsiyasi, muzey ekspozitsiyasi tuzilishining asosiy badiiy printsiplari, uning goyaviy mazmunini obrazli badiiy ochilishi uz aksini topadi. Bundan tashkari bir kator aniq vazifalar: asosiy mavzularni ekspozitsiyani kurish marshruti buylab zallarga va muzey xududiga joylashtirish; asosiy esponatlarni joylashtirish; ekspozitsiyani yoritish va ranglar karori printsiplari, jixozlar va aloxida vositalarning umumiy karori, audiovizual va texnik vositalardan foydalanish kabilar xal etiladi.

Bosh karor Ilmiy kengashga kuydagi kurinishda takdim etiladi:

- yirik gaboritli ekspонатlar, dekorativ elementlar, me'moriy va tabiiy muxit ob'ektlari joylashtirilgan muzey xududi plani;
- ekspozitsion zallarning asosiy mavzularning joylashuvi va ekspozitsion marshrut variantlari bilan birgalikdagi plani ;
- muzeyning asosiy zallari chizmalari.

CHizma materiallar aynan shu vazifani bajaruvchi maket bilan almashtirilishi xam mumkin. ekspozitsiyani bezashda kup jixatdan ekspozitsiyani idrok etish yo'nalishini beruvchi kirish zonasining muximligiga etibor karatish lozim. Rassom shaxar kurulishining xar qanday sharoitida uni ajratib olishi va tashkil etishi lozim. U muayyan xududiy va mazmuniy traktovkaga ega bo'lishi kerak. Kirish zonasi shaxar kuchalarining ishchan tashvishli kurinishiga karama-karshi ularok bayramona ruxda bo'lishi mumkin, xaykaltaroshlik Yodgorliklari kushilgan xolda me'morial xarakterda yoki muzeyning faoliyati, ekspozitsiya strukturasini va boshqa ma'lumotlarni joylashtirish natijasida tashkil etilgan axborot reklama xarakterida bo'lishi mumkin. Muzey extiyorida er uchastkasi mavjud bo'lsa, ochik ekspozitsiya tashkil etish imkoniyati bo'ladi. Muzeylar extiyorida juda kuplab ochik xavoda namoish etish mumkin bo'lgan ekspонатlar bo'ladi. Saklanishiga zarar etmagan xolda xarbiy texnika, kadimgi tosh xaykallar, manumental san'at asarlari va xalk xunarmandchiligi edgorliklari namoish etilishi mumkin.

Bu xududni kuklamzorlashtirish muzey ekspozitsiyais tabiyat bulimlarini tuldiribgina kolmasdan, shaxar muxitining zararli ta'siridan ximoyani ta'minlaydi. Ekspozitsion mavzularni zallar buylab joylashtirish rejasini tayyorlash xam juda murakkab jarayondir. Muzeyning barcha bulimlari odatda ko'rgazma maydoni, ularni oldilariga kuyilgan vazifalarni bajarish uchun etarli emasligidan nolishadi. Bu xolat rassomlar tomonidan juda aniq xisobga olinishi lozim.

Bosh karor loyixasini kurib chiqish davomida ekspozitsiyani tomosha qilish yo'nalishini aloxida ajratib kursatish lozim bo'ladi. Butun zona va zallar buylab ekspozitsion yo'nalish matnli axborotlarni ukishga kulay bo'lishi uchun chapdan - unga tomon tashkil etiladi. Tomoshabinning yuli kiska, karama-karshi okimlarsiz, aylanmalarsiz, kaytishlarsiz bulishlari kerak. Maxsus kurilgan muzey binolarida bu narsalar xisobga olinadi va ijobiy xal etiladi. Moslashtirilgan binolarda maqsadga muvofik yo'nalishni tashkil etish juda kiyin kechadi. Ba`zan kirish yuli bitta bo'lganligi sababli karama-karshi okimlardan xoli bulish imkoniyati bulmaydi. Ba`zan tomoshabinning xarakat yo'nalishini sezilarli darajada yaxshilovchi kayta planlashtirishni amalga oshirish maqsadga muvofikdir.

Tarixiy muzeylarda ekspozitsiya tomoshasining izchilligi uchun maqsadli yunaltirilgan marshrut zaruriyati mavjud bo'ladi. Lekin tomoshabinni kerakli yo'nalishga yuborish juda ustalik bilan, unda ichki norozilikni uygotmagan xolda amalga oshirilmogi kerak. Bosh karorda tomoshabinning fe'l atvorini, bir xil ritmda xarakatlanishini tashkil etadigan, ekspozitsiyani idrok etishning ruxiy me'yorlari chegarasida tomosha qilishni ta'minlovchi vositalar kuzda tutilgan bo'lishi kerak. Yirik gabaritli eksponatlar, badiiy-tasviriy vositalar, bezaklar, kursatgichlar va bir kator boshqa usullar manashu maqsadga xizmat kiladi.

Bosh karor loiyxasida rassom maxsus yaratilgan san`at asarlarini (rang buyok, grafika, xaykaltaroshlik) diogramma, ilmiy rekonstruktsiyalarni taklif etishi mumkin. Ularning zaruriyati rassom tomonidan asoslanishi va jamoa tomonidan muxokama kulinishi kerak.

Bosh karor boskichida yoritishning umumiy printsiplari (tabiiy, suniy, aralash, umumiy, maxalliy) kurib chikiladi. Intererning bezash va jixozlash tayyorlash uchun material masalasi xal etiladi.

Devorlarni dagal fakturasi ayrim eksponatlar, masalan rassomchilik asarlari amaliy san`at asarlariga mos tushmaydi. Oddiy matolar (buz, kop-kanorga ishlatiladigan mato), alak, chit, yogoch kuplab etnografik predmetlar uchun fan vazifasini bajaradi; yumshok matolar, shuningdek movut, barkut, ipak kabilar zargarlik predmetlariga yaxshi tushadi. Devor va jixozlarda yoruglik kaytarmaydigan va yonginga karshi koplamalardan xam keng foydalanish mumkin.

IV. eskiz loyixasi.

Eskiz loyixasini ishlab chiqish boskichida kuydagi masalalar xal etilishi lozim:

- tematik bulim, ekspozitsion mavzular maydonlarini uzil-kesil taksimlanishi;
- barcha etakchi eksponat va matlarni joylashtirilishi, ularni kursatish uslublari, ekspozitsion jixozlarni joy-joyiga kuyish;
- ekspozitsiyaning yakuniy xajmiy-xududiy va rang echimi;
- zallarni, ekspozitsiyani va aloxida predmetlarni yoritish;
- jixozlar va dekorativ elementlar konstruktsiyasining kat'iy echimi;
- audiovizual va texnik vositalarni joylashtirish;
- yondosh xududni yirik xajimli eksponatlar va dekorativ elementlarni joylashtirib bezatish.

SHunday kilib rassomning eskiz loyixasi ustida ishlashi-bu bosh karor takliflarini aniqlashtirilishi, detallashtirilishi va chukurlashtirilishi demakdir. Rassom ekspozitsiyani muayyan xududiy chegalalarda yaratadi. ekspozitsion kamar xajmi odamning urtacha buyi va kuzning polga nisbatan joylanishi darajasiga karab belgilanadi. Uning balandligi 2-2,5 metrdan , kurish burchagi gorizontal buyicha 25-30 S dan , vertikal buyicha 40 S dan oshmaydi. Mayda predmetlarni 70 sm dan pastga joylashtirilmaydi, chunki bu ularni tomosha qilishni kiyinlashtiradi.

V. ekspozitsiya me`moriy-badiiy loyixasini amalga oshirilishi.

Muzey ekspozitsiyasining tasdiklangan loyixasini amalga oshirish boskichida mualliflar jamoasi ekspozitsiya mazmuni va shaklini tuldirish va aniqlashtirish bilan boglik kuplab yo`nalishlarda faol ishlashni davom ettiradi, badiiy ijrochilik ishlarida ishtirok etadi. Bezashning manumental dekorativ elementlari, grafik ishlar, audiovizual vositalar-kinofilmlar, poleekran programma va boshqalar, mazmuni va estetik tomonlaridan, shuningdek espozitsiya nuktai nazaridan kabul kilinadi va baxolanadi. Fotografiya ekspozitsiya san`atining muxim vositasi bulib kolmokda, lekin kup jixatdan rejalashtirilgan effekt ijrochilik darajasiga boglik bo`ladi. Sungi vaktlarda xonada muayyan predmetli muxid atmosferasini xosil kiluvchi yirik formatli fotosuratlardan keng foydalanilmokda. Mualliflar jamoasi ekspozitsiyaning chizmalaridan iborat kismini, shuning dek ilmiy-yordamchi materiallarni yaratishga juda jiddiy axamiyat beradi. CHizmalar asosiy ma`lumotni elementlar urtasidagi alokalarni kiska va aniq etkazib berishi, tasvo`rni oddiylashtirishi, tomoshabinni fikrlanishini tashkil etishi va dikkatini bir joyga jamlashga xarakat qilishi lozim.

Ekspozitsiya montajining boshlanishiga kadar shrift ishi bajariladi.

SHrift va uning kompozitsiyasi matn ta`sirini kuchaytiradi. Matnning xajmi, tipi, shakli, rangi va joylashtirilishi masalasini loyixachi rassom xal etadi. Yozuvlar mukammal bo`lishi lozim. Gazeta va kitoblarda ishlatiladigan shriftlardan foydalanish keng kullaniladi. Bunday shriftlarga kuz kunikgan bo`ladi va ukish uchun kulay bo`ladi. Kiska va uta uzun satrlardan foydalanish tavsia etilmaydi.

Badiiy-ijrochilik ishlari bilan bir vakda ta`mirlash kurulish ishlari xam amalga oshiriladi. Bular katoriga isitish, yoritish ventilyatsiya tizimi, yongindan muxofaza sistemasini o`rnitish bilan boglik ishlar kiradi.

Yaxshi tayyorlangan loyixa ekspozitsiyani kiska muddatlarda montaj kilinishini ta`minlaydi. Tayyorlangan ekspozitsiya, muzey ma`muriyatidan, ilmiy tadqiqotchilik institutlari va oliy ukuv yurtlari vakillari, muzeylar, ijobiy uyushmalar, jamoatchilik tashkilotlarining vakillaridan iborat maxsus komissiya tomonidan kabul kilinadi. Komissiya karori akt bilan rasmiylashtiriladi va muzey arxivida saklaniladi.

Montaj ishlari bilan bir vaktida rassomlar ekspozitsiyaning reklamasi uchun materiallarni tayyorlashga kirishadilar. Afisha va taklifnoma biletlari mustakil estetik kimmatga ega bo`lgan xolda muzey ekspozitsiyasining xususiyatlarini aks ettirishi lozim.

Tayanch atamalar .

1. Ilmiy konseptsiya.
2. Bosh karor.
3. Eskiz loyixasi.
4. Ishchi loyixa.
5. Kirish zonasi.
6. Ekspozitsiya marshruti.

Fodalanilgan adabiyotlar.

1. Muzevedenie. Muzei istoricheskogo profilya.
Ucheb.posobie dlya Vuzov po spets. "Istoriya"
Pod red K G Levekina, V Xerbsta -M.; vo`ssh.shk.-1988
2. Kliks RR. Xudojestvennoe proektirovanie ekspozitsii -M.;1978

3. Rojdenstvenskiy K I .Ansabl i ekspozitsiya -L.;1970
4. Sodikova N. Muzeynoe delo v Uzbekistane -T.; Fan,1977
5. Xudojestvennoe oformlenie muzeev -M,;1982

14- Mavzu: Muzey kurgazmasining me`moriy-badiiy echimi .

REJA.

- 1. Muzey kurgazmalarini ijodiy loyixalashning asosiy tamoillari .**
- 2. Kurgazma ansanbli tizimida jixozlarni tutgan urni.**
- 3. Kurgazma ansanblining tarkibiy kismi sifatida- yoruglik.**
- 4. Muzey kurgazmalarining ijodiy loyixalarini tashkillashtirish xamda ularning asosiy boskichlari.**
- 5. Loyixani amalga oshirish.**

1. Muзей kurgazmalarining badiiy darajasini baxolashda ma`no va shakl birligi tamoyili aloxida ahamiyat kasb etadi. Bu birlikni buzish formalizmga olib keladi. Bu esa uz navbatida kurgazmaning mazmun-moxiyatini tushunishni chalgitishga olib keladi. Zamonaviy kurgazmaning optimal formasi (shakli) kislmlari uzaro boglangan va bir badiiy tizmni tashkil etuvchi ansanbl' xisoblanadi. Ansanblning uziga xos xususiyatlari shuni, uning barcha tarkibiiy kislmlari bir tekislikda xamda uzaro uygunlikda bir goyaga buysunadi. SHunday kilib, Kurgazma ansanbli mustakil yoki bir-biridan izolyatsiya kilingan kurgazma zallarning mexanik birlashmasi bulmasdan, balki tashkiliy birlikni tashkil kiluvchi komponentlarning ya`ni muzey predmetlari, yordamchi-ilmiy materiallari, badiiy-arkitektura va texnik vositalarning ma`lum bir ijtimoiy yunalishga va tayinli maksadga ega bulgan birlashmasi xisoblanadi .

Kurgazma ansamblining badiiy obrazini yaratish bevosita rassomning ob`ekt tugrisidagi chukur va xar tomonlama bilimiga asoslangan ijodiy fantaziyasiga boglikdir. Badiiy loyixalashda uz navbatida insonning psixofiziologik xususiyatlari e`tiborga olinadi. CHunki muzeyga tashrif buyuruvchi imkoni boricha ekspozitsiya predmetlari xakida kuprok kizikarli ma`lumotlar olishga intiladi. Bunda ma`lum maksadga yunaltirilgan, oldindan rejalashtirilgan, aktiv va erkin jarayon boshlanadi. Bu jarayonda agar tashrif buyuruvchining dikkati birjoyga yigilsa, u xech kanday charchokni sezmaydi. SHu maksadda rassom xar xil usullar orkali tashrif buyuruvchining bunday xolatini kurgazmaning barchasini kurib chikishi davomida ushlab turishga erishish kerak. Buni amalga oshirish uchun ularning dikkatini asosan kurgazmaning ilmiy konseksiyasini tushunib etishda asosiy rol' uynaydigan predmetlarga karatish kerak .

Muзей kurgazmalarini kabul kilish ya`ni idrok kilishgan ularni kurish orkali xamda bu bilan paralel ravishda ularga beriladigan ogzaki sharx va texnik vositalar orkali amalga oshiriladi. SHuning uchun sa`natkor kurgazmani kurish uchun ma`lum bir marshrutlarni ishlab chikish kerak. Bu esa undan muzeyning auditoriyalarni yaxshi bilishi xamda tashrif buyuruvchilarning ijtimoiy-demokratik tarkibini bilishini takozo etadi. Fakatgina shunday shartlarda tashkil kilingan ekspozitsiya tashrif buyuruvchilarning kizikishlarini kondirish mumkin .

2.Kurgazma uskunalari kurgazmaning goyaviy-mavzuviy vazifalariniga mos bulishi, uni kabul kilishi uchun optimal sharoitlarni yaratish xamda tashkaridan xar xil ta`sirlardan ximoya kilish uchun amaliy-texnik vazifalarni bajarish shart.

Uskunalar ya`ni jixozlar eksponentlar turadigan joyni tashkillashtirishda ekspozitsion ansanblda asosiy rol' uynaydi. Jixozlarning turli xil shakllarda. Stillarda xamda materiallardan bulish tashrif buyuruvchiga ijobiy ta`sir kiladi. Muzeyning jixozlari uchun materiallar xozirgi kungi moda buyicha emas. Balki ularning funktsional

muvofigligiga xamda eksponatlarning xususiyatiga kura tanlanadi. Jixozlarni proektlashda ularning eksponatlar xamda joyga nisbatan proportsionalligi xam e'tiborga olishadi.

Jixozlarni ma'lum bir uslubga solishda tarixiy davrlarning xususiyatlari xamda estetik karashlari muxim ahamiyatga ega. Kurgazma va vaktincha kurgazmalarning jixozlaridan asosan ularning zamonaviylashtirish talab kilinadi. Kurgazma ansamblining bulajak tarkibiy kismi sifatida u nafakat eksponatlarning texnik darajasiga mos bulishi kerak, balki yukori texnik darajada tayyorlanganligini xam uzida ifodalashi kerak. Zamonaviylik buyicha kurgazma xar doim kelajakka karatilgan buladi. U barcha yangi narsalarni-yangi ishlangan buyumlarni, yangi texnologiyani, ilmiy kashfiyotlarni propaganda kiluvchi ya'ni tarjib-tashvik kiluvchi sifatida maydonga chikadi. Buning uchun jixozlar yukori texnik darajada bulishi talab kilinadi. Yukori texnik darajadagi jixozlarga fakatgina ularni sanoat jixatdan tayyorlash orkali erishiladi. Ishlab chikarish uslublari bizga yangi materiallar xamda koplamalardan keng foydalanishni, murakkab metall kesimlarni yaratish imkonini beradi. Bu esa bizga kurilma stendlarni uzgartirish xamda turli xil shakllar keltirib chikarish imkonini beradi.

3. Yoritish xam rang singari kurgazma ansamblining estetik kiyofasini shakillantirishda xamda eksponatlarni kuzdan kechirishda kulay sharoitlarni yaratishda muxim vosita xisoblanadi. Muzey kurgazmasini yoritish uchun san'atkor loyixasi bir necha vazifalarni bajarishga tugri keladi.

Yoritish tizimini tanlash muzeyning arxitekturaviy binosiga xamda muzeyning yoritish tizimiga boglik (xakikiy, sun'iy, aralash). Bu xolatda muzey ekspozitsiyasi spetsifikasining murakkabligi e'tiborga olish lozim. Yoritish tizimi ekspozitsiya kilinuvchi muzey predmetlarining tarkibini va uziga xos xususiyatlari (yoruglikka chidamligi) e'tiborga olinadi.

Xakikiy ya'ni tabiiy yoritish (tungi soatlarda beriladigan sun'iy yoritishni xisobga olgan xolda) XIXasr oxiri va XX asr boshlarida kurilgan kupchilik muzeylarda saklanib kolgan. Ulardagi arxitektura yodgorliklari xamda san'at asarlari yukoridan, yukori-yondan xamda yondan yorilib turadi. Kunduzgi yoruglik uzining estetik afzalliklariga ega.

Lekin tabiiy yoruglik tarkibidagi ul'trabinafsha xamda ul'trakizil nurlari orkali kup eksponatlarga uzining salbiy ta'sirini kursatadi. eksponatlarga nisbatan buladigan bunday zararni oldini olishda muzeyning yukori kismi va oynalariga maxsus oynalar, (urnatilgan) fil'trlar, yogoch darchadalar, vitrinalarga esa pardalar urnatiladi. Yoruglikni uta sezuvchan eksponatlarni ularning kopiyalari bilan almashtiriladi yoki sun'iy yoruglik bilan yoritiladi.

Xozirda juda kup yangi binolar oynalarsiz proektlanayapti. Ularda tabiiy yoruglik urnida boshkarish xamda uzgartirish oson bulgan sun'iy yoruglik ishlatiladi.

Muzey zallarni yoritishda bir xillikka ya'ni bir me'yorga tayanish kerak. Agarda bunga tayanmasa tashrif buyuruvchining kuzlarining kurish kobiliyatini kuchli yoritilishdan past yoritilishga yoki korongilikka keskin utish bilan toliktirib kuyishi mumkin. SHuning uchun bir tekislik bilan yoritilish tashrif buyuruvchilarning kurish kobiliyati (adakto) yoruglik adaptatsiyasi bilan boglik muammolarni bartaraf etadi.

4. Muzey kurgazmasini loyixa va yaratishda uz ichiga turli yunalishdagi muzey ishchilari, rassomlar va arxitektorlarning ijodiy guruxi, dizaynerlar. Audiovizual vositalar buyicha injenerlar, tarixchi-olimlar. Iktisotchilar, psixologlar, soyiologlar, pedagoglar, ulkashunoslar, xalk xujaligi mutaxassislarini kamrab oluvchi ijodiy jamoa katnashadi. Rejali ishni tashkillashtirish va belgilangan muddatlarda proektni amalga oshirish uchun xar bir katnashchining vazifalarini proektlashning xar bir etapida tutgan faoliyat xarakteriga karab bir tizimga (ketma-ketlik asosida) solish zarur.

Boy ekspozitsion tajriba asosida ishlab chikarilgan normativlar asosida muzey ekspozitsiyalarini ijodiy proektlash boskichlari kuyidagicha:

1. Ob'ektni chukur va xar tomonlama urganish.

2. Asosiy yunalishni ishlab chikish .
3. Eskizning loyixasini ishlab chikish.
4. Ishchi loyixalash.

Me'moriy-badiiy loyixalash buyicha ishlarni boshlashda asosiy xujjat bulib ilmiy kontseptsiya ya'ni ilmiy goya xizmat kiladi. U kurgazmani ilmiy jixatdan ishlab chikishda birinchi boskich bulib, uziga kurgazmaning asosiy goyasi xakida tulik tavsifga ega buladi. Ilmiy kontseptsiya asosida muzeyning Ilmiy Kengashida muxokama kilinib, tasdiklanadigan bosh karor yaratiladi.

Ikkinchi boskich — bu keng mavzuviy tizim asosida muzeyning ilmiy jamoasi tomonidan tayyorlanadigan, loyixaning eskizini ishlab chikarishdir. Bu boskichda ijodkor ekspozitsion materiallar bilan batafsil tanishib chikadi. Proektning eskizi (dastlabki chizmasi) xam muzeyning Ilmiy kengashi xamda ijodiy kengash tomonidan kurib chikilib, tasdiklanishi shart.

Uchunchi boskich — bu ishchi loyixasidir. Ishchi loyixalash muzey mavzuviy kurgazma rejasi asosida amalga oshirilib, arxitektura — badiiy loyixa muallifi raxbarligida kurib chikiladi xamda tasdiklanadi. Texnik xujjatlashtirishni tayyorlashda shartnoma asosida ishlaydigan turli soxa mutaxasislari djalb kilinadi.

Ekspozitsiyaning arxetektura — badiiy jixatini zamon talablariga mos kilib yaratish kiyinlikning yukori darajasidagi ijldiy vazifa xisoblanadi. Bu vazifani bajarish uchun uzining shu vazifaga uz xissasini kushadigan, turli xil xususiyatlarga ega bulgan, ba'zan bir-birga karama karsha bulgan elementlarni bir butun ansambilga birlashtirish zarur buladi.

Badiiy loyixalashning boskichlarini kurib chikishda bajarilayotgan aloxida turdagi ishlarga tavsif berish xamda proekt ishini normal xolda kechishi va uning yukori darajaga erishish uchun ilmiy va badiiy jamoalarning uzaro (bir-birga) ta'sir yullarining ishlab chikish kerak. Tajriba shuni kursatadiki. Samarali xamkorlik fakatgina ijodkorning ilmiy proektlash shuning birinchi boskichda kushilishi xollari yuz beradi.

Vakt buyicha esa bu ishning dastladki boskichi ya'ni ob'ektni urganish boskichiga tugri keladi.

Bu davr mobaynida ijodkor muzey faoliyati xakidagi ilmiy xujjatlar bilan, nishr kilingan adabiyotlar, ishchi materiallari bilan tanishadi, proektlarning muxokamasida katnashadi xamda foiz va kurgazmalar bilan yakindan tanishadi. SHunday kilib, tayyorlov boskichi uz oldiga ijodkorni xar xil ma'lumot bilan ta'minlash, keyingi ishda samarani oshirish maksadini kulladi. Kurgazmaning mavzuviy tuzumining ijodkorlar bilan birga taxlil kilishda, ilmiy yordamchilar birinchi navbatda kurgazma arxitektura — badiiy jixatining bosh goyalariga uz e'tiborlarini karatishlari kerak. CHunki ular butun kurgazma tashkiy kiyofasini shakllantiruvchi bosh manba bulib xizmat kiladi.

Ijodkor kurgazma joyi bilan batafsil tanishib chikish zarur. Buning uchun muzey jamoasi muzeyning ichki tuzilishi xakidagi kerakli ma'lumotlar bilan ta'minlashi shart.

Ijodkor uchun muzeyga tashrif kiluvchilarning tarkibi, ularning kizikishlari xakida ma'lumotlar eng muxim xisoblanadi.

Loyixalashning dastlabki boskichida ijaodkor tomonidan kilingan jiddiy xamda xar tomonlama ish, usha muzeyning ilmiy jamoasi bilan kalin munosabatlar xamda uzaro xam fikrlikni urnatishda xamda steriotiklar, shablonlarni kullamaslikka olib keladi.

5. Muzey loyixasini tasdiklangan loyixasini amalga oshirish boskichida mualliflar jamoasi kurgazmaning tarkibi va shaklini aniklash va tuldirish uchun turli yunalishlarda faol ish olib boradi. Loyixani amalga oshirishda mualliflar jamoasi bilan uzaro yakinlikda ishlashga turli soxa mutaxasislari jalb kilinadi. Ular birgalikda rasmiylashtirishning monumental- dekorativ elementlari, garafik ishlar, audiovizuav vositalar — kinofil'mlar, slaydfil'mlar kabul kilinib., estetik tomondan baxo beriladi. Lekin xozirgacha xam kurgazma san'atining asosiy vositasi bulib fotosuratlar xizmat kilmokda. Oxirgi yillarda predmetlar xakida muxitni shakllantirishda katta formatdagi fotosuratlar muxim urin egallay boshladi. Stentlar uchun olinidigan fotosuratlar asosan jilosiz foto kogozlarga chikariladi.

CHunki jiloli kogoziardagi doglar kelayotgan nurni notugri kaytaradi va fotosuratning xakikiy ifodasini buzib kursatadi.

Tayanch iboralar.

Muzey kurgazmasi, Muzey kurgazmasini loyixasi, muzey kurgazmasini loyixalashning me`moriy badiiy echimi, kurgazma ansambili, kurgazma zallarini yoritish talablari.

Nazorat uchun savollar.

1. Muzey kurgazmalarini ilmiy loyixalash nima?
2. Kurgazma ansambili deganda nimani tushunasiz?
3. Kurgazmaning me`moriy badiiy echimi nima ?
4. Kurgazma uchun zarur uskunalarni tayyorlash kanday amalga oshiriladi?
5. Kurgazma zalini yoritish talablari kanday?
6. Kurgazma zaini yoritishni tugri tashkil etish kanday axamiyatga ega?
7. Kurgazmakni ilmiy loyixalash necha boskichga bulinadiyu
8. Kurgazmaning loyixalashning birinchi boskichida kanday ishlarni amalga oshiriladi?
9. Kurgazmaning loyixalashning ikkinchi boskichida kanday ishlarni amalga oshiriladi?
10. Kurgazmaning loyixalashning uchunchi boskichida kanday ishlarni amalga oshiriladi?

Manba va adabietlar.

1. Muzeyshunoslik. Moskva.1988 yil.
2. Muzeyning xarorat-namlik va eruglik tizimi. Moskva.1971 yil.
3. N.Sodikova. Madaniy edgorliklar xazinasi. Toshken.1981 yil.
4. Instruksiya po uchetu i xraneniyu muzenix tsennostey v muzeyax sistemi.-Moskva.1977 yil

15-Mavzu: Tarbiyaviy ishlar tizimida muzeylarning o'rnini

Reja:

- 1. Kirish**
- 2. Muzey pedagogikasi**
- 3. Muzeylarning goyaviy-tarbiyaviy, ta'limiy ishlarning turlari va shakllari**
- 4. Muzeyning ommalashuvi. Axborot va reklama**
- 5. Xulosa**

I. Kirish. Ommaviy ishlarning maqsadi, vazifalari va xususiyatlari.

Muzeylarning ommaviy-goyaviy, ta'limiy ishi kommunikatsiyasining muhim elementini tashkil qilgan holda, kamolotga etgan, ijtimoiy faol shaxsni shakllantirishga, uni g'oyaviy, ahloqiy, estetik tarbiyalashga, bilimdonligini, axborotlilikini chuqurlashtirishga yunaltirilgan.

Muzey Kommunikatsiyasining ekspozitsiya vistavka va boshqa ko'plab shakllaridan foydalangan holda muzeylar aholining turli ijtimoiy, kasbiy, turli yoshdagi kategoriyalariga ta'sir ko'rsatadi.

Ommaviy ish doirasi muzey faoliyatining boshqa yo'nalishlari bilan yaqindan alokadorlik asosida ko'rib chiqilmog'i lozim.

Muzeylarning goyaviy-tarbiyaviy, ta'limiy ishi, ilmiylik, xayot bilan alokadorlik kabi printsiplarga tayanadi.

Muzeylar milliy istiklol mafkurasini xalkimiz kalbiga va ongiga singdirishda, milliy uzligimizni anglashda, ijtimoiy faollikni urgatishda, komil insonni tarbiyalashda juda katta axamiyatga ega.

Tarixiy profildagi Muzeylarning tarbiyaviy potentsialini o'ziga xos xususiyatlari asosida xalkning kup kirali tarixini aks ettiruvchi bevosita guvohliklar, asl Yodgorliklardan foydalanish yotadi.

Predmetlilik printsipti, nafakat tarixiy bilimlar targ'ibotining o'ziga xosligini ta'minlaydi, balki yukori darajadagi isbotlilik, ta'sirchanlik va tabiiyki "tarix bilan tarbiyalash" ning faolligini ta'minlaydi. Muzeylar targ'ibotga kuyilayotgan zamonaviy talablarga amal kilib bilimlarni yanada ishonchlirok, imkon kadam kuogazmali va xotirada mustaxkam qoladigan etib etkazishga intiladilar.

Muzey pedagogikasi

Zamonaviy jamiyat muzeyning goyaviy-tarbiyaviy va ta'limiy imkoniyatlaridan mumkin kadam samarali foydalanishdan manfaatdordir. Muzey faoliyatining bu yknalishi nazariy va ilmiy-metodik asoslash zaruriyati yangi maxsus ilmiy fan-muzey pedagogikasining vujudga kelishini belgilaydi.

Muzeyning pedagogik ta'sirini mazmuni, metodlari va shakllari, axolining turli kategoriyalarga ta'sirining xususiyatlari, shuningdek, muzeyni madaniy muassasalar tizimidagi o'rnini belgilash bilan bog'lik muammolar muzey pedagogikasining predieti xisoblanadi.

SHuning munosabati bilan muzey pedagogikasi tomonidan:

- muzey pedagogik jarayonning konuniyatlari va ulardan amaliyotda foydalanish, pedagogik raxbarlik darajasini ustirish imkoniyatlari urganiladi.
- Muzeylarning muzey auditoriyasining turli ijtimoiy va yosh guruxlarga pedagogik ta'sirining xususiyatlari aniqlanadi
- Turli profildagi, tipdagi, turdagi muzeylar goyaviy-tarbiyaviy, ta'limiy faoliyati tajribalari umumlashtiriladi va shu asosda ilmiy metodik kursatmalar ishlab chikiladi va takomillashtiriladi.
- Muzeylarning boshqa pedagogik muassasalar bilan xamkorlikdagi ishining yanada samarali shakl va metodlari aniqlanadi.

- Muzeylarning pedagogik imkoniyatlarini amalga oshirilishning rivojlanishi prognoz kilinadi.

Muzey pedagogikasi tomonidan xal etiladigan masalalar katoirga ijodiy kobiliyatlarini rivojlantirish, faol xayotiy pozitsiyani ishlab chiqish kabi-shaxs shakllanishining turli jarayonlarini faollashtirish xam kiradi.

Muzeyda pedagogik tadbirlarni tashkil etish, ularni boshqarish, yangi shakllarni aniqlash va joriy qilish tomoshabinlarni kizikishlarini, muzey axborotini uzlashtirishini o'rganishga tayanadi

Muzey pedagogikasi yoshlarga aloxida e'tibor beradi. Maktab yoshidagi va maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlash istikbollidir.

Ishchilar va kishlok axolini muzeylarga jalb etish bugungi kundagi eng dolzarb muammolardan xisoblanadi.

Muzey pedagoglari va pedagogik tarkibni tayyorlash va malakasini oshirish muzey pedagogikasining asosiy vazifalaridan biridir. Mazkur fanning ilmiy va amaliy yutuklaridan Oliy ukuv yurtlarida muzeyshunoslarni tayyorlashda, muzey xodimlarini malakasini oshirish institutlari va kurslarida, nazariy va amaliy mashgulotlar dasturini ishlab chiqish va uikazishda foydalaniladi.

Muzey pedagogikasi tomonidan ishlab chikiladigan maslalar doirasiga goyaviy-tarbiyaviy, ta'limiy faoliyatni tashkil etish va rivojlantirishni tashkil etish va tejalagtirish metodikasi va amaliyoti xam kiradi.

Muzeylarning goyaviy-tarbiyaviy, ta'limiy ishlarning turlari va shakllari

Muzey faoliyatining bu yo'nalishi pedagogik faoliyatning bir kismi xisoblanadi va uning oldiga doimo yangi talablar kuyiladi, yanada keng imkoniyatlar ochiladi. Uning fazifalari, shakl va metodlari turli-tumandir.

Ekskursiya ishi.

Asosiy tushunchalar: "Ekskursiya", "Ekskursiya metodi", "Ekskursovod".

Ekskursiya deb muzey va muzey tashkarisidagi ob'ektlarni bilish va tarbiyaviy maqsadlarda mutaxassis-ekskursovod raxbarligida belgilangan mavzu va yo'nalish buyicha jamoaviy tomosha qilishdir. Bu ta'rifga ikki uzaro boglik tushuncha kiradi: ekskursiya muzeyni yoki muzeydan tashkari ob'ektni kurgani kelgan odamlar guruxi va ekskursiya ilmiy pedagogik mexnat turi, u muzey ekspozitsiyasini, vistavka, ob'ektni namoyish qilish tizimini ishlab chiqish va amalga oshirishdan iborat bo'ladi.

Muzey pedagoglari tomonidan ishlab chikiladigan ekskursiyalar bir-biridan mavzusining xarakteri, vazifasi, gurux tarkibi, uning istaklari va muzey madaniyatiga oshnoligiga karab farklanadi, lekin bu ekskursiyalarning barchasi bitta umumiy belgiga ega-ular yagona metodik asos-ekskursion metod asosiga kuriladi.

Muzeyga kelgan gurux bilan ekskursovodning bevosita mulokoti ekspozitsion metodning asosiy xususiyati xisoblanadi. Bu mulokot jarayonida, muzey ekspozitsiyais bazasida muzeyning ta'limiy va tarbiyaviy vazifasi amalga oshiriladiyu

Ekskursion metod asosida ko'rgazmali idrok, muzey ob'ektining jonli ifodasi yotadi. Muzeyda kulaniladigan "karash bu xali kurish degani emas" ("Smotret' ne znachit' videt'") degan aforizm bor. Bu aforizm ekspozitsion metodning asosiy vazifasini eslatib turadi. Bu vazifa "kurishga" o'rganish, ya'ni tomoshabin butan ekspozitsiyani va uning aloxida elementlarini tomosha kila turib uning asosiy xususiyatlarini ajrata olishga, undagi axborotni egallay bilishga urgatishdir.

Ekskursiya ekskursovod va tomoshabinlar guruxining xaamkorlikdagi ishidir. Guruxlarning qanday tarkibda bo'lishidan kat'iy nazar ekskursovodning vazifasi guruxning xar bir asosini muzey ostonasidan kadam bosib utgandan sung o'ziga

xos dunyoga, uzining unsiz tilida buyuk tarixiy voqealar xaqida xikoya qiluvchi tarixiy manbalar va Yodgorliklar dunyosiga tushib kolganligiga ishonitirish kerak. ekskursovod: bilimlilik; e'tikodlilik; nutk madaniyati; mimika; xulk, tashki kurinish.

Muzey tomonidan utkaziladigan ekskursiyalar turli-tumandir. ekskursiyalar kuyidagilarga karab ajratiladi: utkazish joyi va kursatish ob'ektiga karab, tematikasining xarakteri; maqsadli vazifasiga karab; ekskursion guruxlar tarkibiga karab.

Utkazish joyi va kursatish ob'ekti: a) muzey ichida: ekspozitsiya, vistavka, fond saqluvi. b) me'morchilik, tarixiy, madaniy Yodgorliklar. v) kompleks ekskursiyalar.

Tematikasining xarakteri:

a) Obzor ekskursiyalar muzey xaqidagi umumiy tasavvurlar beriladi. b) Ixtisoslik fani mavzusidagi ekskursiyalar ikki xil bo'ladi. 1) bir nechta tarixiy davrlarni kamrab oladi. Masalan: "Ijtimoiy-iktisodiy farmatsiyalarning vujudga kelishi va rivojlanishi". v) ixtisoslashtirlgan - tarixiy pozitsiya materiallaridan boshqa fanning u yoki bu masalani yoritish uchun.

Maqsadli vazifasi:

a) Ilmiy ma'rifiy ekskursiyalar;

b) Ukuv ekskursiyalari (ukuvchilar; utilgan materialni chukurlashtirish, mustaxkamlash; ekskursiya dars).

Ekskursiya guruxlari tarkibi:

Ekskursiya guruxlari, yoki, ijtimoiy, kasbiy va milliy tarkibi, ma'lumoti, yashash joyi bilan farkanadi. Xar biriga bir xil mavzuga o'ziga xos yondoshish talab kilinadi.

Ekskursiyaning sifati kup jixatdan uni ilmiy va metodik tayyorlashni tashkil etishga boglik bo'ladi.

Ekskursiyani tayyorlashning asosiy boskichlarini kursatib utamiz.

Birinchi boskich muzeyning yillik rejasidan kelib chikib ekskursiya mavzusini aniqlash, uning mazmuni bilan tanishish. Buning uchun adabiyotlarni, asosan ukuv kullanmalarni va mazkur mavzudagi muzey ekspozitsiyasini boskich - ekskursiya rejasini tuzish. Bu boskichda mavjud adabiyot va manbaalar tulik urganiladi, fondlarda maxsus mashgulotlar olib boriladi.

Ekskursiyaning utkazilishi:

a) namoyishkorona ekskursovod "kurishga" yordam beradi. (kursatishni suz bilan kushilishi). b) xikoyali tomoshabin ekspozitsiyaga suz bmlan, ekskursovodning xikoyasi bilan kiziktiriladi. v) evristik (evrika) savol javob shaklida.

g) vazifa berish. d) uyin usuli rolga kirishish. e) ma'ruza illyustratsiya.

Xar bir ekskursiya uch kismdan: kirish suxbati; ekskursiyaning asosiy kismi; yakuniy suxbatdan iborat bo'ladi. Birinchi kism gurux bmlan tanishish va muzeyni tanishtirish uchun juda muximdir.

Boshqa turlari.

1. Muzey darslari va yozma ishlar.
2. Tugaraklar va klublar
3. Muzey olimpiadalari va konkurslar.
4. Ma'ruzalar va tematik kechalar.
5. Muzeylar xuzuridagi ilmiy yordamchi kabinatlar o'ziga xos kichik muzeylar
6. ochik eshiklar kuni (odatda 18 may xalkaro muzeylar kunida).
7. Biror bir soxaviy bayramga bagishlangan tadbirlar.
8. Muzeobus yoki vagondagi muzey.

Mavzuning almashinuvi. Axborot va reklama

Bugun jamiyatimizda yuz berayotgan tub ijtimoiy-iktisodiy uzgarishlar, xalkning malaniy darajasini usib borishi, tarixga, tarixiy Yodgorliklarga kizikishni ortib borishi, oxil-okibat muzeylarning ommalashuviga olib kelmokda. SHu bilan birga jamiyatchilikda axborotni boshlangich maktabdan olishga bo'lgan intilish kuchaymokda. Briok bu ob`ektiv jarayonlar, muzeyni ommaviylashtirishga kushimcha kuch sarflashdan ozod kilmaydi. Muzeyning ilmiy nashrlari uning ommaviylashuviga katta xissa kushadi. Kataloglar fondlar xaqida ma`lumot beradi, muzey predmetlarini tushinishga yordam beradi.

Muzeylarning ommaviylashtirishda va reklamasida ommaviy axborot vositalarining o'rni juda xam katta. Ular uz dasturlarida va saxifalarida muzey ishini yoritishadi, muzey ekspozitsiyasini, ularda saklanayotgan predmet va kolleksiyalarini kursatishadi, ular xaqida xikoya qilishadi, reklama ma`lumotlarini berishadi.

Muzey reklamaning turli shakllaridan foydalanadi. Reklamalar butun axoliga karatilgan yoki muzeyga keluvchilarning biron - bir kategoriyasiga karatilgan bo'lishi mumkin. Afisha muzey reklamasining an`anaviy shakli xisoblanadi. U tasvir va matnning birligida muzeyning bir butun obrazini beruvchi, uning diqqatga sazovor tomonlariga, ekspozitsiya yoki vistavkaga bagishlangan buyokli yoki chizma plakatdir. Afisha diqqatni jalb etish, muzeyga borish istagini xosil qilish kerak. Afishaning mazmuni tez-tez uzgarib turadi, lekin uning ayrim elementlari doimiy bo'lishi lozim, masalan muzeyning emblemasi.

- 1) esdalik bukletlar; - znachoklar;
- 2) otkritka; - konvert; - marka; kalendarlarda muzey va uning eksponatlarining tasviri.

Amaliy mashg'ulot mavzulari ruyxati.

1. Muzeyshunoslik faniga kirish.
 1. Fanning ob`ekti va predmeti.
 2. Muzeyshunoslikning asosiy tushunchalari.
 3. Muzeyshunoslik uslublari.
2. O'zbekistonda dastlabki muzeylarning vujudga kelishi.
 1. O'rta asrlarda muzeylarning shakllanishi.
 2. O'rta Osiyoda rus bosqini davrida madaniy boyliklarni talon taroj qilinishi.
 3. Chorizm istilosi davrida muzey ishi.
- 3-4. Sho'rolar davrida muzey ishi.
 1. Sovet xukumatining muzeylar soxasidagi chora tadbirlari.
 2. Turkomstaris va uning faoliyati.
 - 3 O'zkomstaris va uning faoliyati.
 4. Urush yillarida muzeylar ishi.
 5. 1945-1980 yillarda muzeylar ishi.
5. Mustakillik yillarida muzey ishi.
 1. Muzeylar ishini yanada yaxshilash takomillashtirish to'g'risida prezident farmoni.
 2. Mustaqillik yillarida tashkil etilgan muzeylar.
 3. Temuriylar tarixi va Olimpiya shon-shuhrati muzeyi.
- 6-7. Muzey fondlari va fond ishi.
 1. Muzey fondi tushunchasi.
 2. Muzey fondlarini ilmiy asosda tashkillashtirish.
 3. Fond ishlarining asosiy yo'nalishlari.
 4. Muzey ashyolarini o'rganish uslubiyoti.
 5. Muzey ijtimoiy-madaniy institut sifatida.
8. Muzeylarni butlash.
 1. Muzey fondlarni butlash jarayoni.
 2. Butlashda dala tadqiqot ishlarining o'rni.
 3. Muzey ashyolarining ilmiy pasportlashtirish.
9. Muzey fondlarini xisobga olish.
 1. Muzey fondlarini xisobga olishning maqsad va vazifalari.
 2. Fondlarni xisobga olish va xisob xujjatlari.
 3. Muzey fondlarini ilmiy kataloglashtirish.
10. Muzey fondlarini saqlash.
 1. Muzey fondlarini saqlash tushunchasi.
 2. Fondlarni saqlash tartibi.
 - A) xarorat-namlik tartibi.
 - B) xavo iflosligidan saqlash.
 - V) yorug'lik tartibi.
 - G) biologik tartib.
 - D) mexanik shikastlanishlardan saqlash.
 - E) muzey fondlarini favqulodda vaziyatlarda saqlash.

11. Muzey fondlarini o'rganish.
 1. Muzey predmetlari tushunchasi.
 2. Tarix ixtisosi biyicha muzeylarning predmetlari.
 3. Muzey predmetlari ekspozitsiyaning asosiy yadrosi.
12. Muzeylarning Ilmiy Ma'lumotnoma Apparati.
 1. Umumiy tushunchalar.
 2. Kataloglar tizimi.
 3. Yo'lko'rsatkichlar tizimi.
- 13-14. Muzey kirgazmasi.
 1. Tarixiy muzeylar ekspozitsiyasining tuzilish prinsiplari.
 2. Muzey ekspozitsiyalarini tuzish metodlari.
 3. Tarixiy profildagi muzeylar ekspozitsiyasining tematik strukturasi.
 4. Ekspozitsion materiallar.
 5. Umumtarixiy muzeylar ekspozitsiyasi.
 6. O'lkashunoslik, etnografiya, ochiq osmon ostidagi va qo'riqxonalar muzeylar ekspozitsiyasi.
- 15-16. Muzey kirgazmasining me'moriy-badiiy echimi.
 1. Asosiy tushunchalar.
 2. Muzey ekspozitsiyalardini badiiy loyixalashning asosiy printsiplari.
 3. Muzey ekspozitsiyasi badiiy echim san'atining o'ziga xosliklari.
 4. Ekspozitsion ansambl'.
 5. Ekspozitsiyaning bosh qarori.
 6. Eskiz loyixasi.
17. Madaniy ma'rifiy ishlar va muzey.
 1. Muzey pedagogikasi.
 2. Muzeylarning g'oyaviy-tarbiyaviy, ta'limiy ishlarining turlari va shakllari.
 3. Muzeyning ommalashuvi. Axborot va reklama.
 4. Respublika tabiat muzeyi. Namangan viloyat o'lkashunoslik muzeyi.
 5. Andijondagi "Ark ichi" muzeylar majmuasi.
 6. O'zbekistonning muzey shaxarlari.
18. Me'moriy saltanat mijizalari.
 1. Buxoro.
 2. Samarqand.
 3. Xiva.

«Tasdiqlayman»
Kafedra mudiri
 _____**M. Qayumov**
 «_____» _____**200__ y.**

«Muzeyshunoslik» fanidan nazorat turlari va shakllari bo'yicha

BALLAR TAQSIMOTI
 (III semestr)

Nazorat turi	Nazorat shakllari	Xar bir nazorat uchun belgilangan maks. ball	Nazorat lar soni	Nazorat shakllari bo'yicha belgilangan maks. ball.
Joriy nazorat (jb)	1. og'zaki so'rash	5	1	5
	2. amaliy mashg'ulot	5	5	25
	3. daftar yuritish	5	1	5
	4. referat	5	2	10
Jami:			9	45
Oraliq nazorat	1. yozma ish	5x3	1	15
	2. o'zaki ish	5x3	1	15
	3. mustaqil ish	5x2	1	10
Jami:			3	40
Yakuniy Nazorat (Y.N)	1. og'zaki	15	1	15
Xammasi	-	-	13	100

Kafedraning 2008 yil yigilishidagi – sonli qarori bilan tasdiqlangan

Birinchi oraliq nazorat uchun savollar.

1. Muzey
2. Muzey ishi
3. Muzeyshunoslik
4. Semiotika
5. Muzeologiya
6. Muzey predmeti
7. Muzeyshunoslikning ob`ekti
8. Muzeyshunoslikning predmeti
9. Muzey tarixshunosligi
10. Muzey manbashunosligi
11. Muzeylar tig'risida prezident farmoni
12. "O'zbek muzey" jamg'armasi
13. "Moziydan sado"
14. Muzey fondlari
15. Fond ishi
16. Moddiy manbalar
17. Tasviriy manbalar
18. Yozma manbalar
19. Ilmiy yordamchi materiallar
20. Asosiy fondlar
21. Almashtirish fondi
22. Muzey kolleksiyasi
23. Muzey to'plami
24. O'zbekiston Respublikasi muzey fondi
25. Fond hisobi
26. Muzey predmetlarining klassifikatsiya qilish
27. Muzey predmetlari saqlash
28. Saqlash rejimi
29. Saqlash sistemasi
30. Harorat -namlik rejimi
31. Agressiv gazlar
32. Yorug'lik rejimi
33. Dezinfektsiya
34. Dezintseksiya
35. Konservatsiya
36. Restavratsiya
37. Muzey ko'rgazmasi
38. Mavzuli ko'rgazma
39. Vaqtinchalik ko'rgazma
40. Ansambllik ko'rgazma
41. Ko'rgazmaning ilmiy kontseptsiyasi
42. Ko'rgazmaning tematik strukturasi

Ikkinchi oraliq nazorat uchun savollar.

1. Tematik ekspozitsiya rejasi
2. Bosh qaror loyihasi
3. Texnik ishchi loyishasi
4. Muzey eshtiyoji
5. Feodalizm davrida muzey ishi
6. Chor mustamlakasi davrida muzey ishi
7. SHirolar darida muzey ishi

8. Mustaqillik va muzey ishi
9. Jamoatchilik muzeylari
10. Buxoro muzey majmuasi
11. Samarqand muzey majmuasi
12. Xiva muzey majmuasi
13. Muzeyshunoslikning metodlari
14. Muzeylar tizimi
15. Usmon qur`oni
16. Ashmad Yassaviy maqbarasi
17. Go`ri Amir maqbarasi
18. Turkkomstaris
19. Ermitaj
20. Osiyo muzeyi
21. Dokumentalistika
22. Numizmatika
23. Milliy muzeylar
24. Kolxoz muzeylari
25. Eksponat
26. Kolxozlashtirish
27. Xalq muzeyi
28. Totalitar tuzum
29. Biologik zararkunandalar
30. "Oltin meros"
31. O`zbekiston tarixi davlat muzeyi
32. Arslonxon minorasi
33. Metropoliten muzeyi
34. Metropoliten muzeyi
35. Muzey predmetining tili
36. Afrosiyob
37. Ko`ksaroy
38. Shohi zinda
39. Avesto
40. Mahalliy materiallar
41. Tematik ekskursiya
42. To`rtko`l muzeyi

Yakuniy baxolash yozma ish va test variantlari

1-variant

1. Muzey
2. Tematik ekspozitsiya rejasi
3. Muzey ishi

2-variant

1. Bosh qaror loyihasi
2. Muzeyshunoslik
3. Texnik ishchi loyihasi

3-variant

1. Semiotika
2. Muzey ehtiyoji

3. Muzeologiya

4-variant

1. Feodalizm davrida muzey ishi
2. Muzey predmeti
3. Chor mustamlakasi davrida muzey ishi

5-variant

1. Muzeyshunoslikning ob`ekti
2. Sho`rolar davrida muzey ishi
3. Muzeyshunoslikning predmeti

6-variant

1. Mustaqillik va muzey ishi
2. Muzey tarixshunosligi
3. Jamoatchilik muzeylari

7-variant

1. Muzey manbashunosligi
2. Buxoro muzey majmuasi
3. Muzeylar to`g`risida prezident farmoni

8-variant

1. Samarqand muzey majmuasi
2. "O`zbek muzey" jamg`armasi
3. Xiva muzey majmuasi

9-variant

1. "Moziydan sado"
2. Muzeyshunoslikning metodlari
3. Muzey fondlari

10-variant

1. Muzeylar tizimi
2. Fond ishi
3. Usmon qur`oni

11-variant

1. Moddiy manbalar
2. Ahmad Yassaviy maqbarasi
3. Tasviriy manbalar

12-variant

1. Go`ri Amir maqbarasi
2. Yozma manbalar
3. Turkkomstaris

13-variant

1. Ilmiy yordamchi materiallar
2. Ermitaj
3. Asosiy fondlar

	14-variant
1.Osiyo muzeyi 2.Almashtirish fondi 3.Dokumentalistika	
	15-variant
1.Muzey kolleksiyasi 2.Numizmatika 3.Harorat -namlik rejimi	
	16-variant
1."Oltin meros" 2.Agressiv gazlar 3.O'zbekiston tarixi davlat muzeyi	
	17-variant
1.Yorug'lik rejimi 2.Arslonxon minorasi 3.Dezinfektsiya	
	18-variant
1.Metropolitan muzeyi 2.Dezinseksiya 3.Metropolitan muzeyi	
	19-variant
1.Konservatsiya 2.Muzey predmetining tili 3Restavratsiya	
	20-variant
1.Afrosiyob 2.Muzey ko'rgazmasi 3.Ko'ksaroy	
	21-variant
1.Mavzuli ko'rgazma 2.Shohi zinda 3. Vaqtinchalik ko'rgazma	
	22-variant
1.Avesto 2.Ansambllik ko'rgazma 3.Mahalliy materiallar	
	23-variant
1.Ko'rgazmaning ilmiy kontseptsiyasi 2.Tematik ekskursiya 3.Ko'rgazmaning tematik strukturasi	

	24-variant
1.Muzey	
2.Tematik ekspozitsiya rejasi	
3.Muzey ishi	
	25-variant
1.Bosh qaror loyihasi	
2.Muzeyshunoslik	
3.Texnik ishchi loyishasi	
	26-variant
1.Semiotika	
2.Muzey ehtiyoji	
3.Muzeologiya	
	27-variant
1.Feodalizm davrida muzey ishi	
2.Muzey predmeti	
3.Chor mustamlakasi davrida muzey ishi	
	28-variant
1.Muzeyshunoslikning ob`ekti	
2.Sho'rolar darida muzey ishi	
3.Muzeyshunoslikning predmeti	
	29-variant
1.Mustaqillik va muzey ishi	
2.Muzey tarixshunosligi	
3.Jamoatchilik muzeylari	
	30-variant
1.Muzey manbashunosligi	
2.Buxoro muzey majmuasi	
3.Muzeylar to'g'risida prezident farmoni	
	31-variant
1.Samarqand muzey majmuasi	
2."O'zbek muzey" jamg'armasi	
3.Xiva muzey majmuasi	
	32-variant
1."Moziydan sado"	
2.Muzeyshunoslikning metodlari	
3.Muzey fondlari	
	33-variant
1.Muzeylar tizimi	
2.Fond ishi	
3.Usmon qur`oni	
	34-variant

- 1.Moddiy manbalar
- 2.Ashmad Yassaviy maqbarasi
- 3.Tasviriy manbalar

35-variant

- 1.Go'ri Amir maqbarasi
- 2.Yozma manbalar
- 3.Turkkomstaris

36-variant

- 1.Ilmiy yordamchi materiallar
- 2.Ermitaj
- 3.Asosiy fondlar

Testlar.

1-variant

- 1.Veselovskiy ta`biri bilan aytganda musulmon adabiyotida eng ukimishli kishi kim?
A)A.Askarov. *B)Abu Said. C)Mirzo Abdullo.DD)A.Donish.E)Furkat
- 2.Mirza Abdullo Buxoriyning kasbi?
A)pichokchi. B)xattot. C)muxrkan. *D)savdogar. E) duradgor.
- 3.Evropada zamonaviy muzeylar kachon vujudga kela boshlagan?
A)12-13 asr *B)16-17asr. C)18-19asr D)10-11asr. E) 14-15 asr.
- 4.Vengriya milliy muzeyi kachon ochilgan?
A)1828y. V)1818y. *S)1802y. D)1820y. E) 1821 y.
- 5.Amir Temo'ning oltin uzugi kaysi muzeyda saklanadi?
A)Luvr. V)Ýrmitaj. S)Britaniya. *D)Metropoliten E) Koxira.
6. "Boburnoma" ning asl nusxasi kaerda saklanadi?
A)Tretyakov. V)Ýrmitaj. *S)Britaniya. D)London E) Luvr.
- 7.Praga milliy muzeyi kachon ochilgan?
A)1925y. V)1828y. S)1802y. *D)1818y. E)1820 y.
- 8.Berlindagi Ýski muzey kachon ochilgan?
A)1802y. V)1818y. *S)1828y. D)1838y. E)1820 y.
- 9.Turtkuldagi kolxoz muzeyida nechta eksponat bor?
A)700. V)900. S)850. *D)635. E)1100.
- 10.Gulbog sovxozi tarixi muzeyi kachon ochilgan?
A)1977y. V)1976y. *S) 1975y. D) 1980y. E)1982y.
11. Muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash va takomillashtirish tugrisida Prezident farmoni kachon kabul kilingan?
A)1999y 15 may. V)1992y 2iyul' *S)1998y 12yanvar'
D)1998y 5mart E)1999 y 15 aprel.
- 12.Muzeylar ishini kim boshqaradi? A) Adliya vazirligi. V) Madaniyat vazirligi.
S) Fanlar Akademiyasi. D) Oltin meros jamgarmasi. *E)Uzbek muzey jamgarmasi.
13. Uzbekiston madaniyat ishlari vaziri kim?
A) A. Inoyatov. V) B. Axmedov. S) N. Xabibullaev. D) I. Axrarov. *E) X. Juraev.
14. "Uzbek muzey" ning joriy nashri kaysi?
*A) Moziydan sado. V) Avlodlar dovoni. S) Tafakkur. D) Mulokot. E) Sado.

15. Muzeylarni takomillashtirish buyicha Vazirlar maxkamasining karori kachon kabul kilingan? A) 1991 yil 15 may. V) 1992 yil 12 iyun'. S) 1998 yil 12 yanvar'. *D) 1998 yil 5 mart. E) 1998 yil 9 aprel'.
16. Arslonxon minorasi kachon kurilgan? *A) 1127 yil. V) 1037 yil. S) 1017 yil. D) 1211 yil. E) 1210 yil.
17. Dukchi eshon kutubxonasidan nechta kulyozma olib ketilgan?
A) 250. *V) 194. S) 30. D) 500. E) 150.
18. 1895 yil Toshkentdagi arxeologiya etnografiya va antropologiya tugaragiga kim xabarlik kildi?
A) Bartold. V) Yakubovskiy. *S) Ostroumov. D) Tolstov. E) Gerasimov.
19. Toshkent muzeyi rus olimlarining tashabbusi bilan kachon ochilgan?
A) 1873 yil. *V) 1876 yil S) 1882 yil D) 1896 yil E) 1888 yil
20. 1896 yilda kaerda muzey ochilgan?
A) Buxoro V) Xiva S) Fargona *D) Samarkand E) Toshkent
21. 1918-1923 yillarda Turkistonda necha nafar yangi muzey ochildi?
A) 5 V) 10 S) 25 D) 50 *E) 4
22. 1899 yilda kaysi muzeylar vujudga keldi?
A) Toshkent V) Buxoro S) Fargona D) Ashxobod *E) S va D
23. Turkkomstaris kachon tuzilgan?
*A) 1922 y V) 1920 y S) 1924 D) 1927 y E) 1918
24. Samarkandni obod etishda katnashgan musavvir va nakkosh?
A) Muxammad Tabriziy *V) Abdulxay Bogdodiy S) Maxmud Dovud D) zargar Oltun E) Isfaxoniy
25. Amir Temur jamoasi masjidi kaysi yillarda kurilgan?
*A) 1399-1404 V) 1398-1403 S) 1400-1405 D) 1397-1402 E) 1396-1401
26. Muzeologiya atamasi kachon paydo bo'lgan?
A) XVI asr V) XVII asr S) XVIII asr *D) XIX asr E) XX asr
27. Muzey predmetlarini saqlash uchun kulay sharoit yaratish nima deyiladi?
A) Muzeyefikatsiya V) Komplektlash S) Restavratsiya
*D) Konservatsiya E) Rekonstruktsiya
28. Predmetlarni belgilarini urganadigan fan nima deyiladi?
A) Buyumshunoslik V) Tipologiya *S) Semiotika D) A va V E) V va S
29. Predmetlarni bir yoki bir necha belgisini umumiyligiga karab jamlanishi nima deyiladi?
*A) Fond V) Kolleksiya S) To'plam D) Ko'rgazma E) Vistavka.
30. Muzeylarni yoritish turlarini ko'rsating?
A) Tabiiy V) Sun'iy S) Murakkab D) Yunaltilgan *E) A, V, S, D
31. Muzeydagi yozma manbalar necha xil bo'ladi? A) 2 *V) 3 S) 4 D) 5 E) 6.
32. Kaysi rang muzey uchun eng makul rang xisoblanadi?
A) kora V) kizil *S) Sarik D) Kul rang E) Ok
33. Zararlangan predmetlarni kayta tiklash nima deyiladi?
A) Konservatsiya *V) Restavratsiya S) Rekonstruktsiya D) Deratizatsiya E) V va D.
34. Yogoch maxsulotlari uchun xarorat Q15 Q18 bo'lganda nisbiy namlik kancha bo'lishi kerak? A) 55-65 % V) 60-65 % S) 40-50% *D) 50-60 % E) 70-80%
35. Muzeyda kemiruvchilarga karshi kurash tadbirlari nima deb ataladi?
A) Dezinfektsiya *V) Derotizatsiya S) Dezinseksiya D) Defolyatsiya E) V va S.
36. Muzeyda mikroorganizmlarga karshi kurash tadbirlari nima deyiladi?
A) *Dezinfektsiya V) Derotizatsiya S) Dezinseksiya D) Defolyatsiya E) V va S.

2-variant

1. Arxeologiya va Ýtnografiya kafedralari qanday muzeylar doirasiga kiradi?A) Ilmiy-ommabop *V) Tadqiqot akademik S) Tabiiy D) Ukuv E)Kompleks.
- 2.Muzeyga keraksiz bo'lgan predmetlar kaysi fondga kiradi?
A) Asosiy fondV) Kolleksion fondS) Noyo'nalish fond
*D) Almashtiruv fondi E) Nodir buyumlar fondi.
3. Tasviriy manbalar necha guruxga bulib urganiladi?
A) 2 *V) 3 S) 4 D) 5 E) 7.
4. Rossiyadagi birinchi muzey qanday nomlangan?
*A) Kunstkamera V) Tret'yakov S) Ýrmitaj D) Pitergof E)Kishki saroy.
5. Odessa muzeyi kachon ochilgan?A) 1811 *V) 1825 S) 1826 D) 1805 E) 1820.
6. Kuyidagilardan kaysi biri kompleks muzeyga misol bula oladi?
A) Xarbiy muzey V) San`at muzeyi S) Biologiya muzeyi
*D) Ulkashunoslik muzeyi E) ukuv muzeyi.
7. Kuyidagilardan kaysi biri xalkaro muzeylar kengashi xisoblanadi?
A) YuNESKO V) Ta`sis *S) IKOM D) YuKOM E) YuNISEF.
8. Muzeum suzining ma`nosi?
A) Ajdodlar yodi V) Moziygox *S) Parilar exromi D) Xukumat binosi E) Ombor.
9. Muzey katologi nimalardan iborat bo'ladi?
A) Kursatkichlardan V) SHarxlar *S) Kartochkalar
D) Ma`lumotnomalar E) Ruyxatlardan.
- 10 . Boboraxim Mashrab muzeyi kachon ochilgan?
*A) 1992 y V) 1994 y S) 1995 y D) !996 y E) 1998y.
11. Dunyodagi eng katta muzey kaysi?
A) Luvr (Parij) V) Britaniya (London) *S) Tabiat (N'yu-York)
D) Metropolitan (N'yu-York) E)Ýrmitaj.
12. Olimpiya shon-shuxrati muzeyi kachon ochilgan?
*A) 1996 y V) 1995 y S) 1994 y D) 1997 y E) 1998 y.
13. 1996 yil 18 oktyabrda kaysi muzey ochilgan?
A) Olimpiya muzeyi V) San`at muzeyi *S) Temuriylar tarixi muzeyi
D) Amir Temur muzeyi E) Uzbekiston tarixi muzeyi.
14. "Olimpiya muzeyi jaxonda ikkinchi urinda turadi"- degan fikr kimga tegishli?
A) I.Karimov V) Pele *S) X.A.Samaranch D) Y.Blatter E)M.Abdullaev.
- 15.Rossiyada dastlabki muzeylarning paydo bo'lishi kimning nomi bilan boglik?
*A)Pyotr 1. V)Pyotr 2. S)Nikolay 2. D)Ekaterina 2. E)Aleksandr 3.
- 16.Dala tadqiqoti necha boskichda amalga oshiriladi?
A) 2. *V) 3. S) 4. D) 5. E) 7.
- 17.Musavvirlik asarlari uchun eng kulay xarorat mikdorini aniqlang?
*A)Q 12-Q18 S. V) Q18-Q20 S. S)Q14-Q15 S. D)Q12-Q20 S. E)Q10-Q12 S.
- 18.Yoruglikka chidamlilik darajasi yukori bo'lgan predmetni aniqlang?
A)suyak. V) kgoz. *S) metall. D) yogoch. E) gazlama.
- 19.Turkistonda dastlabki muzeyni tashkil etish tashabbuskori kim edi?
*A)A.Fedchenko.V) D.Ivanov. S) V.Bartol'd. D) V.Oshanin. E) I.Mushketov.
- 20.Muzeylarning nechta tipi bor?
A) 2 V) 5 S) 4 D) 6 *E) 3 .
- 21.Arablar Poykand shaxrida mislsiz boyliklarni talon taroj kilganliklari xaqida kim ma`lumot bergan?
*A) M.Narshaxiy. V) Tabariy. S) Istaxriy. D) Beruniy. E) Bayxakiy.
- 22." Yuz asarning xronologik ruyxati" ni kim tuzib chikkan?
A) A.Borns. V) N.Ostroumov S) A.Askarov *D) X.Fren E) SH.Ibroximov

23. Otashparastlarda Buxar suzi qanday ma`noni bildirgan?
 A) masjid V) devor S) kitob D) imon kasri *E) ilm makoni
24. Korakalpogiston Davlat muzeyiga kachon asos solingan?
 *A) 1968y V) 1976 y S) 1981 y D) 1966 y E) 1969 y.
25. Korakalpogiston Davlat muzeyiga kim asos solgan?
 A) A.Turdiyev. V) A.Voskresenskiy *S) I.Savitskiy. D) A.Oripov. E) V.Tixomir.
26. 1384-1397 yillarda Amir Temo'ning oltin tangalari kaerda zarb etilgan?
 *A) Xorazm. V) Buxoro. S) Fargona. D) Samarkand. E) Toshkent.
27. Buxoro Arkining kurilishi kaysi afsonaviy kaxramon nomi bilan bogliq?
 A) Nux *V) Siyovush S) Afrosiyob D) Kaykovus E) SHERi Kishvar.
28. Xiva tevaragidagi 6 km.lik devor kachon kurilgan?
 A) 1740 y V) 1860 y S) 1855 y D) 1384 y *E) 1842 y.
29. Temirchi misgarlar xomiysi kim?
 A) Nux *V) Dovud S) Sulaymon D) Yokub E) Som.
30. Muzey fondlari necha kismga bulinadi?
 *A) 2 V) 4 S) 5 D) 6 E) 8 .
31. Metropoliten muzeyi kaerda joylashgan?
 A) Angliya V) Frantsiya S) Rossiya *D) AKSH E) Turkiya.
32. A.Borns kaysi kompaniya vakili edi?
 A) Moskva. *V) Ost-Indiya. S) Gvineya. D) Ganza. E) Vest-Indiya.
33. Yoruglikk chidamlilik darajasi past bo'lgan predmetni aniqlang?
 *A) kgoz. V) gips. S) keramika. D) teri. E) shisha.
34. Turkkomstaris qachon tuzilgan?
 *A) 1922 y V) 1920 y S) 1924 D) 1927 y E) 1918
35. Samarkandni obod etishda katnashgan musavvir va nakkosh?
 A) Muxammad Tabriziy *V) Abdulxay Bogdodiy S) Maxmud Dovud
 D) zargar Oltun E) Isfaxoniy
36. Gulbog sovxozni tarixi muzeyi kachon ochilgan?
 A) 1977y. V) 1976y. *S) 1975y. D) 1980y. E) 1982y.

3-variant

1. Muzeylarni takomillashtirish buyicha Vazirlar maxkamasining karori kachon kabul kilingan?
 A) 1991 yil 15 may. V) 1992 yil 12 iyun'. S) 1998 yil 12 yanvar'.
 *D) 1998 yil 5 mart. E) 1998 yil 9 aprel'.
2. Arslonxon minorasi kachon kurilgan?
 *A) 1127 yil. V) 1037 yil. S) 1017 yil. D) 1211 yil. E) 1210 yil.
3. Dukchi eshon kutubxonasi dan nechta kulyozma olib ketilgan?
 A) 250. *V) 194. S) 30. D) 500. E) 150.
4. 1895 yil Toshkentdagi arxeologiya etnografiya va antropologiya tugaragiga kim raxbarlik kildi?
 A) Bartold. V) Yakubovskiy. *S) Ostroumov. D) Tolstov. E) Gerasimov.
5. Toshkent muzeyi rus olimlarining tashabbusi bilan kachon ochilgan?
 A) 1873 yil. *V) 1876 yil S) 1882 yil D) 1896 yil E) 1888 yil
6. 1896 yilda kaerda muzey ochilgan?
 A) Buxoro V) Xiva S) Fargona *D) Samarkand E) Toshkent
7. 1918-1923 yillarda Turkistonda necha nafar yangi muzey ochildi?
 A) 5 V) 10 S) 25 D) 50 *E) 4
8. 1899 yilda kaysi muzeylar vujudga keldi?

- A) Toshkent V) Buxoro S) Fargona D) Ashxobod *E) S va D
9. Rossiyada dastlabki muzeylarning paydo bo'lishi kimning nomi bilan boglik?
*A) Pyotr 1. V) Pyotr 2. S) Nikolay 2. D) Ekaterina 2. E) Aleksandr 3.
10. Dala tadqiqoti necha boskichda amalga oshiriladi?
A) 2. *V) 3. S) 4. D) 5. E) 7.
11. Musavvirlik asarlari uchun eng kulay xarorat miqdorini aniqlang?
*A) Q 12-Q18 S. V) Q18-Q20 S. S) Q14-Q15 S. D) Q12-Q20 S. E) Q10-Q12 S.
12. Yoruglikka chidamlilik darajasi yukori bo'lgan predmetni aniqlang?
A) suyak. V) kgoz. *S) metall. D) yogoch. E) gazlama.
13. Turkistonda dastlabki muzeyni tashkil etish tashabbuskori kim edi?
*A) A. Fedchenko. V) D. Ivanov. S) V. Bartol'd. D) V. Oshanin. E) I. Mushketov.
14. Muzeylarning nechta tipi bor?
A) 2 V) 5 S) 4 D) 6 *E) 3.
15. Arablar Poykand shaxrida mislsiz boyliklarni talon taroj kilganliklari xaqida kim ma'lumot bergan?
*A) M. Narshaxiy. V) Tabariy. S) Istaxriy. D) Beruniy. E) Bayxakiy.
16. Yuz asarning xronologik ruyxati" ni kim tuzib chikkan?
A) A. Borns. V) N. Ostroumov S) A. Askarov *D) X. Fren E) SH. Ibroximov
17. Turkkomstaris kachon tuzilgan?
*A) 1922 y V) 1920 y S) 1924 D) 1927 y E) 1918
18. Samarkandni obod etishda katnashgan musavvir va nakkosh?
A) Muxammad Tabriziy *V) Abdulxay Bogdodiy S) Maxmud Dovud
D) zargar Oltun E) Isfaxoniy
19. Amir Temur jom'e masjidi kaysi yillarda kurilgan?
*A) 1399-1404 V) 1398-1403 S) 1400-1405 D) 1397-1402 E) 1396-1401
20. Muzeologiya atamasi kachon paydo bo'lgan?
A) XVI asr V) XVII asr S) XVIII asr *D) XIX asr E) XX asr
21. Muzey predmetlarini saqlash uchun kulay sharoit yaratish nima deyiladi?
A) Muzeyefikatsiya V) Komplektlash S) Restavratsiya
*D) Konservatsiya E) Rekonstruktsiya
22. Predmetlarni belgilarini urganadigan fan nima deyiladi?
A) Buyumshunoslik V) Tipologiya *S) Semiotika D) A va V E) V va S
23. Predmetlarni bir yoki bir necha belgisini umumiyligiga karab jamlanishi nima deyiladi?
*A) Fond V) Kolleksiya S) To'plam D) Ko'rgazma E) Vistavka.
24. Muzeylarni yoritish turlarini kursating?
A) Tabiiy V) Sun'iy S) Murakkab D) Yunaltirilgan *E) A, V, S, D
25. Otashparastlarda Buxar suzi qanday ma'noni bildirgan?
A) masjid V) devor S) kitob D) imon kasri *E) ilm makoni
26. Korakalpogiston Davlat muzeyiga kachon asos solingan?
*A) 1968y V) 1976 y S) 1981 y D) 1966 y E) 1969 y.
27. Korakalpogiston Davlat muzeyiga kim asos solgan?
A) A. Turdiev. V) A. Voskresenskiy *S) I. Savitskiy. D) A. Oripov. E) V. Tixomir.
28. 1384-1397 yillarda Amir Temo'ning oltin tangalari kaerda zarb etilgan?
*A) Xorazm. V) Buxoro. S) Fargona. D) Samarkand. E) Toshkent.
29. Buxoro Arkining kurilishi kaysi afsonaviy kaxramon nomi bilan boglik?
A) Nux *V) Siyovush S) Afrosiyob D) Kaykovus E) SHeri Kishvar.
30. Xiva tevaragidagi 6 km.lik devor kachon kurilgan?
A) 1740 y V) 1860 y S) 1855 y D) 1384 y *E) 1842 y.
31. Temirchi misgarlar xomiysi kim?
A) Nux *V) Dovud S) Sulaymon D) Yokub E) Som.

32. Muzey fondlari necha kismga bulinadi?

*A) 2 V) 4 S) 5 D) 6 E) 8 .

33. Veselovskiy ta`biri bilan aytganda musulmon adabiyotida eng ukimishli kishi kim?

A) A. Askarov. *V) Abu Said. S) Mirzo Abdullo. D) A. Donish. E) Furkat

34. Mirza Abdullo Buxoriyning kasbi?

A) pichokchi. V) xattot. S) muxrkan. *D) savdogar. E) duradgor.

35. Evropada zamonaviy muzeylar kachon vujudga kela boshlagan?

A) 12-13 asr *V) 16-17 asr. S) 18-19 asr D) 10-11 asr. E) 14-15 asr.

36. Vengriya milliy muzeyi kachon ochilgan?

A) 1828 y. V) 1818 y. *S) 1802 y. D) 1820 y. E) 1821 y.

11. Reyting mezonlari

11.1. Talabalar bilimni baxolash mezonlari.

Fanga ikuv rejasi biyicha 120 soat ajratilgan. SHundan 30 soat ma`ruza, 42 soat amaliy mashgulot, 48 soat mustakil ishga ajratilgan. Talabalar bilimni joriy, oraliq va yakuniy basholash davomida nazorat qilib boriladi va 100 ballik sistemada basholanadi.

1. Oraliq basholash - fanning bir necha mavzularini qamrab olgan nazorat ishi itkaziladi. Talaba 40 ball tiplaydi.

2. Joriy basholash-amaliy mashgulot va mustaqil ish davomida talabaning bilimi va Amaliy kinikmalari aniqlanadi. Talaba 45 ball tiplaydi.

3. Yakuniy basholash-semestr yakunida tayanch atamalar asosida yozma ish shaklida itkaziladi. Talaba 15 ball tiplaydi.

Ball	Basho	Talabaning bilim darajasi
86-100	A`lo	Xulosa qila oladi, ijodiy fikrlaydi, amalda qillay oladi, moshiyatini tushunadi, yorqin aytib beradi, tasavvurga ega.
71-85	Yaxshi	Mustaqil fikrlaydi, amalda qillaydi, aytib bera oladi, tasavvurga ega.
55-70	Qoniqarli	Moshiyatini tushunadi, aytib Bera oladi, tasavvurga ega.
0-54	Qoniqarsiz	Aniq tasavvurga ega emas, bilmaydi, aytib bera olmaydi.

11.2. Semestrlar biyicha talabalar bilimni nazorat qilish turlari.

Jami o`quv yuklama											Jami	
Auditoriya yuklamasi									Mustaqil ish			
Se me str	Ma`ruza		Amaliy		labarotoriya		seminar					
	soat	ball	soat	ball	soat	ball	soat	ball	soat	ball	soat	ball
3	30	40					42	30	48	15	120	85

11.3. Talaba bilimni basholash mezonlari.

semestr	O.b	J.b	Ya.b	Jami	qon-siz	qon-li	yaxshi	a`lo
3	40	45	15	100	0-54	55-70	71-85	86-100
Sarlash bali 55 ball								

9. Mustaqil ish mavzulari

1. Muzeyshunoslikning boshqa fanlar bilan aloqalari.
2. Muzeyning ilmiy- tadqiqot va ilmiy ma`rifiy muassasa sifatidagi ahamiyati.
3. Muzey kolleksiyasi.
4. Dala tadqiqotlari.
5. Muzeydagi xisob shujjatlari.
6. Muzey fondlarini saqlash tizimi.
7. Muzey kataloglari.
8. Ta`lim tarbiya tizimida muzey ko`rgazmasining o`rni.
9. Ansamblli ko`rgazma.
10. Muzey ko`rgazmasini loyishalashning asosiy bosqichlari.
11. Muzey ko`rgazmasini badiiy loyixalash vazifalari.
12. Muzey ekskursiyasi.
13. Muzeyning ma`rifiy-tarbiyaviy ishlari.
14. Muzey reklamasi.
15. Tashkilot va koxona muzeylari.
16. Jamoatchilik muzeylari.
17. Xalq muzeylari.
18. Jamoat muzelariga davlat muzeylari tomonidan ilmiy-uslubiy rashbarlik.
19. Muzeylarning ommalashuvi.
20. Muzey pedagogikasi.
21. Namangan viloyat ilkashunoslik muzeyi.
22. Andijondagi "Ark ichi" muzeylar majmuasi.
23. O'zbekistonning muzey shaxarlari.
24. O'zbekiston muzeylari.

O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O`RTA MAXSUS
TA`LIM VAZIRLIGI

Namangan davlat universiteti

TARIX FAKUL`TETI

JAHON TARIXI KAFEDRASI

"Muzeyshunoslik"
fanidan

MALAKAVIY AMALIYOT DASTURI

Namangan - 2008

"Tasdiqlayman"
Namangan Davlat Universiteti
O`quv ishlari bo`yicha rektor o`rinbosari
S. Abdullayev.
"_____" avgust 2008 yil

MUZEYSHUNOSLIK FANIDAN
MALAKAVIY AMALIYOT

D A S T U R I

Fakul'tet:	-	Tarix
Kafedra:	-	Jahon tarixi
Ta`lim yo`nalishi	-	52022200-tarix
Bosqich	-	Ikkinchi
Semestr	-	4
Ja`mi	-	2 hafta 72 soat
Joriy baholash balli	-	40
Oraliq baholash balli	-	30
Yakuniy baholash balli	-	30
Yakuniy baholash amaliyot hujjatlari asosida o`tkaziladi.		

Tuzuvchi:	N.G`ofurov.
Taqrizchilar:	B. Isoqov Q. Asqarov

Mazkur ishchi dasturi O`zbekiston Respublikasi Oliy va o`rta maxsus ta`lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan namunaviy o`quv rejasi asosida tuzilib, Tarix fakul'teti jahon tarixi kafedrasining 2008 yil __ ____dagi yig`ilishida ma`qullangan.

Tarix fakul'teti dekani, Tarix fanlari nomzodi:	B. Talapov
O`quv-uslubiy bo`lim boshlig`i: Jahon tarixi kafedrası Mudiri t.f.n.:	V. Azizov. M. Qayumov

Malakaviy amaliyot davrida talablar:

Talabalar:

- kasbiy faoliyat shart-sharoitlari, muzeylarning ko'rgazmasi, moddiy texnika bazasi, kasbiy hujjatlar va ularning jamoasi bilan tanishadilar.
- malakaviy amaliyot davrida talabalar mutaxassisligi bo'yicha amaliyot rahbarlarining yordamida ish olib boradilar;
- talabalar amaliyot davrida olib borayotgan ishlarini har kuni kundalikda yoritib boradilar, har bir tadbo'rnining rejasi matni (konspekti)ni tuzadilar. Uni amaliyot rahbarlari tasdiqlatib oladilar.
- amaliyotchi talabalar o'zlari amaliyot o'tayotgan muzey muassasasida belgilangan qonunchilikka rioya etadilar va ularning ichki tartib qoidalariga bo'ysunadilar;
- talaba amaliyot davrida fakul'tet kafedralari tomonidan birlashtirilgan rahbarlarning topshiriqlarini bajaradilar.

Malakaviy amaliyotning sifatli bo'lishi uchun amaliyot davrida o'tkaziladigan quyidagi reyting mezonlari amalga oshirilish maqsadga muvofiq:

1. Joriy baholashda - malakaviy amaliyotga qatnashishi, doimiy ravishda materiallarni o'zlashtirish.
2. Oraliq baholash - mustaqil ish hujjatlar tuzatish va ularni tahlil qila olish.
3. Yakuniy baholash - talabaning malakaviy amaliyot davridagi namoyon etgan xislatlariga - sifatleri (bunda etika, estetika, madaniyati hisobga olinadi), professional sifatleri, ko'rgazma tuzatish, talabaning komp'yuter, texnika vositalaridan foydalana olish darajasi inobatga olinadi.

O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni va Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi ta'lim-tarbiya jarayonini jahon andozalari darajasiga ko'tarishni, respublikamizning ijtimoiy, iqtisodiy tarqiqiyoti talablari asosida oliy malakali kadrlar tayyorlashni yangicha tamoyillar asosida tashkillashni taqozo etadi.

Hozirgi zamon tarixchisining professional tayyorgarligi, umumiy ma'lumoti, ma'naviy ahloqiy qiyofasi kasbiy faoliyat bilan shug'ullanishning muhim shartlari hisoblanadi. Kadrlar tayyorlash Milliy dasturida mutaxassislarni professional jihatdan tayyorlashda amaliyotlarning o'rniga katta ahamiyat berilgan.

Malakaviy amaliyot bo'lg'usi tarixchini kasbiy faoliyatga tayyorlashda nazariy ta'lim bilan bog'lovchi asosiy bo'g'in hisoblanadi, talabalarning kasbiy faoliyatning dastlabki tajribalari bilan qurollantiradi.

Malakaviy amaliyotni ma'naviy-ma'rifiy, mafkuraviy, g'oyaviy yo'nalganligi, nazarî asoslanganligi, ta'limiy-tarbiyaviy xarakteri, uning tashkil etilishi, mazmuniga kompleks yondashuv, sistemaliligi hamda ketma-ketligi kasbiy samaradorlikning asosiy shartidir.

Malakaviy amaliyot talabalar amaliyotini tashkil etish to'g'risidagi "Nizom" asosida muzey bilan tuzilgan shartnomaga muvofiq tashkil etiladi.

Malakaviy amaliyot - bu bakalavr yo'nalishi predmetlarining nazariy materiallarini mustahkamlash jarayoni bo'lib, bevosita o'quv jarayonining amaliy davomidir.

Malakaviy amaliyot dasturi mutaxassislikning ixtisoslik tavsifnomasi, tanlangan ixtisoslik yo'nalishi, muzey muassasalarining xususiyatlari hisobga olingan holda ishlab chiqiladi.

Malakaviy amaliyotning maqsad va vazifalari.

1. Talabalarni universitetda olgan nazariy bilimlarini chuqurlashtirish, mustahkamlash va ularni amalda qo'llashga o'rgatish.
2. Bo'lajak tarixchilarda kasbiy malaka ko'nikmalari hosil qilish va etuk tarixchi sifat va fazilatlarini tarkib toptirish.

3. Talabalarda o'z kasbiga barqaror qiziqish va muhabbatni mustaqil bilim olishga ehtiyojni tarbiyalash, kasbiy faoliyatga ijobiy va tadqiqotchilik munosabatlarini hosil qilish.

4. Amaliyot o'tash jarayonida talaba muzey faoliyati bilan yaqindan tanishishi, viloyat o'lkashunoslik muzeyining ko'rgazmasi, fondlari, bilan tanishish, ekskursiyalar tashkil etishni o'rganish, ma'ruza o'qish, suhbatlar o'tkazishni mukammal o'rganishi lozim.

Malakaviy amaliyot muddati.

O'quv rejasiga muvofiq malakaviy amaliyotning muddati 2 hafta, 72 akademik soatni tashkil etadi. Amaliyot viloyat o'lkashunoslik muzeyida va tuman muzeylarida o'tkaziladi.

Malakaviy amaliyotga o'quv-uslubiy rahbarlik fakul'tet dekani va kafedra mudirlari tomonida, bevosita rahbarlik esa universitet rektori buyrug'i bilan tayinlangan o'qituvchi-professorlar tomonidan, amaliyot o'tash joylarida esa tegishli muassasa rahbari buyrug'i bilan tayinlangan malakali mutaxassis tomonidan amalga oshiriladi.

Malakaviy amaliyotga qo'yiladigan talablar

Amaliyotning bevosita rahbari quyidagi majburiyatlarga ega:

- amaliyot o'talayotgan muassasaga muntazam qatnab turish;
- talaba-praktikantlar tomonidan amaliyot dasturi bajaralishini nazorat qilish;
- joylardagi amaliyot rahbari bilan birgalikda talabalar sifatli amaliyot o'tashini va amaliyotning o'quv rejasini va dasturiga qat'iy mos kelishini ta'minlash;
- talabalar tuzgan hujjatlarni o'rganish;
- kundalik daftarlarni to'ldirilishi va ichki tartib qoidalariga amal qilinishini nazorat qilish;
- talabalarning amaliyot bo'yicha hisobotlarini tekshirish, qilingan ishlar bo'yicha taqrizlar yozish, amaliyot yakuni bo'yicha yakuniy reyting nazoratida qatnashish.

Talabaning vazifalari:

- amaliyot dasturi va ishchi rejasini bilan tanishish;
- amaliyot kundalik daftari yuritish (har kuni to'ldiriladi);
- amaliyot o'tash joyida mustaqil ish olib borish;
- amaliyot rahbari topshiriqlarini bajarish;
- muassasa xavfsizlik texnikasi qoidalariga rioya qilish va ichki tartib qoidalariga bo'ysunish;
- amaliyot bo'yicha hisobot taqdim etish.

Malakaviy amaliyotning tashkil etilishi.

Malakaviy amaliyot talabalarning professional faoliyatga shart-sharoitlari yaqin bo'lgan bir sharoitda o'tkaziladi. Malakaviy amaliyotning asosiy maqsadi - talabalarni kelgusidagi kasbiy vazifalarini bajarishga dastlabki tayyorlashdan iboratdir. Amaliyotni o'tkazish uchun Viloyat o'lkashunoslik muzeyi asosiy baza hisoblanadi. Bakalavr 2-bochqich talabalarining malakaviy amaliyotlari viloyat tumanlardagi muzeylarda o'tkaziladi. Amaliyot davrida talabalar muzeylar faoliyati bilan tanishadilar.

Talabalar malakaviy amaliyot davrida o'z faoliyatlarini tahlil qiladilar va amaliyot kundaligi yuritadilar; rahbarlari o'tkazadigan tadbirlarda ishtirok etadilar; kurs

ishlariga oid materiallar to'playdilar; fakul'tetda amaliyot yakuni bo'yicha o'tkaziladigan konferentsiyani tayyorlaydilar va unda ishtirok etadilar. Amaliyotga oid hisobot hujjatlarini tayyorlaydilar.

Muzeyda o'tkaziladigan amaliyot mazmuni.

Amaliyot o'tovchi quyidagilarni o'rganadi:

- A) Muzey ko'rgazmasining tuzilishini o'rganadi;
- B) Muzey fondlarining tuzilishini o'rganadi;
- V) Muzey binosining tuzilishi va joylashuvini o'rganadi;
- G) Y'kskursiyani tayyorlash va o'tkazishni o'rganadi;
- D) Asosiy fond va xisob xujjatlarini yuritilishini o'rganadi;
- E) YTK ishini o'rganadi;

H I S O B O T

Har bir talaba malakaviy amaliyotni o'tab bo'lganidan so'ng bu haqda hisobot tuzadi. Hisobotga quyidagi ma'lumotlar kiritilish kerak:

- A) amaliyot o'tash vaqti va muddati, qaysi muassasada amaliyot o'tadi, qanday topshiriqlar bajarildi yoki bajarilmay qoldi, amalga oshirilgan ishlar ro'yxati;
- B) amaliyot o'tash muassasasi haqida ma'lumot;
- V) muhim xisob va fond hujjatlari nusxalari ilova qilinadi;
- G) amaliyot o'tash jarayonida yuzaga kelgan qiyinchiliklar, nizoli masalalar;
- D) bajarilgan ishlar to'g'risida qisqacha ma'lumot;
- E) xulosa va takliflar.

2. Amaliyot o'tash bo'yicha hisobotlar kafedra yig'ilishida amaliyot rahbarlari ishtirokida qabul qilinadi.

3. Amaliyot hisobotlarini himoya qilish muddati tugugan kundan boshlab 5 kun muddat ichëää dekanat tomonidan belgilangan kuni amalga oshiriladi. Amaliyot bo'yicha reyting tizimiga ko'ra o'zlashtirish ko'rsatkichi foizlari asosida baholanadi.

Talabaning reyting tizimiga ko'ra o'zlashtirish ko'rsatkichi 55 foizdan kam bo'lgan taqdirda, u yanà qaytadan belgilangan muassasalarga amaliyot o'tash uchun yuborilishi yoki universitet rektorining buyrug'i asosida talabalar safidan chiqarilishi mumkin.

4. Malakaviy amaliyotning umumiy yakuni fakul'tet Kengashi yig'ilishida muhokama qilinadi.

Hisobotga quyidagi xujjatlar ilova qilinadi:

- 1. Kundalik.
- 2. Xujjatlardan namunalar.
- 3. Muzey fondlaridan biri bo'yicha ijodiy ish.

Ilovalar

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
TARIX FAKUL`TETI

H I S O B O T

Namangan shahri
"___" _____ 200_ yil

Men 5220200-Tarix yo`nalishi 2-kurs____guruh
talabasi_____200_ yil ____dan ____
_____gacha bo`lgan muddatda Namangan shahar _____nomli
maktabgacha ta`lim muassasasida ishlab chiqarish amaliyotidan o`tdim, tarbiya
jarayonida bevosita ishtirok etdim. _____, ustoz-
murabbiy_____

1. Bajargan ishlarim quyidagicha:

2. Ishlab chiqarish amaliyoti yuzasidan fikr-mulohazalarim:

Hisobot yozuvchi talaba:_____

(F.I. imzo)

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI

TARIX FAKUL`TETI

5220200- Tarix

yo`nalishi_____kurs_____guruh talabasi

_____ning amaliyot jarayonida bajargan ishlari haqida qisqacha

KUNDALIK MA`LUMOT

[illegible]

Izoh:

1. Kundalik talaba tomonidan har kuni yozilishi, vaqti-soati bilan rahbarga imzo qo'ydirilishè shart.
2. Ushbu sahifani davom ettirish mas'uliyati talaba zimmasida.

